

IRODALMI
MŰVÉSZETI
ÉS
HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Paksi Tükör

XI. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2004 JANUÁRJA

ÍZELÍTŐ

Deák Ferenc paksi
és tolnai kapcsolatai

Deák Ferenc kapcsolata
kora irodalmi életével

Visszapillantás- emlékezés

Laudáció

Pákolitz István - faximile

A Kézírás című kötet

Délvidéki magyar könyv-
tárosok és könyvtárak

Hej, Rákóczi, Bercsényi...

Paksi költők versei

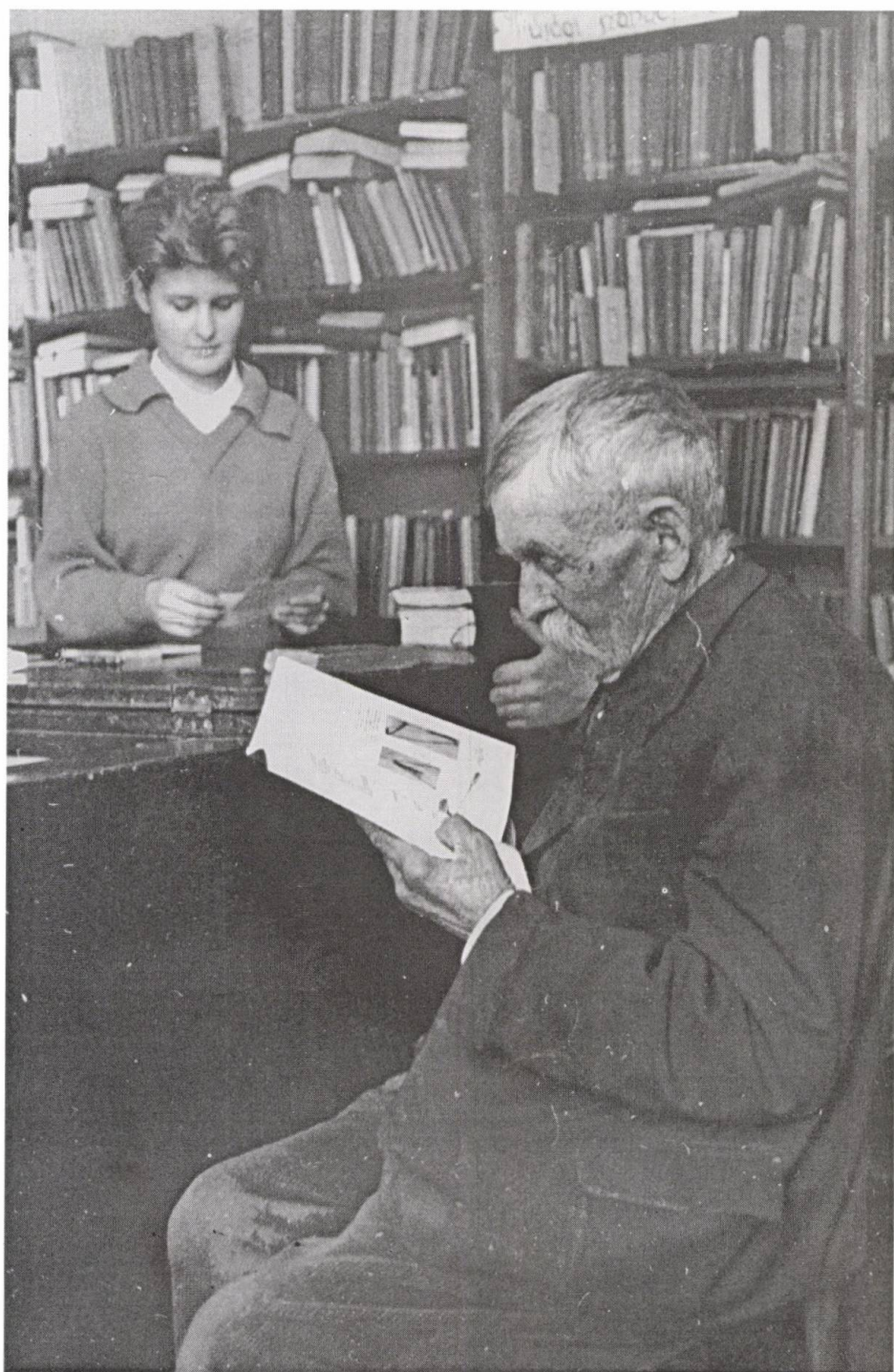
Évgyűrűk

Budapesttől Orsováig

Jehova tanúi hírszolgálat

50 éves

A PÁKOLITZ ISTVÁN VÁROSI KÖNYVTÁR

Deák Ferenc paksi és tolnai kapcsolatai

Páratlan és mindmáig a nyilvánosság előtt ismeretlen forrás őrizte meg Deák Ferencnek a tolnai rokonaihoz fűződő kapcsolatát. A tolnai atyafiság Jozefa nővére révén kapcsolódott a Deák családhoz. Az idősödő Deák Ferenc számára csupán ez a vonal jelentette a legközvetlenebb családot, mivel Antal bátyjának és Klára nővéreinek sem voltak utódai. Már a harmadik nemzedéket képviselő Szeniczey Cecília unokahúga és keresztlánya a gyermekkori, majd fiatal lányként átélt élményeit a felnőtt ember emléknymoi alapján és látásmódjával vetette papírra. A visszaemlékezéséből nagyrészt a rokonszerető nagybácsit, az 1850-1860-as évek Deákját ismerhetjük meg, és érthető módon kevésbé informálódhatunk a Jozefával való kapcsolatáról. Jóllehet a Deák testvérek között nagyon erősek a kötődések. Deák Ferenc születésekor anyját, öt éves korában pedig apját veszítette el. Az árván maradt testvérek közül az éppen a felnőtt korba lépő Antal a családfői gondokkal szembesült, a nővérek pedig a női mivoltukból adódóan az anyai szerepkört töltötték be a kisöccsük életében, aki az összetartozás és az egymásrautaltság érzetével és tapasztalatával nőtt fel. A nálánál jóval idősebb bátyja és nővérei iránti testvéri ragaszkodása átszötte az egész életét, és ily módon a családi kötelek felértékelődtek számára.

Katonás, egyenes jellemű, titkon költeményeket író Antal bátyja és elsősorban anyáskodó Klára nővére nevelték.^[1] Ugyanis Jozefa apjuk halálának évében elhagyta a kehidai otthont. Férjével, Nemeskéri Kiss Józseffel Tolna vármegyébe, Paksra költöztek.^[2] Házasságuk mindkét család társadalmi rangjához illett. A Deák család az ismeretlenségből emelkedett fel a 18. század folyamán a zalai hivatalos vállalkozó nemesség sorába, a "bene possessionatus" körbe.^[3] Némi iskolázottsággal, hivatalviseléssel, előnyös házasságokkal alapozódott meg a társadalmi státuszuk.^[4] A felemelkedés hasonló útját választotta a Nemeskéri Kiss család is. Tolna megyében a 18. században szerzett birtokaik 10550 holdat tettek ki. A középbirtokosi lét az anyagi helyzetüket, a szellemi kultúrájukat, a rokoni és társas viszonyaikat jelentősen meghatározta, ugyanakkor behatárolta. Ez utóbbiak Északnyugat-, Nyugat-Magyarország irányába mutattak, de idekapcsolták a családot az öröklött és szerzett birtokaik és a nyugati, németes kultúra iránti érdeklődésük és irányultságuk is.^[5] A házasságkötés időpontjában azonban a család befolyása már megkopott, és a birtokaik is összezsugorodtak. Paksot a középkorban tekintélyes Paksy család leányági leszármazottai, a Daróczy és Száraz famíliák örökölték közbirtokosságot alkotva, amelyen a 19. századra már a Nemeskéri Kisseken kívül, a Kornis, a Rosty, a Csúzy, a Vigyázó, a Szluha, a báró Rudnyánszky stb. rokonság is osztozott.^[6] Sokáig előnyösnek tűnt anyagi és gazdálkodási szempontból az osztatlan állapot. Ezt a védekező mechanizmust a családok szerteágazásával nem lehetett működtetni több generáción keresztül. Kiss József az 1816-ban történt birtokosztáskor kapta a paksi javakat a madocsi, bölcskei és gerjeni birtokrészekkel együtt. A tulajdoni hányad szerinti osztás sem bizonyult sikeres megoldásnak, ugyanis a hagyományos művelési rendszer alkalmazása, az állandó pénztelenség fokozta a megélhetési bajokat. Ez teljes valójában akkor mutatkozott meg, amikor a családfő 1829-ben meghalt. A család válságos helyzetbe került. Az 1300 holdas birtok az úrbáriális arány nagysá-

^[1] Horánszky Nándor: Deák Ferenc lelki alkotának és betegségének befolyása pályájára. Orvostörténeti Közlemények 1972., 64-65. szám, 13-30. p. (Továbbiakban: Horánszky...)

^[2] Molnár András: A fiatal Deák Ferenc. (Továbbiakban: Molnár: A fiatal Deák...) Kézirat. Deák Jozefa és Nemeskéri Kiss József 1808. május 27-én kötött házasságát Kehidán.

^[3] Turbuly Éva: A Deák család felemelkedése a megyei hivatalvállaló nemességre. Zalai Gyűjtemény 35. kötet, Zalaegerszeg, 1994., 33-34. p.

^[4] Turbuly Éva: Egy zalai köznemes, Deák László vagyoni viszonyai. Zalai Gyűjtemény 34. kötet, 1993, 17-18. p.

^[5] Glósz József: Tolna megye középbirtokos nemességének anyagi viszonyai. Wosinsky Mór Megyei Múzeum Évkönyve, XVI. kötet, Szekszárd, 1991, 13. p., 120-125. p (Továbbiakban: Glósz...)

Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal, VI. kötet. Pest, 1860., 248-249. p.,

Magyarország családai. Sikabonyi Angyal Pál közlése: 88. Nemeskéri Kiss, 222-223. p.

^[6] Paks nagyközség monográfiája Paks, 1975, 61. p.

ga miatt korszerűtlen volt. Az eladósodás veszélye beárnyékolta a jövőt.^[7] Ekkor hét kiskorú gyermekkel magára maradt Jozefa megkérte Ferenc öccsét a családi ügyek rendezésére, aki az ügyvédi teendők mellett^[8] a négy hetes paksi tartózkodás alatt a gazdaságot is megpróbálta helyrehozni.^[9] Bár ez a birtok a nagysága alapján a középbirtok kategóriába sorolható, mégis a család társadalmi helyzetének a további megőrzése vált bizonytalaná. Az elszegényedésüknek, a gazdaságuk elmaradottságának nemcsak szemléletli, hanem természetesen objektív okai is voltak. A korszerűsítés irányába mutató törekvéseik, mint a majorságok kialakítása, a szántók saját eszközökkel, részben béresekkkel való műveltetése, a háromnyomásos rendszer felváltása, az állattenyésztés hangsúlyosabbá tétele stb. sem hozták meg a kellő eredményt. A még bőségesen rendelkezésre álló jobbágyi munkaerő miatt az újszerű gazdálkodásra való áttérést késleltették.^[10]

Deák gazdálkodási tapasztalatait bátyja oldalán szerezte, aki 1811-ben vette át gyámjuktól a közös birtokok gondját. Deák Ferenc a tanulmányai befejezése után 1825-től bátyjával együtt kezelte a zalai családi birtokot. Antal testvére diétai követségei, valamint alispáni hivatala alatt pedig egyedül irányította a gazdaságot. A közel 3000 holdas örökséget a nagyanyai adósság és a család másik ágával folytatott hosszadalmas pereskedés terheltte. A tehermentesítés, a pénzterhek felszámolása megtörtént, de a modernizálásra már nem futotta. A lánytestvéreknek járó évi összeget, a birtok egyéb költségeit éppen csak fedezte a főleg a jobbágyok pénzbeni és természetbeni szolgáltatásaiból, kisebb hányadban a majorságokból és a haszonvételekből származó jövedelem. Ebbéli ismereteit hasznosítva egyelőre sikerült a paksi problémákat áthidalnia. Jozefával a kapcsolatuk a távolság ellenére mindig bensőséges maradt, amely a testvéri segítségnyújtást követően tovább mélyült. Ugyan kevésbé dokumentált, de kölcsönösen látogatták egymást a későbbiekben is. Antal testvérük halála után pedig Jozefa gyakrabban megfordult Kehidán. 1852-ig a kényszerű családi közös gazdálkodás is összetartotta a testvéreket. A jobbágyfelszabadítás, majd az úrbéri kárpótlás után az anyagi nehézségek állandósultak, ezért a zalai birtokok megosztásra kerültek egyenlő arányban a három Deák testvér között. Jozefa és Ferenc a kehidai, koppányi és kustályi 40-40 ezer forint értékű részüket továbbra is együtt hagyták. Egy évvel később Jozefa gyermekei anyjuk halála miatt újabb birtokosztást kezdeményeztek. Az anyai örökrészük és a paksi birtoktestek birtokában sem stabilizálódott pénzügyi helyzetük. A nagyszülői középbirtokos lét a leszármazók számára a múlt emléke maradt. Ám Deák Ferenc azon döntésével, hogy eladja az egykor oly sokat jelentő zalai jussot, némiképp hozzájárult a tolnai rokonság egzisztencia építéséhez. Gyermektelenül elhalt Klára nővéreinek reá szállott örökrészből is juttatott Jozefa hat gyermekének,^[11] akikkel a rokonságot fenntartotta és ápolta. Nővére Katalin nevű lányánál lakott, így paksi látogatásai alkalmával természetesnek tűnt, hogy unokahúgánál és annak családjánál szálljon meg, aki a helybeli, közbirtokos családból származó Szeniczey Ferencsel lépett házasságra. Szeniczey Ferenc Nyitrából való elődei nem tartoztak a megyei elit, a megyei közeletben szerepet játszó familiák közé.^[12] Nevükkel 1760 körül találkozni a megyei iratokban.^[13] Múltjukat és a paksi közbirtokosságba jutás útját csak részben ismerjük. A 19. század fordulóján Szeniczey Bárány Pál említhető meg, aki több jómódú megyei család ügyvédjeként szerepelt. Már paksi birtokosként kérte 1820-ban a Bárány név helyett a Szeniczey név használatát.^[14] Utódai már biztos családi háttérből indulhattak el. Szeniczey Ferenc viszonylag kiegyensúlyozott életet tudott biztosítani felesége és gyermekei számára.

[7] Glósz 24-25., 75., 132. p.

[8] Tolna Megyei Levéltár: Közigyelési irat 10 : 216/1830., Közigyelési jegyzőkönyv 2793/1930. (Továbbiakban: TML: Ki, Kjkv...), Molnár: A fiatal Deák

[9] Molnár András: Deák Ferenc birtokai. Zalai Gyűjtemény 34. kötet. Zalaegerszeg, 1993., 62. p. (Továbbiakban: Molnár...)

[10] Glósz, 106-120. p.

[11] Molnár 61-71. p., Deák Jozefa gyermekei: Emma (1813-1857); Nedeczky Lajosné, Katalin (1821-1896); Szeniczey Ferencné; Zsigmond (1817-1882); Anna Mária (1814-); Molnár Ferencné; Edvárd (1816-1880); Vince (1825-); a fiatalon elhunyt Eleonórának (1821-1839, Szeniczey Gusztávné) nem volt gyermeke, Csapó család iratai, Rokon családok iratai 17. pall.

[12] Kempelen Béla: Magyar Nemes Családok I. kötet, Bp., 1911., 377.p.

[13] TML: Kjkv 1765. július 15., 453. p., a nemesi kihirdetés időpontja

[14] TML: Kjkv 2774/1841., Nemesi összeírás Ö545, Szeniczey Ferenc javai 14 7/8 jobbágytelek, 99 zsellér 1827-es adat szerint, Glósz, 18.p.

A Szeniczey család a népes gyerekhaddal közel állt Deák "Oncli" szívéhez.^[15] Körükben Jozefa halálát követően is igen kellemes napokat töltött. Szeniczey Cecília ezeknek "az aranjúezi" szép napoknak a krónikásaként említendő meg. A visszaemlékezésének aktualitását Deák Ferenc születésének 100. évfordulója adta. A Deák-kultusz jegyében az egész országban tanulmányok, cikkek sokasága készült. Tolnában Csapó Vilmos tengelici birtokos-irodalmár, egyébként Nedeczky vonalon távoli rokonként foglalkozott a Deák emlékek összegyűjtésével.^[16] A felkérésére kezdett írásba Cecília, és nemcsak az ismert családi adatokat ismételte meg, hanem a megfigyeléseit, a benyomásait rögzítette egyéni előadásmódban sok-sok adalékkal szolgáltatva a korosodó Deák Ferencről.

Cecília elbeszélésében a korabeli életrajzok ismerete érződik, de személyes tapasztalásaival mindenképpen kiegészül az eddigi Deák-irodalom.^[17] Az elemi erővel feltörő emlékek kedves, legendás, mesébe illő történeteket rögzítettek a "híres rokonról", ugyanakkor a tisztas úriház világa is feltárul az olvasó előtt. A nagybácsi évente két alkalommal 4-6 hetet időzve hűsvétra és a szüretre, a vidéki élet jelentős ünnepére utazott Paksra. Mintha csupa játék és móka lett volna az élet Pakson. Talán gyermekszemmel az is volt. Mint vendég alkalmazkodott a szülők, a család napirendjéhez. Csupán késői lefekvései tűntek terhesnek az őt őrző családtagoknak. Olykor kissé feszélyezte őket, hogy az ország legismertebb emberét látják vendégül. A helybeliek is kíváncsi tekintettel fürkésztek az udvaron, a "fehér padon" üldögélő, köztisztelőben álló embert. József főherceg váratlan látogatása is megzavarta a család eseménytelen életét. Kedves lényével mindezeket elfeledtette. Idejének nagy részét a gyerekekkel töltötte. Mint természetrajongó sokat sétálgatott a ricsajozó gyermekhad kíséretében. Kedvenc színhelyük a család szőlője volt. Idilli a kép: egy fa árnyékában farigcsáló Deák Ferenc, körülötte hangos gyermekszivaj. Kabátja nagy zsebei mindig rejtettek valami finomságot; cukorkákat, narancsot, mogyorót. Látjuk gyerek-csínytevések kezdeményezőjeként és elszenvetőjeként. Labdázott, kártyázott és fogócskázott egy hűsvéti locsolkodási történetben. Nagypapai szerep jutott számára. Tréfálkozó, derűs, vidám lényé ajándékozásaiban is megmutatkozott. Szerette átélni mások örömeit.

A kényelemszeretete miatt ritkán mozdult ki a paksi kúriából, nem szívesen cserélte fel a nyugodt, békés órákat, hogy tolnai ismerőseit meglátogassa. Néhány igen kedves barát, Bezerédj István, Bartal György, Sztankovánszky Imre esetében kivételt tett. Megszámálhatatlan barátot és ismerőst szerzett élete során. Az árvasága, apja szeretetének hiánya az emberekhez való viszonyulását, közeledését nem akadályozta.^[18] Bezerédj Istvánnal 1832-ben az országgyűlésen kerültek közelebbi ismeretségbe. Bezerédj, akárcsak Deák, a megyei ellenzékét képviselte. Hasonló gondolkodásuk miatt, izgalmas eszmecserékben lettek "legbensőbb barátok".^[19] Az országgyűlési küzdelmekben, a törvényjavaslatok kidolgozásában mindig ott találni Bezerédjt Deák mellett. Elismerete barátja szellemi fölényét, csodálta jogérzékét, jogi felkészültségét, egyedülálló gondolatait és szónoki tehetségét, a politikust, aki kerülte a bántó élcet, a derűtséget okozó és az érzelmekre ható szónoki fogásokat, aki inkább világos, logikus hozzászólásaiban a hallgatósága meggyőzésére törekedett. Az ellenzék, a konzervatív tábor sem vonta kétségbe parlamentáris vezérségét.^[20] A 30-as évek "Deákja" kiegyensúlyozott, derűt és tekintélyt sugárzó, közkedvelt személyiség volt a politika színterén.^[21] A megyei ellenzék figyelemre méltó személyiségeivel, köztük Sztankovánszky Imrével ezekben az években találkozott. A politikai viták időszakában szerzett ismeretségek jelzik a fiatal Deák elsőbbségét a liberális mozgalom élén. Mérsékletre hajló egyénisége, problémamegoldó képessége, az országos dolgokban való jártassága, a megyékben történt események pontos ismerete, és a dolgok közötti összefüggések keresése tették kiemelkedő politikussá. Ennek elis-

^[15] Szeniczey gyerekek: Ödön (1838-); Jozefa (1840-); Balassa Istvánné, Cecília (1842-); Stefánia (1846-); Daróczy Tamásné, Friderika (1849-); Vagyázó Rezsőné, Ákos (1858-); Csapó család iratai, Rokon családok iratai 17. pall.

^[16] Jozefa, Emma lánya Nedeczky Lajos felesége volt, aki viszont Csapó Vilmos anyjának fivére. Írása megjelent: Deák Ferencről címmel Tolnavármegye XIII. évf., 41. szám, 1903. október 11., 1-4. p.

^[17] Ferenczi Zoltán: Deák élete II. kötet, Bp., 1904., 394. p. (Továbbiakban: Ferenczi...)

^[18] Horánszky, 13-22. p.

^[19] Áldor Imre: Deák Ferenc élete. Emlékkönyv. Bp., Franklin Társulat, 33. p., (Továbbiakban: Áldor...)

^[20] Pulszky Ferenc: Deák Ferenc. Jellemrajz. Bp., 1876., 12-14. p., (Továbbiakban: Pulszky...)

merése nyilvánult meg abban, hogy a vármegye Deákot a "haza és haladás" ügyében kifejtett érde-
mei alapján már 1837-ben Tábla Bírájává választotta,^[22] "kit az országos vélemény az érdemek
legragyogóbb jutalmával "a közbizalommal megbecsülte" még közelebb hozzánk kapcsoltuk, és
az országnak e' nagy Férfiát magunkénak is nevezhetjük."^[23] - olvasható a beiktatáskor, 1841.
november 22-én kelt közgyűlési jegyzőkönyvben. A "Nagy Hazafinak" szóló megtiszteltetés egyben
Zalának szánt gesztus is volt, ugyanis Bezerédj István országgyűlési szerepléseit szintén
táblabíróssággal ismerték el a zalaiaiak.^[24]

A tolnai ismerősök közül legőszintébb, életre szóló barátság Bezerédjvel alakult ki, akiről
Deák Ferenc is hasonló módon vélekedett. Méltányolta elhivatottságát, tenni akarását,
nyíltszívűségét. Gyakori vendégként tanúja volt a Bezerédj házaspár életének. Majd barátja bánatá-
nak, aki előbb feleségét, Bezerédj Amáliát, utóbb Flóra kislányát veszítette el. Az országos dolgok a
reformmozgalom alatt több alkalommal összehozták a két kiváló embert. Együtt dolgoztak a bü-
ntetőtörvényt előkészítő országos bizottságban, amelyben Bezerédj rendhagyó módon nem követként
vett részt. Emiatt egyes bizottsági tagok támadták az egyébként jogi végzettségű reformert, akinek
felkészültsége mellett kiállt Deák Ferenc.^[25] Törtelen maradt a barátságuk 1843 után is, de Bezerédj
csapásként élte meg Deák távolmaradását a napi és a diétai küzdelmekről. Nem ő volt az egyetlen,
aki nehezen tudta elfogadni a döntését,^[26] ami a háziadó kérdésében megosztott nemes urak közti
vitás helyzet és az eldurvult történések miatt fogalmazódott meg benne.^[27] Betegségben múltó évei
alatt csak 1846-ban, 1847-ben az ellenzéki program megszerkesztésének időszakában váltak
sűrűbbé a találkozásaik. 1848-ban Deák az igazságügyi minisztérium felállításkor szívesen látta
volna Bezerédjt a kodifikációval foglalkozó osztály munkatársaként. Országgyűlési képviselőként a
politikai szerepkört választó Bezerédj elutasító válaszát megértéssel fogadta,^[28] hiszen azonos
erkölcsi normák szerint éltek életüket. Bezerédj 1856-ban bekövetkezett haláláig Deák tolnai útjait
mindig összekötötte a hidjai birtokán házi őrizetben élő barátjának felkeresésével. Sőt elmarad-
hatatlan vendége volt az özvegy, Bezerédj Etelka pesti Koronaherceg utcai lakásán a híres vásár-
napi ebédeknek az 1860-as években. Talán egyik ilyen ebéden a kor jeles politikusi, művészei jelen-
létében fogalmazódott meg a "Húsvéti cikk".^[29]

Paksi tartózkodásai alatt mentesítette magát a politika és az országos dolgok alól. Társaság-
ban inkább szemlélődő, másokat figyelő volt. Időnként tanulságos adomákkal lepte meg a körülötte
lévőket, amelyekből kitűnt, hogy nem szerette a hízelgő, a túlzottan finomkodó és őszintétlen
embereket. Az atyafiságot sokra becsülte, de befolyását sohasem használta fel arra, hogy méltat-
lanul előnyökhöz juttassa rokonait. Úgy látszott a paksi rokonságnál a családias, szeretetteljes
légkörben otthonra talált. A szellemi kvalitásait megmozgató 1860-as években a politikai vezető
szerepet betöltő Deáknak szüksége volt a visszavonultságra, a kikapcsolódásra. Ezek a látogatások
megadták számára a pihenés és a felüdülés óráit. Idősödve egyre inkább szemlélődővé vált, és
talán a betegsége előhaladta miatt utolsó tartózkodása rezignálttá és búcsúzkodóvá sikerült. 1868
után életrajzírója szerint a paksi utakról lemondott.^[30] A családdal való érintkezése azonban a
betegsége alatt sem szakadt meg. A képviselőház tagjaként Pesten élő Szeniczey Ödön unokaöccse
és keresztfia mindennapos látogatója volt a betegágyánál. A Nedeczky család, Jozefa Emma lányá-
nak gyerekei szintén istápolták a kedves nagybácsit.^[31]

[21] Horánszky, 13-22. p.

[22] TML: Ki 480/1837., Kjkv 1122/1837., Ferenczi I. kötet, 308-309. p., Sztankoványzky család iratai.

Sztankoványzky Imre levelezése 74. pall.

[23] TML: Ki 794/1840., 1039/1840., Kjkv 2032/1840., 3391/1840., Pesti Hírlap, 1841. december 1., 96. szám, 807-808. p.

[24] TML: Kjkv 3022/1840.

[25] Bodnár István-Gárdonyi Albert: Bezerédj István. I. kötet, 163. , 350-352. p., II. kötet, 210. p., (Továbbiakban: Bodnár ...)

[26] TML: Ki 1229/1843., Kjkv 3568/1843.

[27] Pulszky, 19. p.

[28] Bodnár, II. kötet, 293-324. p., Bezerédj család iratai, Bezerédj István iratai 43. pall.

[29] Bodnár, II kötet, 433. p., Bezerédj család iratai, Bezerédj István iratai, 43. p., Bezerédj Etelka iratai 124. pall

[30] Ferenczi, III., 365-399. p.

[31] Ferenczi III. kötet, 399-411. p., Széll Kálmánné Vörösmarty Ilona: Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéből. 57-137. p., Áldor, 252. p.

A forrás az önkényuralom éveiben főleg a magánélet keretei között tevékenykedő, kiegyensúlyozott Deák Ferencről szól, aki többek között a Vörösmarty árvák javára szervezett jótékonyági akciót, és ellátta a gyámatyái teendőket költő barátja végakarata szerint. Deák a társadalom egyéb területein is munkálkodott. Passzív ellenállását a fennálló rendszerrel szemben oly módon fejezte ki, hogy hivatalt nem fogadott el, a konspirációktól távol maradt. Visszatért régi kedélye, munkabírása, ami a közéletbe történő ismételt szerepvállalásával még inkább kiteljesedett. Tudatosan, felkészülten töltötte be a vezető helyet a kiegyezés létrehozásáig.^[32] Ebben a korszakában a betegsége komolyabb tüneteket nem okozott. 1854 körül a hipohondriás hajlama ugyan felerősödött, de szívbaja közérzetének zavaró romlásával még nem járt. Napirendje és étkezési szokásai alig változtak, még mindig sokat időzött a szabadban, és az év jelentős részét vidéken töltötte a tolnai, zalai rokonoknál, Széll Kálmánéknál Rátóton. 1868 után a betegsége miatt kényszerült átalakítani hétköznapi dolgait.^[33] Élete az ország előtt zajlott a napilapok tudósításain keresztül. Rendkívüli népszerűségéből adódott, hogy ismerősök, ismeretlenek, tisztelői apró figyelmességekkel lepték meg. Bezerédj Istvánné hidjai selyemszövői is minden karácsonykor selyem zsebkendővel ajándékozták meg.^[34] A népszerűséget kellő szerénységgel, alázattal viselte. Nyitott az emberek felé, a legapróbb jelzéseiket is érzékelte és viszonzta. E magatartásbeli képességével gyűjtötte maga köré az embereket. Magányossága viszonylagos; legfeljebb a lélek, a társtalan ember magányossága lehetett.

Szeniczey Cecília jegyzeteknek nevezte a visszaemlékezését, amelyet valóban azzal a céllal állított össze, hogy Csapó Vilmos unokatestvére felhasználja Deákról írt cikkében. Csapó beépítette ezeket az adalékokat a saját személyes élményein alapuló és ismerősein keresztül összegyűjtött történetekbe anélkül, hogy nevesítette volna az adatközlő személyét. Csupán a következőket szánta megjegyezni a Tolnavármegye című politikai napilapban megjelent írása elé: "A >haza bölcsének< újabb hivatott életrajzírója nem fogja mellőzhetni az egykorúak érintkezéseinek közvetlenségéből merített adatokat, melyek a magánélet és köznapiság emberi nyilvánulásait is megvilágítják. Ilyen szempontból feljegyezvén évtizedeken át mindazt, mi Deák Ferencz intim köréből, különös tekintettel a tolnamegyeiekkel való összeköttetéseire, tudomásomra jutott: százéves születésnapjának megünneplése alkalmából nyilvánosságra bocsátom."^[35] A Csapó-Nedeczky emléképekkel a Cecília által felvázolt portré nem igazán módosult, csupán az apró személyes sztorik köre bővült, amelyek közül a hallottak és a megéltek némelykor térben és időben kissé összekuszálódtak. A szerző szívejoga saját belátása szerint feldolgozni a rendelkezésére álló anyagot, még akkor is, ha ezzel a hitelesség kerül veszélybe. Csapó Vilmos historizáló, modoros és leíró jellegű elbeszélésében figyelemre méltó részeknek tekinthetjük az egykorú naplójegyzeteinek, vagy a tulajdonában lévő eredeti Deák leveleknek a közlését. Deák-tanulmánya teljes terjedelmében majdnem negyven évvel később, 1942-ben ismét megjelent nyomtatásban Bobnár István szerkesztésében a szekszárdi százéves kaszinó történetével foglalkozó kiadványban. Feltehetően ez a kötet is csak szűkebb körben ismeretes. A két írás közötti kapcsolódások pedig bizonyára még kevésbé publikusak. Ám a tények említése nem hanyagolható el Szeniczey Cecília emlékeinek, gondolatainak közlésekor. Végső konklúzióként azonban levonható, hogy mindkettőjük munkáját önálló, egymástól független alkotásnak tarthatjuk.

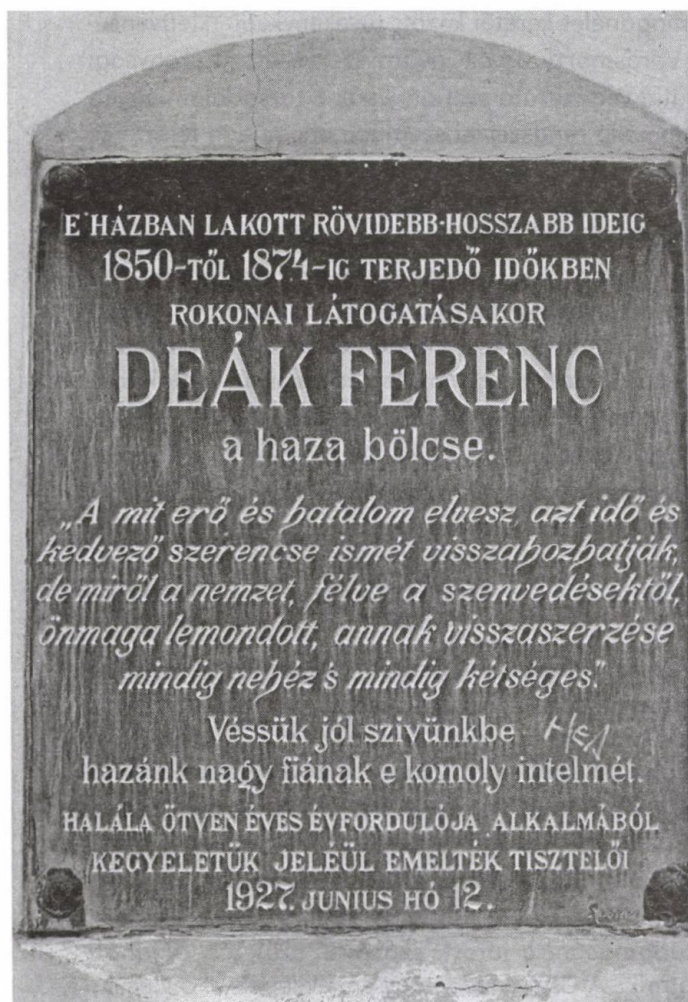
Deák Ferenc unokahúgának "jegyzetei" közvetett publikálásuk ellenére is érdeklődésre számíthatnak Cecília már elmúlt ötvenéves, amikor ezeket a sorokat leírta. Hogy mennyire valószínű a forrás, az értékének megítélése, illetve a forráskritika elvégzése a Deák-kutatókra vár. El kell fogadni a történészeknek azt az álláspontját, hogy a visszaemlékezés szubjektív dokumentum, és mint ilyen csak a hagyományos források kiegészítője lehet. Mindenesetre gondolni kell az emlékezés pszichológiai folyamatára is, vagyis Szeniczey Cecíliát középkorúként a centenáriumi ünneppsorozat, egy történelmi személyiség kultusza, a Deákról megalkotott történelmi kép készítette újra

[32] Ferenczi, I. kötet, 62. p., II. kötet, 235. p., Gyulai Pál: Vörösmarty életrajza. Bp., 1923, 73-74. p., 208. p. III. kötet, 365-411. p., Sztankovánszky család iratai. Sztankovánszky Imre levelezése, 74. p.

[33] Horánszky, 13-30. p.,

[34] Bobnár, II. kötet 293. p., Wosinsky Mór Megyei Múzeum Szekszárd, Irodalmi gyűjtemény 71.9.1.1-2., 71.2.1-2., 79.3.1.

[35] A kézirat megtalálható Csapó család iratai. Csapó Vilmos II. iratai 246. pall.

emlékezésre, tehát a jelenből indult ki. Gyermekkori, fiatalkori emlékei megkophattak, vagy az egyes történetek módosulhattak. A "mindent megszépítő emlékezetben" a dolgok más megvilágítást kaphattak, illetve a tények hitele csökkenhetett. Az elbeszélő is főszereplővé vált, és a számára fontos és emlékezetes esetek sorrendjét állította fel. Cecília a családi viszonylatokból indult ki, és kronologikus rendet követve elmesélte az eseményeket. A visszaemlékezésében a feledés lehetőségével is számolva az élmények újraélésének lehettünk tanúi, amely vitatható korlátaival együtt egyedi, egyedülálló, a múlt tanúságtételére alkalmas dokumentumként maradt fenn.^[36]

■ Cserna Anna

[36] Gyáni Gábor: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Napvilág Kiadó, Bp., 128-144. p.

Deák Ferenc kapcsolata kora irodalmi életével (vázlat)

A fiatal Deák - legalábbis tanulóévei alatt - nem mutatott különösebb érdeklődést az irodalom iránt. A közös győri jogakadémiai tanulmányokra visszaemlékező Sinkay János szerint Deák nem rajongott a versekért és a regényekért, Virág Benedeket is a morális töltetű nemzeti történelemkönyvéért, a Magyar századokért becsülte (Molnár, 2003., 51-52.) Az is bizonyosnak látszik, hogy hiányzott belőle még az a látens irodalmi ambíció is, amely a politikusi szerepvállalásra készülő köznemesi vagy főnemesi fiatalok egy részében - ekkor vagy éppen néhány évtizeddel korábban - meg volt: párhuzamként gondoljunk csak a romantikus költői pózokat kipróbáló Széchenyire éppúgy (erről 1. Gergely, 1972., 25-32.), mint a fiatal korában verseket író és drámát fordító Kossuthra (Kossuth verseit, illetve a János Finnlandnak hercege c. drámafordítását 1. KLÖM VI. 202-21., 56-111.; Kossuth irodalmi ambícióira 1. még Barta István bevezetőjét: 8-10.), hogy csak azokat említsük, akik nem kívántak a nyilvánosság előtt is íróként megmutatkozni (mint pl. Kölcsey). De nem is kell megszűnnünk az ellenpélda kedvéért: Deák bátyja, akinek komoly szerepe volt az árván maradt kisleány felnevelésében, Deák Antal maga is írt két regét (Pölöske, Szentgyörgyvár) Kisfaludy Sándor formai és műfaji újítását követve. Ezek a verses kisepikai művek kéziratban maradtak ugyan, de vannak adatok arra, hogy Deák Antal saját költségén tervezte kiadásukat (Molnár, 2003., 143.). Deák Antal ilyesféle irodalmi tevékenységéről egyébként még a vele korábban kapcsolatban nem lévő Kölcsey Ferenc is értesült, az 1832-36-os országgyűlésen történeteket rögzítő Országgyűlési Naplójában is följegyezte róla: "Arczában van valami Himfyhez hasonló, van valami a mi költőt sejdített; s halottam említett, fiatalabb éveiben regéket írt." (Kölcsey, 2000., 79.) Annál feltűnőbb, hogy Deák Ferencnél azonban semmi ilyen ambíció nem mutatkozott, vagy legalábbis semmi jel nem mutat megjelölésére: nem maradtak fenn pl. Deáknak verses kísérletei sem, pedig ilyet - az oktatási rendszer sajátosságait ismerve - feltétlenül írnia kellett; míg pl. Kossuth fontosnak tartotta ilyen jellegű szövegeinek a megőrzését is.

Ha az irodalmi érdeklődés szempontjából nem is, a korszak irodalmi intézményrendszerével való megismerkedés miatt lényeges változást hozott azonban pesti joggyakorlatának időszaka (1822. november 23-án esküdtött föl a Királyi Táblán, azaz ekkor lett jurátus, s 1823. december 19-i dátummal állították ki ügyvédi diplomáját). Ekkor ugyanis olyan ismeretségekre tett szert, amelyek hosszú ideig tartó barátságokat alapoztak meg. Ebben komoly szerepe volt a közös jurátus-élményeknek (így ismerte meg például a Békés megyei Szombathelyi Antalt), s ezek az ismeretségek továbbvezetnek újabb kapcsolatokhoz (a később Tocqueville-t fordító Fábrián Gáborhoz és a Fenyéry álnéven publikáló Stettner Györgyhöz), s ezek a szálak aztán már az Auróra almanach köré csoportosuló írók irányába is mutatnak. Így alapozódott meg Deák és Vörösmarty barátsága (Vörösmarty egyébként éppúgy ügyvédi oklevelet szerzett, mint Deák, ráadásul éppúgy nem folytatott soha ügyvédi praxist). Ennek a barátságnak szűken vett irodalmi következménye rövid távon mindössze annyi lett, hogy Deák Vörösmarty segítségét kérte bátyja regéinek kiadása ügyében. Ugyanakkor Deák előfizetőket szerzett Zalában a Zalán futására (az eposz előfizetőinek legnagyobb része egyébként is dunántúli volt, s komoly arányban katolikus papok voltak köztük Vörösmarty kapcsolatrendszerére jellemző módon). Deák és Vörösmarty - mély személyes szimpátián alapuló - barátságának komoly közéleti jelentősége akkor lett, amikor (az 1840-es évekre) egyrészt megszilárdult Vörösmarty "nemzeti költői" státusa, másrészt Deák politikai tekintélye és vezérszerepe is kétségen felül állt. Ezt jól mutatja Deák 1845-ös pesti látogatása - ekkorra készül el Garay János Deákot köszöntő verse (Áldomás Deák Ferencre) éppúgy, mint Vörösmarty epigrammája (Deák Ferenc) - s még inkább Vörösmartyval közös útja Zsibóra, Wesselényihez, amelynek szimbolikus politikai jelentősége lett, s amelyet a közvélemény Kolozsvárról éppúgy, mint visszafelé jövet Nagyváradon és Debrecenben is, nyilvános ünnepléssel fogadott (bővebben: Ferenczi, 1904., 450.). Ehhez kapcsolódik egyébként a

következő anekdota: Apagyon a református lelkész megkérte Deákot és Vörösmartyt is, hogy írjanak neki valamit az emlékkönyvébe. Deák a következőt írta: "Alább írt ezennel bizonyítom, hogy T. Vörösmarty Mihály úr, ki egyébként sokkal jelesebb költő, mint vadász, mai napon Tét és Apagy közt, kilencz lövésre egy szalonkát lőtt. Apagyon, május 3-ikán 1845. Deák Ferenc." Mire Vörösmarty: "Alább is megírt Vörösmarty Mihály - azon különbséggel, mint az egyszeri ember, ki két órai csiholás után végtére kiütött s azt mondta: ejnye, be egyszerre kiütöttem! - s így az én szalonkám is egy lövésre, még pedig jó távolból esett el, - a főlebb előadottak valószínű részét nem tagadom. Kelt mint fentebb. V.M." (Ferenczi, 1904., 452.)

Ennek az útnak az egyik indoka egyébként magánéleti volt: Vörösmarty ekkor született fiának, a három éves korában elhunyt Mihály Miklós Sándornak a keresztapaságát Wesselényi és Deák vállalta el (VMÖM 18. 395.). Ennek a keresztkomaságnak a különleges érdekessége, hogy a keresztszülők kiválasztása nem követte egyértelműen a felekezeti megoszlást: a református Wesselényi és a katolikus Deák együtt volt keresztapa egy katolikus keresztelőn (Deák reakcióját a fölkerésre 1. VMÖM 18. 147.) - igaz, Wesselényi nem volt jelen személyesen, de az anyakönyvbe be van jegyezve hivatalosan. Ez, a Vörösmarty gyermekeinek keresztelésekor később is megfigyelhető sajátosság, a komaságnak inkább demonstratív közéleti jellegét mutatja, s nem az eredendő, hitre nevelő funkciójának megtartását (később például a szintén református Fáy Andrást is komájának választotta).

Ebben az időszakban a liberális reformellenzék és a korszak írói egymással több szálon kapcsolódó, baráti és rokoni kapcsolatokat egyaránt magába foglaló viszonylatokat alakítottak ki, mint pl. a következő felsorolás is mutatja: Vörösmarty 1843-ban vette el Csajághy Laurát, aki egyébként egy nemzedékkel volt fiatalabb nála; a másik lánytestvér, Erzsébet Csapó János felesége lett (rőla 1. Kerényi, 2000.), s az ő gyermeke volt Csapó Mária, akit majd Vachott Sándor vesz el feleségül, illetve az a Csapó Etelke, akinek halálára a házba - Vahot és Vörösmarty révén - bejáratos Petőfi Sándor megírja a Cipruslombok Etelke sírjára c. versciklusát. A harmadik Csapó lány pedig Bajza József felesége lett. Mindehhez pedig még említsük meg, hogy a költő Vachott Sándor, a szerkesztő Vahot Imre és Vachott Kornélia (egyáltalán nem mellékesen: Erdélyi János első felesége) Kossuth Lajos unokatestvérei voltak. Ezek s az ehhez hasonló családi és társasági kapcsolatok azzal kaptak politikai dimenziót, hogy 1838-ban Pesten létrejött a Kör, amely 1843-ban fölvette a Nemzeti Kör nevet - s ez az irodalmárokból, művészekből, jogászokból, politikusokból álló egyesület szervezeti keretet is adott a politikai tartalmakat is megjelenítő, korábban ad hoc jellegű társasági együttlétnek. Természetesen egy ilyen egyesülethez tartozás igényelte a huzamosabb pesti tartózkodást: a Pesttől távol élő Deák ebben nem vehetett úgy részt, mint a pesti vagy Pest környéki nemesi vagy értelmiségi körökhöz tartozó személyek, noha 1845-ben éppen személyes jelenléte segített a Nemzeti Körön belüli nézeteltérések elsimításában (erről l. Ferenczi, 1904., 438-439.). Akkor azonban, amikor Deák véglegesen lakóhelyet változtatott (1854-ben adta el birtokát, s költözött föl Pestre az Angol Királynő nevű szállodába), a társasági élet is más dimenziót kapott az életében. Deák számára ekkor a politikai véleményformálás a személyes kapcsolatok révén kialakított közvélemény-alakítás részeként jelent meg: a korlátozott politikai nyilvánosság terében való létezés ezáltal a személyes tekintély latba vetésén alapuló, közösségi feladatvállalással bővült. Deák ekkor szinte minden olyan kezdeményezésben részt vett, amely közösségi érdeke révén erősíthette a társadalmi szolidaritást, akárha csak lokális vagy egyetlen társadalmi csoport esetében is: ebben pedig kiemelt szerepe volt az irodalomnak, amelynek Deák már csak azért is nagy társadalmi jelentőséget tulajdonított, mert a nemzetnek mint közösségi narratívának a fönntartásában ekkor kiemelt helye volt. Tomori Anasztáz például az első helyen őt említette az 1856. február 9-én rendezendő irodalmi estély meghívottjai között, amikor Aranyt is meghívta: jellemző módon egyébként Arany nem ment el, de Deák igen (Szajbély, 2001., 210.). Deák ugyanilyen módon vett részt a Nemzeti Színház támogatásában, az írókat társadalmilag elismert foglalkozási csoportként megjelenítő írói segélyegylet megszervezésében (magáról a folyamatról 1. még Szilágyi, 2002., 75-76.), de szerepet vállalt az Akadémia újraindulását demonstráló Kazinczy-emlékünnepeken is, a záró díszlakomán mondván köszöntőt (Praznovszky, 1998., 49-68.). Ebben a folyamatban külön hely illeti meg az 1855-ben elhunyt Vörösmarty Mihály

árváinak segélyezésére indított mozgalmat, amelynek az élére szintén Deák állt. Ebben az esetben személyes morális kötelezettségek is meghatározták a feladatvállalást (nemcsak a hosszú barátság, hanem a keresztkomaság is, noha Deák keresztfia ekkor már rég halott volt). A gyűjtést egyébként csak magánakcióként engedélyezték, azaz a nyilvános újsághirdetéseket megtiltották, ám ez talán még intenzívebbé és hatásosabbá tette Deák közreműködését, hiszen így magánlevélben kellett a kiszemelt, reménybeli támogatókhoz fordulni, ami személyessé tette a segítségnyújtás lehetőségét is. A befolyt összeg talán éppen ezért is lehetett igen tetemes (Kristóf, 1932.; László, 1955.; Nagyrévi, 1958.).

Deáknak és az irodalmi életnek a kapcsolatára először Salamon Ferenc alkalmazta az "irodalmi Deák-párt" kifejezést 1889-ben, mondván, az 1854-től Deákot körülvevő, mérsékelt "irodalmi jobboldalt" (amelynek ellenpólusát a kontárokból álló "irodalmi szélsőbal"-ban látta) "méltán nevezhetjük irodalmi Deák-pártnak" - ide sorolható Kemény Zsigmond, Arany János vagy Gyulai Pál éppúgy, mint Csengery Antal. Vagyis Salamon egy korábbi jelenséget akart megfoghatóbbá tenni egy, a századvégre érvényes fogalomhasználatot applikálva - ráadásul azt sem szabad elfelejteni, hogy a párt fogalma még ekkor sem volt azonos a XX. századi pártokra érvényes politológiai fogalmakkal. Az ekkori ún. honorácior pártok inkább klubszerű, alkalmi képződmények voltak még, értelmük is kizárólag a parlamenti mandátumot megszerzett politikusok esetében volt, akik egyébként csak a személyes hitelük latba vetésével elnyert mandátum megszerzése után tömörültek pártokba (Szabó, 2001., 210-219.). Az irodalomtörténet azonban, különösen a XX. század második felében, lecsapott a fogalomra, s marxizáló értelemben kodifikálta, mintha itt egy irodalmárokat (írókat, kritikusokat, történészeket) magában foglaló, laza körvonalú baráti körnek kifejezetten politikai (vagy szűkebben: irodalompolitikai) céljai lettek volna, a szervezetlenebb és kevesebb intézményt birtokló "irodalmi ellenzék" háttérbe szorítása érdekében (vö. Sótér (szerk.) 1965., 378-387.). Ilyenformán pedig a korszak irodalmi életének leírása is egy militáns metaforika jegyében történt - tagadhatatlanul követve némileg és nagy vonalakban az ekkori irodalmi vitáknak a generációs vagy irodalomszemléleti jellegű szembenállást poentírozó hangvételét. Csakhogy Deák nem szervezett "pártot" az irodalomban sem: ebben a csoportban Deák szerepe azon a tekintélyen alapult, amelyet korábbi és akkori politikai szerepvállalása éppúgy megalapozott, mint ahogy személyes morális és intellektuális képességei. A Deákról egyébként önálló, pláne egykorúan publikált verset egyébként nem író Arany néhány töredéke is egy tisztelt és bölcsnek tekintett személy portréját villantja fel. Igaz, éppen Arany verse át is lépi a szokásos sémákat: A jó öreg úrról c. töredékében ugyanis éppen az olvasható:

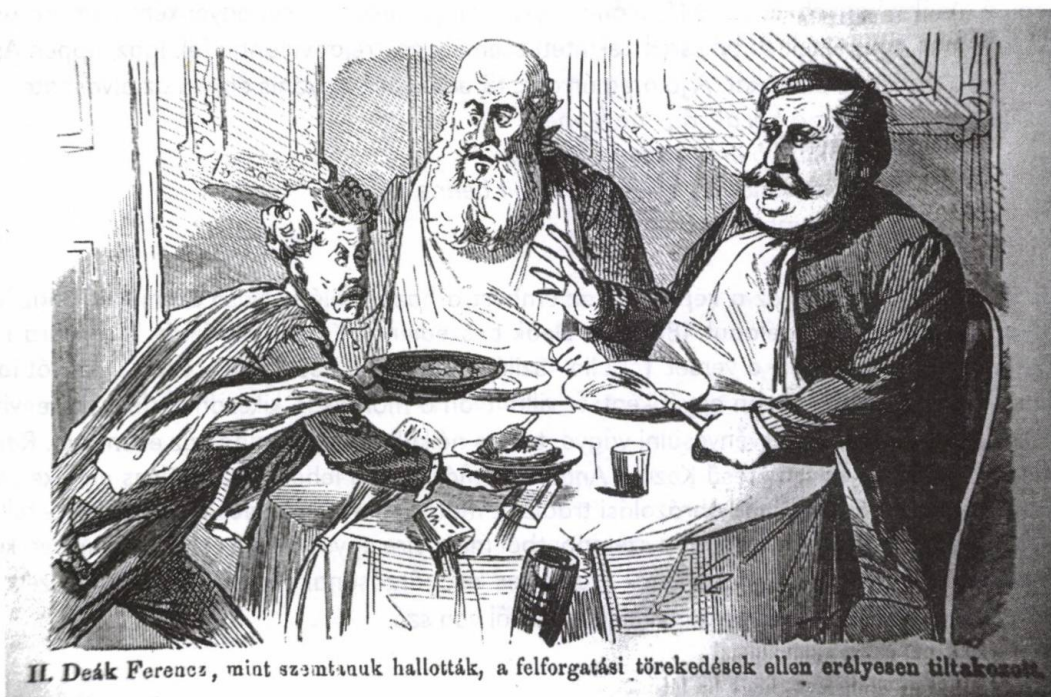
*"És a hazafiság - ne lenne
Méltóbb erény mindannyinál:
Az t mondanám: nagyobb volt benne
Az ember a hazafinál.*

Deákról azonban nem ez a kép (azaz az embert a hazafi fölé helyező szemlélet) rögzült az irodalomban: Kozma Andor például 1881-ben Deák beszédeinek Kónyi Manó-féle kiadására írván verset (Deák Ferencz beszédei - a verset 1. Kulin - Szilágyi, 2001., II., 593-594.), ezt a tradíciót fogalmazza újra, nem túl leleményesen egyébként, felvillantván a morálisan kikezdehetetlen, törvényhozó személyiségnek és a jelen kor érvényesülni vágyó, tartás nélküli udvaroncainak az ellentétét. Ráadásul ne feledjük, az 1861-es születésű Kozma Andornak már aligha lehetett személyes emléke Deákról. A vers tehát sokkal inkább egy ábrázolási tradíciót mutat, mint személyes érintettséget - feltűnő azonban, hogy Deák ábrázolása ebből a szempontból mennyire egységes és voltaképp milyen kevés variációt mutat, akár a korábbi, még Deák személyes kisugárzásának hatása alatt keletkezett művekről, akár már a későbbi, mechanikus emlékversekről van szó.

Irodalom

- Ferenczi 1904. - Ferenczi Zoltán: Deák élete I-II. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1904.
- Gergely 1972. - Gergely András: Széchenyi eszmerendszerének kialakulása. Akadémiai Kiadó, Bp., 1972.
- Kerényi 2000. - Kerényi Ferenc: Biedermieier váltóhamisítás, háttérben költészettel = Visszapillantó tükör. Tanulmányok Lukácsy Sándor 75. születésnapjára. Szerk.: Kerényi Ferenc-Kecskeméti Gábor. Universitas, Bp., 2000., 200-205.
- KLÖM VI. - Kossuth Lajos: Ifjúkori iratok - Törvényhatósági tudósítások. Sajtó alá rendezte: Barta István. Akadémiai Kiadó, Bp., 1966. (Kossuth Lajos Összes Munkái VI.)
- Kölcsey 2000. - Kölcsey Ferenc: Országgyűlési Napló. Sajtó alá rendezte: Völgyesi Orsolya. Universitas, Bp., 2000. (Kölcsey Ferenc Minden Munkái)
- Kristóf 1932. - Kristóf György: Deák Ferenc két levele gróf Mikó Imréhez a Vörösmarty-árvák segélyezésére ügyében. ItKl 1932., 184-186.
- Kulin - Szilágyi 2001. - Magyar költők 19. század. I-II. Válogatás: Kulin Ferenc.
- Szöveggondozás és jegyzetek: Szilágyi Márton. Kortárs, Bp., 2001. (Magyar Remekírók)
- László 1955. - László József: Iratok a Vörösmarty halálával kapcsolatos események történetéhez. ItK 1955., 466-473.
- Molnár 2003. - Molnár András: A fiatal Deák Ferenc. A felkészülés és a zalai pályakezdet éve 1803-1833. Osiris, Bp., 2003.
- Nagyrévi 1958. - Nagyrévi György: A Vörösmarty-árvák javára indított gyűjtés története. ItK 1958., 113-122.
- Praznovszky 1998. - Praznovszky Mihály: "A szellemdiadal ünnepei". A magyar irodalom kultikus szokásrendje a XIX. század közepén. Mikszáth Kiadó, Bp., 1998.
- Sőtér (szerk.) 1965. A magyar irodalom története 1849-től 1905-ig. Szerk.: Sőtér István. Akadémiai Kiadó, Bp., 1965.
- Szajbély 2001. - Szajbély Mihály: Közvéleményformálás és társas élet: az irodalmi Deák-párt kialakulása = A XIX. század vonzásában. Tanulmányok T. Erdélyi Ilona tiszteletére. Szerk.: Kiczenko Judit-Thimár Attila. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba, 2001., 205-219.
- Szilágyi 2002. - Szilágyi Márton: Petőfi Zoltán konfliktusos élete és halála. Bárka 2002/4., 71-81.
- VMÖM 18. - Vörösmarty Mihály levelezése II. Sajtó alá rendezte: Brisits Frigyes. Akadémiai Kiadó, Bp., 1965. (Vörösmarty Mihály Összes Művei 18.)

■ Szilágyi Márton

II. Deák Ferenc, mint szentivnek hallották, a felforgatási törekedések ellen erőlesen tiltakozott.

Visszapillantás-emlékezés

Gondolatok a Paksi Járási Könyvtár létesítésének 50. évfordulóján

1949 áprilisától, az első, államilag szervezett közkönyvtár, a veszprémi körzeti könyvtár és az általa létesített első falusi könyvtár, a mezőszentgyörgyi népkönyvtár felavatásától 1953 októberéig, a Paksi Járási Könyvtár megalakulásáig 35 körzeti könyvtár, 19 megyei könyvtár, 73 járási könyvtár és körülbelül 3650 különféle típusú népkönyvtár, falusi könyvtár jött létre hazánkban, mégpedig felülről, az akkori hatalom akaratából és az országos költségvetésből. Ezeket az alapítási-alakulási dátumokat figyelembe véve 1999 áprilisától napjainkig, tehát az elmúlt négy és fél évben szinte valamennyi magyar település megünnepelhette volna új közkönyvtárának fél évszázados születésnapját, ráadásul némelyik több alapítási jogcímen kétszer - esetleg háromszor - is, hiszen például a megyei könyvtárak, amelyek a megye székvárosában működött körzeti és városi könyvtárak egyesítéséből jöttek létre, valamint néhány hasonló alapítású járási könyvtár mindhárom könyvtártípus 50 évvel ezelőtt történt megalakulását magáénak vallhatja. Így Tolna megyében Szekszárd kétszer is jogosan ünnepelt, a szomszéd Somogy szintén kétszer, bár az egykori Kaposvári Városi Könyvtár jogánokán ott a háromszori jubilálás sem lett volna jogtalan. A kaposvári mindkét megemlékezésen mint egykori szemtanú és egykori könyvtáros magam is részt vettem, s a kedves invitálásra jó szívvel jelen lehettem a Tolna Megyei Könyvtárnak a volt Szekszárdi Körzeti Könyvtár 1950-es alapítását felidéző megemlékezésén, valamint ugyanennek a Tolna Megyei Könyvtárnak az 1952. augusztusi felavatására emlékeztető, rendkívül tartalmas, meleg hangulatú tavaly őszi szekszárdi ünnepségén is. E két megyéhez nemcsak az 50 év előtti jelenlét emléke, hanem az akkori munkám is fűz: ugyanis a Népkönyvtári Központ munkatársaként, megyefelelősi minőségben részt vettem Somogy és Tolna megye megyei és járási könyvtárhálózatainak megszervezésében, kiépítésében 1952. augusztus végéig.

Visszatekintéseink talán választ adhatnak arra a sokakban óhatatlanul felmerülő kérdésre: Ha a történelem a könyvtárak több ezer éves létéről tud - gondoljunk csak az ékírásos agyagcserepek asszír-babilonai könyvtárára, a görögök híres pergamoni könyvtárára, a könyvtárak legnagyobbikára, az alexandriaira, és arra, hogy a Krisztus utáni IV. században Rómában 28 nyilvános könyvtár volt -, ha tehát ily dicsőséges elődök léteztek a könyvtárak történetében, szabad-e az effajta, historaiilag elenyészően rövid múltat felmutató intézmények alapításáról megemlékezni, mint amilyenek az ötven esztendő mai könyvtáraink?!

A válaszáért vessünk egy pillantást előzményeikre, tekintsünk vissza a magyar könyvtárak múltjába. 1885-ben az Országos Statisztikai Hivatal 5650 kérdőívet küldött szét az akkori Magyarország területére, hogy a 18 pontban és számos alpontban feltett kérdéseire kapott válaszokból képet alkothasson hazánk könyvtári helyzetéről. A meglepően gyorsan és nagy arányban visszaérkezett válaszok mintaszerű és gyors feldolgozása után már egy év múlva megjelent György Aladárnak a Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben c. munkája, amelyről 1962-ben azt írta egy kultúrstatistikus utóda: "Bár a statisztika eszközei az eltelt évtizedek alatt sokat fejlődtek, pl. az adatok feldolgozása számos embert pótló gépekkel történik, s ez többféle csoportosításra batorít - könyvtári felvételeink néhány vonatkozásban máig sem érték el György Aladár munkájának színvonalát. A magánkönyvtárakat azóta sem mérték fel s - nyugodtan mondhatjuk - a művelődésügy egyetlen statisztikusa sem érte el György Aladár elemzőképességét és tárgyismeretét."

Ha György Aladár munkájából kiszemelgetjük a közkönyvtárakra vonatkozó átfogó adatokat és a Tolna megyére vonatkozó számokat, a következő általános és helyi állapotrajzot kapjuk 1885-ből: Az országosan számbavett 2401 gyűjtemény közül a közkönyvtárak száma 1400 volt, a magán-

könyvtáraké 1001. Az imponálónak látszó közkönyvtári adatok között azonban feltűnően kevés, mindössze 44 a nyilvános könyvtárak száma! Közülük városi könyvtár a mai ország területéről csak hat található, nevezetesen a szegedi Somogyi Könyvtár, valamint az esztergomi, a hajdúböszörményi, a kiskunhalasi, a kőszegi, a szombathelyi városi könyvtár. A mai 19 megyeszékhely közül tehát csupán kettő. Tolna megyét a Szegzárdi (következésképpen így, gz-vel!) selyemtenyészési felügyelőség 651 kötetes, a Bonyhádi Evangélikus Gimnázium 24 487 kötetes, a Gyönki Református Algimnázium 1678 kötetes, a Szegzárdi Polgári Iskola 1585 kötetes - egyébként igen értékes állományú - könyvtára, valamint a Szent Ferenc-rend 1316 kötetes, ősnymtatványokat is tartalmazó dunaföldvári és az 1576 kötetes simontornyai könyvtára, végül a görög-keletiek grábóci zárdájának két kéziratot (netán: kódexet?) és 1160 kötetet tartalmazó könyvtára képviseli. E felsorolt könyvtárak az "igazi" nyilvános, általánosan hozzáférhető könyvtárakat nem pótolhatták, de bizonyára léteztek akkoriban a lakosság önszerveződésének eredményeként alakult "civil" könyvtárak is a megyékben - mondhatná valaki. Valóban, a 328 társulati, egyesületi könyvtár közül nyolc Tolna megyei volt, mégpedig 3 bonyhádi - a polgári olvasóköré, a társasköré és a Bonyhád vidéki tanítóegyleté (összesen 2194 kötetel) -, a Dunaföldvári Kaszinó 1204 kötetel, az 1870-ben alapított Paksi Polgári Olvasókör 850 kötetel (és 32 forintos beszerzési kerettel), továbbá az 1858-ban alapított Szegzárdi Kaszinó 1188-as kötetszámával, a Szegzárdi Polgári Olvasókör 504 kötetével, valamint a Szegzárdi Központi Tanítóegylet mindössze csak 394 kötetével. Ám ezek a könyvtárak a felmérésben minden bizonnyal a csekély, 500 kötet alatti állományuk miatt nem szereplő olvasóegyleti, olvasóköri könyvtárakkal együtt réteggkönyvtárak voltak, az úri osztály, a hivatalnokok, az iparosok, a munkások és a parasztok "klubjai". Működésük esetleges, alkalmi volt, s csekély hozzáférési, nyitvatartási idejük miatt csupán a legelszántabb olvasók szolgálatára állhattak. Bizonyára mindegyikükre vonatkoztathatók György Aladárnak a kaszinói könyvtárakról írt megállapításai: "Ha ... az egyesületi s különösen [a] kaszinói könyvtárak bizonyos tekintetben fokmérői a nemzet közép osztálya műveltségének, ... [az adatokból] két eléggé szomorú tanúságot vonhatunk ki: egyik az, hogy a kaszinók tagjai többet gondolnak a mulatságra, mint a[z] önművelődésre; a másik, hogy a kaszinók nem pártolják kellő erővel és buzgósággal a magyar irodalmat."

Az 1885-ben számba vett 1001 magánkönyvtár közül 14 volt Tolna megyében. Ezeket azért sorolom fel, mert sorsuk felderítése, követése is feladata lehet azon könyvtárosoknak, akik a helyi könyvtárügy és olvasáskultúra történetét kutatják, művelik. Apponyi Sándor gróf lengyeli könyvtárának sorsa ismeretes: az 1882. évi országos könyvkiállításon a corvinák mellett az ő válogatása érdemelte ki a legnagyobb közfigyelmet. A lengyeli könyvtár 1925 óta az Országos Széchényi Könyvtárban van, a nemzet könyvtárának egyik legbecselesebb gyűjteményrészét alkotja. Csapó Vilmos Csapó-Tengelic-i 3000 darabos, 1000 rézmetszetet és 500-nál több kéziratot tartalmazó gyűjteményének vajon mi lett a sorsa? És a paksiak tudnak-e dr. Novák Sándor orvosnak arról a 4000 kötetes könyvtáráról, amelynek zömét tulajdonosa Tolna megye monográfiájának megírásához gyűjtötte össze? Továbbá Daróczy Tamás földbirtokos pusztán 1500-as kötetszámáról ismert könyvtárának van-e valamilyen nyoma, utóélete Pakson? A zombai Döry Dénes és a felsőleperdi Dőri Vilmos könyvtárai 1600, illetve 1500 kötetesek voltak a felmérés idején. A dunaföldvári Hóke Lajos a mindössze 300 kötetével talán csak udvariasságból - vagy figyelmetlenségből - került be a statisztikába, a szekszárdi [szegzárdi] Horváth Ignác törvényszéki bíró viszont a műfajonként gondosan részletezett 2306 kötetével minden bizonnyal teljes joggal. Vajon mi lett a sorsa báró Jeszenszky János 1843 kötetes felsőhídvégpusztai gyűjteményének, Perczel Dezső alispán 2227 kötetes bonyhádi állományának? És dr. Sass István megyei főorvos 1850-es alapítású, 1825 kötetes könyvtáráról tud-e az utókor? (Azonos-e ez a Sass István A négyökrös szekér c. vers születését eredményező Petőfi-látogatás borjádi vendéglátóinak egyikével?) Schvetz Antal bonyhádi ügyvéd jóval szerényebb, 725 kötetes könyvtáránál sokkal több figyelmet érdemel Varasdy Lajos szegzárdi tanfelügyelő 1395 kötetes gyűjteménye, amelyben egy ősnymtatvány és egy kézirat, valamint 45 tizenhatodik századi antikva is

volt! Mi történhetett e nemzeti kincsekkel? Varasdyénál jóval kisebb értékű lehetett Vizsolyi Gusztáv képviselő alsópéli birtokának 1200 kötetes könyvtára - csak reméljük, hogy ezt és a többi nem sodorták el teljesen a két világháború és az utánuk következő forradalmak, hatalomváltások hányattatásai, s értékeik oda kerültek, ahova valók, a közgyűjteményekbe.

Haladjunk immár gyorsabban előre az időben: 1897-ben megalakult a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége és Tanácsa, amely hozzáfogott a vidéki közkönyvtárak hiányának pótlásához könyvtárak adományozásával. 2000, 1000, 500 és 300 forint értékű könyvösszeállításokat és alkalmanként egy-egy könyvszekrényt küldött a kiválasztott településekre. A Tanács 1897 és 1914 augusztusa, az első világháború kitörése közötti időben az akkori ország 12 650 községe közül 1457-nek juttatott egyszeri adományként pár száz kötetes, többnyire az 500 forintos érték kategóriába tartozó könyvtárat. Ha valaki kiszámítja, kiderül, hogy az említett fejlesztési ütemben 147 évig tartott volna minden magyarországi település könyvtárhoz juttatása. A Trianon utáni, megcsonkított ország betelepítése ilyen típusú könyvtárakkal már gyorsabban, potom 50 év alatt végbemehetett volna, körülbelül 1970-re! Természetesen csak egyszeri ajándékozási aktusként, a további fejlesztés lehetősége nélkül.

A helyzet a későbbiekben sem sokat javult, noha 1927-ben a Népszövetség (ma: ENSZ) kölcsönéből a kormányzat 1500 népkönyvtárat - kis könyvtárat - alapított az összezsugorított országban. Ezek a legfeljebb 200 kötetes gyűjteményecskék a korábbi népkönyvtárak eredendő gyengeségével küszködtek: mint említettem, egyszeri adományozásból születtek, s bővítésükről, frissítésükről senki nem gondoskodott. Az új könyvek hiányában az érdeklődés irántuk két-három év alatt teljesen megszűnt, állományuk, olvasótáboruk csendesen elkopott-elfogyott, maradékaikat pedig elsöpörte a második világháború.

A városokban sem voltak sokkal jobb olvasási, könyvtári körülmények. 1940-ben a legnagyobb országban is csupán 10 városi könyvtár működött, megyeszékhelyek sora nélkülözve a nyilvános könyvtárt. Nem volt Tolna megyeszékhelyén, Szekszárdon, de a közelebbi-távolabbi megyék székvárosaiban, Pécsen, Kaposváron, Zalaegerszegen, Baján sem.

Ha a Magyar Minerva legutolsó, 1930-1931-es kötetét felütjük, kiderül, hogy Tolna megyében Szekszárdot csak a gimnázium és a felső kereskedelmi iskola tanári könyvtára képviseli (a múzeum és könyvtára éppen látogathatatlan), s csupán a középiskolai tanári könyvtárak jogán szerepel Bonyhád, Dombóvár és Gyöngyös. Paks, Tamási és Tolna nem is említetik, Dunaföldvár meg Simon-tornya viszont ferences-rendházi könyvtára révén helyet kapott a Minervában. A dunaföldvári ferences könyvtárnál egy pillanatra meg kell állni: 12 ősnymtatványával, 115 Régi Magyar Könyvtári kötetével az egyházi könyvtárak élvonalába tartozott, bár kevesen tudtak róla. A szerzetesrendek felszólításakor szellemi vagyonunkat az a szerencse érte, hogy ez a könyvtár nem jutott ebek harmincadjára, mert Novák József, a szekszárdi múzeum igazgatója kimentette, az Országos Könyvtári Központ pedig a Nemzeti Könyvtárban, illetve más tudományos nagykönyvtárakban helyezte el értékeit. Ezzel kapcsolatban hadd mondjam el egy rögeszmémet. Az ilyen, nagybecsű könyvtárakat visszaállítani eredeti alakjukban, régi őrzési helyükön ma már lehetetlenség. Jeles darabjaik a nekik megfelelő állománytestekben új életre keltek a nagy nemzeti vagy országos gyűjteményekben. Ám az kívánatos volna, hogy legértékesebb köteteik - mint származásuk szerint egy-egy adott település történetéhez tartozó tanúk, emléktárgyak - valamilyen másolat formájában visszakerüljenek eredeti őrzési helyükre vagy az adott város közkönyvtárába. Milyen szép lehetne, ha a Dunaföldvári Városi Könyvtár, vagy például a Bajai Városi Könyvtár honlapján megjeleníthetők volnának azoknak az ősnymtatványoknak és más jeles könyveknek a címlapjai, illetve legszebben illusztrált oldalainak a másolatai, amelyek eredeti őrzési helye a dunaföldvári, vagy -mondjuk - a bajai ferences rendház könyvtára volt. Azok a kiváló szakemberek, dr. Borsa Gedeon és dr. Dörnyei Sándor, akik az egykori Országos Könyvtári Központ részéről a szerzetesi és a főúri könyvtárak állományának a feldúlástól, széthordástól való mentését végezték, ma is az Országos Széchényi Könyvtárban dolgoznak. Ők

minden bizonnyal segítenének összehozni az érintett városi könyvtár munkatársait a jelenlegi őrzőhelyekkel, nagy könyvtárakkal. Mint ahogy tudjuk azt is, hogy a grábóci szerb-görögkeleti bazilita kolostor 1000 kötetes könyvtára a szentendrei szerb püspökség könyvtárába került, annak állományát gazdagítja, és nem veszett el a tudományok, a történelem iránt érdeklődők számára.

E kitérő után visszakanyarodva a háború utáni évekhez, azokról a sikeres kezdeményekről szólok, amelyek az ezer sebtől vérző országban a letarolt vagy hiányzó könyvtárak pótlására történtek. A Keresztury-féle Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, a parasztpárti Kovács Máté államtitkár támogatásával a szintén parasztpárti Sebestyén Géza olyan könyvtári rendszert tervezett és később, 1949-ben el is kezdett megvalósítani, amely a korábbi, megüledett népkönyvtári rendszert az ún. körzeti könyvtárak formájában a rugalmasabb, a kiskönyvtárak mozgó letéti ellátását megvalósító, hatékony rendszerrel váltotta fel. A rendszer kiépítése után 2-2 járás gondozására tervezett 60-70 körzeti könyvtár közül a valóságban is létrehozott 35 könyvtár könyvelőszó-könyvtársegítő központként működött. A központból - amely először az Országos Könyvtári Központ, majd a Népkönyvtári Központ volt - érkezett, teljesen feldolgozott, katalóguscédulákkal ellátott és bekötött könyveket osztotta szét a terület települései között, elsősorban a kis falvakban. Ezek könyvtárainak gondozását, az állományok mozgatását pedig könyvtári autóbuszok, mozgókönyvtárak (az akkori viszonyok között egyáltalában elképzelhető fedett teherautók) segítségével kívánta megvalósítani. Maga tehát nem volt kölcsönző könyvtár, de szervezeti-szervezési lehetőségeibe beletartozott az, hogy például a Szekszárdi Körzeti Könyvtár egyik letéti helyeként táplálja a kifejlesztendő Szekszárdi Városi Könyvtárat, sőt kérésre iskolai és más, netán szakszervezeti-üzemi könyvtárakat is ellátott volna könyvekkel. (Ez utóbbi lehetőség azért nem valósult meg, mert a SZOT ostoba hiúságból utólag visszautasította a felkínált segítséget, részvételt a rendszerben. Igaz, az is kiderült, hogy a falvak óriási könyvéhségének kielégítésére sem volt elegendő a rendelkezésre álló könyvalap mindenkori kínálata.) 1949 áprilisától 1952 elejéig 35 körzeti könyvtár alakult - Szekszárdon 1950. április 4-én -, s az első ötéves tervidőszak végére minden bizonnyal kiépült volna a teljes hálózat, ha az időközben szovjetizált hatalmi - benne a népművelési - struktúra emberei másként nem döntenek. A körzeti könyvtári rendszer angolszász elvi alapokon, az amerikai farmkönyvtárakat és az angliai kistelepüléseket ellátó county-könyvtári, megyei könyvtári rendszeren, illetve az 1915-1919-es - inkább csak gondolati - magyar kísérleteken alapult, bár akkoriban erről Sebestyén Gézáék mélyen hallgattak. A Népművelési Minisztérium mindenben szovjet példákat követő moszkvai emigránsai, Révai József miniszter és Nemes Dezső közművelődési főosztályvezető inkább a szovjet könyvtári modell követését tekintették fejlesztési céljuknak a könyvtárak hathatósabb ideológiai felhasználása érdekében. A Szovjetunióban a közigazgatási felépítésnek megfelelő megyei, járási, falusi-községi tagolású könyvtári rendszer működött - az ottani állapotokhoz képest nem is rosszul -, a körzeti könyvtári szisztémát nem ismerték. Az őrült huszadik század furcsa fintora, paradoxona azonban az, hogy a szovjet könyvtárügy szintén angolszász mintára épült ki. Lenin nem sokkal a hatalom átvétele után maga intézkedett, idézem: "a svájci-amerikai" rendszer bevezetéséről. Így azután a mintának vett szovjet megyei és járási könyvtárak egyik funkciója a területi könyvtári ellátás lett, amely jobbra megfelelt a magyar körzeti könyvtárak letétadó-letéteket mozgó munkájának is. A megyei-járási könyvtári rendszer máig ható problémája nem is ez, hanem a fenntartó merev kijelölése, az egy könyvtár - egy tanács elv rugalmatlan érvényesítése, mert ez kizárta a városi tanácsokat a területükön működő könyvtárak fenntartásából, ezáltal érdektelenné is tette őket e könyvtárak munkája iránt.

1952. május 14-én jelent meg a minisztertanácsnak a könyvtárügyről szóló határozata, amely megpróbálta rendszerbe foglalni az 1949 után sokféle irányba fejlődésnek indult könyvtárakat. Elrendelte az imént vázolt mintájú megyei és járási könyvtárak felállítását is a körzeti könyvtárak és a helyi (városi, nagyközségi) könyvtárak egyesítése révén. A járási könyvtárakról a határozat úgy rendelkezett, hogy 1954 végéig minden járásban legalább 5000 kötetes állománnyal létre kell hozni a járási tanács ezen intézményeit, melyek a megszüntetett körzeti könyvtárak területi ellátó és gondo-

zó (módszertani) feladatait is vállalva a járási székhelyen helyi (városi, nagyközségi) könyvtárként a lakosság részére olvasószolgálatot (kölcsonzést, helyben olvasást) működtetnek.

Az MT-határozat nyomán 1952-ben létrejött mind a 19 megyei könyvtár és 45 járási könyvtár, közöttük Tolnában a tamási és az év utolsó napján, terven felül a bonyhádi. Az 1953-ban megszervezett 30 járási könyvtár között volt a paksi könyvtár is. A járási hálózat teljes kiépítése azonban az 1952 után fokozódó gazdasági bajok következtében a 60-as évtized elejéig elhúzódott, s a dombóvári, valamint a gyönki járási könyvtár megszervezésére is csupán 1958-ban került sor. Ekkor vált befejezetté a Tolna megyei közművelődési könyvtári rendszer, amelyet a 60-as években az üzemszakszervezeti könyvtáraknak a Szekszárdi SZMT Központi Könyvtár által szervezett hálózata és a lassan kifejlődő iskolai könyvtárak laza együttese egészített ki.

A járási könyvtárak - a megyei könyvtárakhoz hasonlóan - fokozatosan váltak ideológiai központokból szakmai központokká, a helyi szellemi élet központjaivá, a művelődő vagy kiművelt emberfők gyülekezőhelyeivé. A 60-as években kezdték legjobb formájukat, s ekkor kezdtek személyzetileg is megerősödni az eleinte a körzeti könyvtáraktól öröklött 3 személyes szisztéma szerint felépülő intézmények: 1 vezető, 1 falusi hálózati (szervező, módszertani) könyvtáros, 1 helyi olvasószolgálati (magyarul: kölcsonzó) könyvtáros. Az olvasótábor növekedésével, a szolgáltatások fejlődésével és színesedésével fokozatosan jutottak el a nagyobb járási könyvtárak oda, hogy 10-12 főhivatású könyvtárost dolgoztattak, többet mint a Technológiai Könyvtár vagy a Magyar Tudományos Akadémiai Könyvtára 1940-ben!

A könyvtárosok foglalkoztatása, alkalmazása a járási könyvtárakban az országos képlet szerint történt az első időkben: előbb jöttek, lettek, jelentkeztek, vagy küldték őket, mielőtt még elsajátították volna a szakmai ismereteket: "Valamennyien amatőrök voltunk", ... "könyvtáros mindenki lehetett" ... - idézem Lipták Pál Kossuth-díjas egykori békéscsabai megyeikönyvtár-igazgatót (festőművészt, könyvtervezőt stb.). Munka közben tanulták a szakmát - néha az olvasók, a szakma és a későbbi, tanult utódok nagy kárára -, legtöbbjük jött, látott és továbbállt vagy továbbküldték. Kevesebbük, a java azonban meggyökeresedett, és amatőrökből - önmagától és másoktól tanulva - profivá vált. A hatvanas évek elejétől kialakuló képzési formák: az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ két és fél éves tanfolyamai, az egyetemi nappali oktatás mellett a levelező képzés megindulása, a népművelő-könyvtáros, majd az önálló könyvtáros szak indulása a debreceni és a szombathelyi tanítóképző főiskolán, illetve a szombathelyi tanárképzőben kezdte "szabályos" foglalkozássá, hivatássá rangosítani a könyvtárosságot, amelyet indulásom és a közművelődési könyvtári rendszer kezdeti éveiben sokan még valamiféle könyvkereskedői-könyvraktárosi foglalatosságnak véltek. A kezdetben szinte kizárólag a férfiak által elfoglalt járási könyvtári vezetői posztokon egyre több nő tűnt fel. Háziasszonyi gondoskodásuk, rendszeretük, beosztó képességük a legtöbb helyen előnyösen változtatta meg, otthonossá tette a járási könyvtárakat, és családias légkört teremtett a betérő olvasók, irodalombarátok számára. Vannak könyvtárak, amelyek kifejlődésüket, legjobb korszakukat köszönhetik a korábbi férfi vezetőt feledtető, kiváló nő utódoknak. Olyanoknak, akik nagy hűséggel, hosszú éveken át becsületet szereztek intézményüknek és a könyvtárosi hivatásnak. Tolna megye szerencsés ilyen tekintetben: Gáti Edit, a későbbi Bertalan Sándorné 1955 és 1988 között Bonyhádon, Fehérvári Lajosné 1954-ben és 1958-1986 között Dombóváron, Szederkényi Lászlóné pedig 1957. március 16. és 1976. október 31. között Pakson szerzett olyan érdemeket a könyvtár élén az irodalom és általában a magyar kultúra terjesztésében, valamint a helyi közösségteremtésben, amelyet az utókor sem feledhet el. Jellemző, hogy Tolna megye Tamási járásában is akkor rendeződött a könyvtárügy, amikor az 1952-től egyiket a másik után váltó, rég elfeledett nevű, jobbára férfi vezetők után egy arra rátermett nő, Bella Margit került a könyvtár élére 1970-ben. Nem lehet véletlen, hogy mind a négy említett könyvtárosnő működésének idején, 1968 és 1985 között új épületet kapott a járási könyvtár Dombóváron és Tamásiban, illetve olyan szépen felújítottat, átépített, mint a bonyhádi és a paksi - ez utóbbi az egykori zsinagógában. A járási

székhelyek könyvtárainak elhelyezése tekintetében Tolna megye az országban is az elsők között volt a maga idejében, és még ma sem kell szégyenkeznie. Kialakításuk idején pedig ezek a könyvtárak létükben képviselték azt a fejlődést, amely az indulásuk, az ötvenes évek óta bekövetkezett. Mert ne feledjük: 1952-1953 táján, az első járási könyvtárak születésének idején már annak is örültünk, ha a könyvtár valamilyen volt üzlethelyiségben, illetve egy bérelt vagy államosított magánházban két helyiséget kapott: egyikben kölcsönözte a könyveket, és néhány sötétbarnára pácolt folyóiratállványon kínálta szegényes és célzatos újság- és folyóirat-választékát, a másikban pedig a könyveit tárolta, amelyekhez az olvasó nem férhetett hozzá, hanem a katalógusból kikeresett könyv címe alapján a könyvtáros hozta számára a könyvet. Egyszerre csak egy szépirodalmi munkát és egy ismeretterjesztőt, az ideológiai kötetekből esetleg többet is. Az olvasó legfeljebb a kínálatra panaszkodhatott, a könyvtárhasználat árára nem, hiszen 1952-től évtizedekig beiratkozási díjként a 14 éven aluliak mindössze csak egy forintot fizettek évente, a 14 év felettiak pedig 3 forintot; a falusi könyvtárakban pedig semmit. A szabadpolcos rendszer, a könyvekhez való szabad hozzáférés a 60-as évek elején terjedt el országosan, miután a már említett kiváló Lipták Pál elsőként bevezette Békéscsabán 1958. január 1-jén. (A járási könyvtárak közül pedig őt követve, pár hónappal később Katona Tamás, a ma ismert történész és közéleti férfiú, akkor a Bicskei Járási Könyvtár vezetője.)

Óriási többletet hozott a korábbi állapotokhoz képest a szabadpolc. Ezek a szabadpolcos könyvtárak elődeikkel ellentétben szépek, otthonosak voltak; enteriőrjeik, amelyek látványban ma sem koptak meg, versenyezhetek az akkori, javuló életszínvonalat kifejező lakásokkal, sőt sok helyen épp az új könyvtárak adtak példákat az otthonok esztétikusabbá tételéhez bizonyos részletkérdésekben, egyedi megoldásokban. A szabadpolc a gondolkodásmódot is szabaddá tette. A könyvtáron keresztül kinyitotta az ablakot a nagyvilágra: az állomány hirtelen megnőtt, változatosabbá vált, műfajilag gazdagodott. Az újságok, folyóiratok száma sokszorosára nőtt, közöttük nyugatiak is megjelentek. A nyugat-német Der Spiegel nemcsak minden megyei könyvtárban volt megtalálható, hanem néhány nagyobb városi-járási könyvtár is állományába ügyeskedte. 1964-től egymásután létesültek a zenei részlegek a járási könyvtárakban is. A szervezetlen könyvtárlátogatókból baráti körök, közös érdeklődésű csoportok alakultak ki: irodalmi klubok, irodalmi színpadok, a helytörténet iránt érdeklődők együttesei. Írók, költők, történészek, szociológusok, csillagászok stb., nemcsak olyan jeles alkalmakkor jártak a könyvtárakban, mint a költészet napja, az ünnepi könyvhét és az egyéb könyvhetek, könyvhónapok, hanem szinte családtagokként hazajártak egy-egy könyvtárba. 1959-ben valamennyi megyei könyvtár művelődési autót kapott - ezek fáradhatatlanul járták a kisebb településeket, pusztákat-tanyákat: filmet vetítettek, kiségyütteseket, irodalmi színpadokat, írókat, költőket és mezőgazdasági szakírókat, ismeretterjesztő előadókat szállítottak ezekre a helyekre, ahol olykor még villany sem volt. A Moszkvics-furgonokból, IFA-járgányokból, Nysa vagy Latvija kisbuszokból később több járási könyvtárnak is jutott, s ezzel az említett ünnepi alkalmakon kívül a falusi könyvtárak mindennapjai is gazdagodtak. A járási könyvtárak módszertani segítő-gondozó tevékenysége rendszeresebbé, szakszerűbbé és tartalmasabbá válhatott a járművet használó hálózati könyvtárosok gyakoribb látogatásai révén.

Az imént vázolt fejlődésnek helyi megkoronázása volt a Paksi Járási Könyvtár új otthonának felavatása 1968. július 5-én. Az, hogy létrejöhetett, az akkor kialakult, az új mechanizmusnak nevezett reményteljesebb törekvések által teremtett légkörön kívül minden bizonnyal annak is köszönhető, hogy Paks akkori vezetői a mindennapok során meggyőződhetnek róla: a Szederkényi Lászlóné vezette kis csapat által elért könyvtári eredmények a köz javát szolgálják, tehát igazi közintézményi körülményeket, háttérrel, mai divatos szóval infrastruktúrát követelnek, s a könyvtár elhelyezésének megjavítása további fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele. Hogy miért nem új épületet emeltek, hanem egy meglévőt, az egykori zsinagógát alakították át, külön történet, a szocializmus magyarországi korszakának bonyolult pénzügyi-tervezési-beruházási gyakorlatával, a kötöttségeken átlépő manőverek, kiskapuk kényszerével magyarázható. A végeredményről, a könyvtár új otthonáról

mint az ünnepélyes avatás résztvevője a Könyvtáros c. szaklapunk 1968. szeptemberi számában - amelyben a borítókön és a belső oldalakon öt kép mutatja be az intézményt - a következőket írtam: "Nyári építési krónikánk élére a Paksi Járási Könyvtár felavatásának híre kívánczok, mégpedig nemcsak azért, mert az ország legszebb könyvtárainak száma ismét szaporodott eggyel, hanem azért is, mert bizonyosak vagyunk benne, hogy e könyvtár vonzó példája új lendületet fog adni a Tolna megyei és a délkelet-dunántúli könyvtárépítési törekvéseknek. Ráadásul a paksi avatási ünnepség az olvasó népert mozgalom első nagyobb eseménye volt, s a megye az Írószövetség - sőt részben a Televízió segítségével mindent megtett, hogy országos figyelmet irányítson a mozgalom bázisára, a könyvtárra, könyvtárügyre." A könyvtár részletes leírása után így folytatódik a szöveg: "... a könyvtár rendkívül lakályos és esztétikus, s remélhető, hogy nemcsak a község 12 000 lakosából vonz új olvasókat a tavalyi 2300-hoz, hanem a járás egész területéről is. A látogató valóban úgy érezheti magát itt, mintha az olvasás paradicsomában járna."

Bizonyára vannak még olyanok rajtam kívül, akik a 35 évvel ezelőtti könyvtáravatáson részt vettek, és annak eseményeire emlékeznek. Az utána következő dunai fürdőzésre is a túlpart lágy fenyvén (lehet-e még fürödni a Dunában?), és azt megelőzően az Olvasó népert mozgalom először itt meghirdető Darvas József írószövetségi elnök kinkeservére, verejtékezésére, amikor kiderült, hogy szabadon elmondott szavait a hibás MT-televíziós hangrögzítő masina nem vette, s emiatt újból el kellett mondania szövegét! Nostalgiaink tárgyai épp úgy lehetnek e daliás idők ilyen jeles eseményei, mint a járási könyvtárak akkori nagy teljesítményei, kezdve a könyvtári híradók megjelentetésével az ötvenes évek végétől a hatvanas évtized közepéig (a paksi járási könyvtári híradó például 1961 és 1965 között jelent meg), folytatva a sort a járási könyvtári helytörténeti műhelyek kialakulásáig Körmentől, Magyaróvártól, Tapolcától Kiskunhalason át Mezőkovácsházáig, majd felfelé haladva Hatvanon és Jászberényen át, be nem fejezve Edelénynél, Encsnél és Tiszafürednél sem a se regszemlét. Olyan nagy teljesítményeket kiemelve, mint a Jászberényi Járási Könyvtár három évkönyve és az ugyanott készült Szolnok megyei sajtóbibliográfia.

Ez utóbbi vállalkozások már a járási könyvtárak városi-járási, illetve nagyközségi-járási könyvtári korszakában történtek. Emlékeztetnem kell ugyanis arra, hogy 1971. április 25-én megszűntek a járási tanácsok, kétszintessé vált a közigazgatás. A városi, illetve a nagyközségi tanácsok vették át a járási könyvtárak fenntartását, ám ezek a falusi könyvtárak gondozását a járási hivatalok segítségével még tovább végezték. A helyzet lényegében akkor sem változott, amikor 1984-ben maguk a járások is megszűntek. Az 1989-es rendszerváltás után azonban a városi önkormányzatok nagy része megszüntette a volt járási könyvtár által jól bejártott hálózati, a kistelepülések könyvtárait gondozó-segítő tevékenységet. Erről 54 éves könyvtárosi múlttal a hátam mögött és falusi születésű egykori községi lakosként hadd mondjam el véleményemet, idézve saját szavaimat, amelyek a közelmúltban egy járási és egy városi könyvtári évfordulós megemlékezésen, Sárospatakon hangzottak el: "A civilizált országokban - remélhetőleg a miénk is annak számít - város és környéke egy testként azonosan lélegzik. Egyik a másikra van utalva, sorsuk együtt alakul, hullámszik, fellendül, vagy hanyatlik. A város intézményei a környéknek is intézményei, a hasonló falusi intézmények a városiak fiókjainak, fiálájainak tekinthetők, a közöttük levő viszony a szülő-gyermek vagy a nagyobb és a kisebb testvér összetartozásának megfelelője. A gyengébb sýnlődése, vegetálása az erősebb szégyene. Találni kell eszközt - eszközöket arra, hogy a városi könyvtárak segíthessék a falusi könyvtárakat, szolgálataira lehessenek vonzáskörzetük lakosságának!"

Szeretném hinni, hogy ha a XXI. század városi könyvtárának fenntartója és könyvtárosa intézményének "stratégiai céljait" kitűzi, ezek között magától értetődő természetességgel szerepelni fognak a városkörnyék, a vonzáskörzet falusi, kistelepülési könyvtárainak jövőbeni gondozásával, segítségével összefüggő feladatok, tennivalók is!

Laudáció

Egy kollektívát köszöntök, s Klárinak adom át a valamennyiüknek is szóló elismerést, kitüntetést.

Klári, aki mindig itt volt és van, a biztos pont, menedék, kapaszkodó, Klári, aki nem akarta elhagyni a jó társaságot és a jó könyveket, aki tanulni akart (és szeretett), hajtotta a kíváncsiság, s megtanulta az új könyvtártechnológiákat, (gondolom, hozzám hasonlóan félelmét leküzdve) - a hagyomány és megújulás szellemében.

S Klári volt az, aki az egész járásban segítette lebonyolítani a leltárokat, állományrevíziókat, rendbe tenni a katalógusokat Bölcskétől, Dunaszentgyörgyig, Madocsáig.

S Ő az, aki részt vett sok tapasztalatcserén itthon és külföldön, jó hangulatú egyesületi kirándulásokon, derűs, kacagtató esti beszélgetéseken, ugratásokon, legendás tengelici bentlakásos tanfolyamokon, éjszakába nyúló előadásokon.

S voltak kudarcok, szomorúságok, betegségek - de az összetartás, összetartozás segített, és volt sok-sok boldog pillanat, melyek közös ünneplésre adtak alkalmat.

Érzelmek, vágyak, hitek, szellemi feltöltődés - KÖNYVTÁR.

S Ő volt az, aki nem akart vezető lenni, nem akart szerepelni, a "háttérben" dolgozott. Mit sem érne a könyvtár nélküle, munkájára épülhetett minden szolgáltatás (az alapos, pontos állományalakítástól a feltárásig).

S a könyvek őrzik keze nyomát. A könyv számára - gondolom - nemcsak széppé csinosított papírtárgy, néma alkotás, de "ember-élet is amikor továbblapozza a keze".

Átadom ezt az emléklakettet Illyés Gyula szavaival:

"Bárhol, életem minden pontján boldogan vállaltam volna megélhetésül a könyvtárosságot."

Klárinak szeretettel szakszerű munkájáért, hűségéért, egyénisége varázsáért.

Elekes Eduárdné

Küzdelem a bizonyosságért

PÁKOLITZ ISTVÁN

Még a megkésett költői pályakezdések idején is szokatlan, ha a lírikusnak harminckilenc éves korában jelenik meg első önálló kötete. A közhit azt tartja, hogy a költők korán érnek, legalábbis korábban, mint az epikusok vagy drámaírók. Móricz Zsigmond már harmincadik évébe fordult, amikor a *Hét krajcár* a *Nyugat*-ban megjelent, s kezdő drámaíró joggal vigasztalódhat azzal, hogy első jelentős színpadi művét nem lesz késő negyvenéves korán túl megalkotni. Ezzel szemben a húszéves Rimbaud-nak már együtt van az útipoggyásza, mellyel a halhatatlanság kapujában jeletkezhetsz, s a mi Petőfink is huszonhét éves korában egy teljes, befejezett, érett és lezárt költői életművet hagyott ránk. Első verseskötete Adynak huszonkét, József Attilának tizenhét, Radnótinak huszonegy éves korában látott napvilágot. Ady 1913-ban, tehát mindössze harminchat éves korában papírra vetett önéletrajzában azt mondja, hogy átlépte már a „törvényes magyar költői korhatárt”, mivelhogy – mint írja – „én szabálytalanul túlléptem a magyar lírikus valakiknek kiszabott legszélső harminchárom évet”.

Mindezt azért kellett föleleveníteni, hogy lássuk, mennyire szokatlan Pákolitz István pályakezdése. Nemzedéktársai közül alighanem ő indult legkésőbb. S ez egyik magyarázata annak is, hogy – bár különféle gyűjteményekben, így például a közismert *Tűztánc* antológiában (1958) együtt szerepelt másokkal – valójában máig kívülmaradt mindenféle nemzedéki csoportosuláson, írói „táboron”. Az irodalmi köztudat és a

kritika sokáig mint „fiatal költőt” tartja számon – ezzel a jelzővel került a *Tűztánc*-ba is, a nálánál sokkalta fiatalabb társak közé, holott amikor versei először folyóiratokban – például az *Új Hang*-ban, a *Vigília*-ban – megjelennek, 1949-ben, már harmincéves. Könyv alakban először 1954-ben adja ki a Szépirodalmi Könyvkiadó, két másik társával – Boda Istvánval és Petrovác Istvánval – közös kötetben, *Három költő* címmel. Az „Istvánok” kötetét az első önálló bemutatkozás 1958-ban követi, a *Szüret*. Ezután két-három évenként rendszeressé válik versesköteteinek megjelenése: a *Fény és árnyék*-ot (1962) követi az *Esti dal* (1963), a *Messzenéző*-t (1965) az *Ami lehet* (1969), a *Zöldarany*-t (1973) a *Koronák* (1974). Válogatott verseinek gyűjteménye a *Jel* (1971).

Aki a verseket megjelenésük, kötetbeli publikálásuk sorrendjében olvassa, s ebből von le következtetést, talán úgy véli, hogy egy későn érő, s bizonytalan kezdés után meredek ívben felfutó költői pályával van találkozása. A *Három költő*-ben megjelent versek – bár a két társnál már a közlés terjedelmében is nagyobb hangsúlyt kaptak, s amazoknál érettebb költőt sejtetnek –, valójában kissé bágyadt hangon éneklnek a családi élet apró intimitásait, a stoppolófa és a falusi katedra közl szorult világ apró jeleneteit. Mai szemmel nézve a versek zöme alig lépi túl az idilli nyugalom, a megelégedés, a múltat elmarasztaló és a jelenért lelkesedő hevület szabványos körét. Reményre leginkább a formakultúra biztonságá, a verselő készség kiforrottsága sarkall. A *Szüret* már többet elárul a költőből. Nemcsak mesterségbeli tudással, számos költői leleménnyel megírt versek gyűjteménye a kötet, hanem egy sajátos, egyéni költői világ bemutatkozása is. Az olvasóban, aki belelapoz a kötetbe, gyanú ébred, hogy talán nem is egy úgynevezett első kötetet tart a kezében. Semmi kamaszos mutálás, vagy hogy a cím keltette képnél maradjunk: semmi kiforratlanság, karcosság a versekben. Egy érlelő, gazdag költői

nyár termését tartalmazza a kötet. Nemes és csillámló fénye, meleg és tompa színe van a verseknek, akárcsak a leszűrt, tiszta boroknak. Az újabb kötetek aztán mind határozottabb költői arcú rajzolnak elénk. A versek hangja egyre erőteljesebb, egyre teltebb. A költő fontos emberi és társadalmi gondok fölött töpreng. Szemsugarába az élet apró tényei és a világot foglalkoztató kérdések egyaránt beleférnek...

Csak akkor bizonytalanodik el az olvasó, ha az újabb kötetekben, a *Fény és árnyék*-ban, az *Esti dal*-ban a versek alatt található évszámokra pillant. 1952, 1950, sőt 1949, de még 1944-es jelzést is talál. Pákolitznak 1962-ben és 1963-ban megjelent kötetei zömükben egy, sőt másfél évtizeddel korábban írt verseket tartalmaznak. Csak a *Messzenéző*-ben (1965) marad el a versek keletkezése: ekkor éri utol magát a költő (nem készítettem statisztikát, ami az évenként keletkezett versek számát tartalmazná, de alighanem épp ekkor egyszerre megnő versíró kedve is), s kötetei most már a közvetlenül megelőző évek termését adják.

Aki tehát a kötetek megjelenési sorrendjéből akar valamiféle következtetésre jutni, könnyen csapdába esik, optikai csalódás áldozata lesz. Pákolitz az az író, akinél a valóságos költői pálya és a kötetbeli megjelenés, a költő belső érlelődése és a publikáció, az „érvényesülés” szembetűnő fáziseltolódást mutat. A kettő tulajdonképpen csak az utolsó évizedben került egymással szinkronba.

Mit mutat a kép, ha már most megpróbáljuk a verseket keletkezésük sorrendjében végigolvasni, úgy, ahogy egy válogatott kötetben következni szoktak, s ahogy Pákolitz István *Jel* című gyűjteményes kötetében az olvasó meg is találja?

A *Fény és árnyék*, valamint az *Esti dal* egy kötetre való, több mint félszáz olyan verset tartalmaz, amely 1958 előtt keletkezett, de az első önálló kötetben, a *Szüret*-ben nem jelent meg. A versek között még 1944-es jelzésű darabokat is találunk.

Meglepő kiforrottságot, érettséget, költői erőt mutatnak, s messze fölötte állnak a velük egy időben keletkezett s a *Három költő*-ben és a *Szüret*-ben publikált verseknek. Ha hozzá is számítjuk, hogy kötetbeli megjelenésük idején ezeken a régebben írt darabokon javított-igazított a költő, akkor is meghökkenítő a versek tisztasága, emberi és költői érettsége. Az első pillanatban szinte azt a benyomást keltik, hogy a költő 1944-ben jobb verseket írt, mint amilyeneket tíz év múlva publikált. Ám nincs okunk kételkedni a versek datálásában. Nem marad más magyarázat, mint hogy a negyvenes évek végének, az ötvenes évek elejének légkörében lássuk okát a költő megkésett nyilvános indulásának. A korszak irodalompolitikája ítélte akkor kihagyásra ezeket a verseket. A valóságos költői pálya állomásaiból és a kötetek megjelenési sorrendjéből kirajzolható ív ezért került távol egymástól.

Amíg a kötetek késői indulásról, megkésett fiatalságról valának, valójában egy huszonöt éves korában már kötetre érett költő áll előttünk. Amíg a kötetek egymásutániságából egy gyors, fokozott iramú költői érést sejt az olvasó, a valóságban az első megszólalástól a legfrissebb versekig egy eléggé keveset változó költészettel van dolgunk. Jellemzője nem az állandó növekedés és megújulás, a folytonos útkeresés, a lélek tektonikus mozgása, a kifejezés szüntelen forradalma, hanem az állandóság, a kezdetekhez, az „elrendeléshez” való hűség, a széltől hányatott nád példája, ahogy egyik korai, 1949-ből származó versében írja:

*Azúr mezőkre nyíló útjaidnak
a láp-vidék csak bágyadt állomás;
kanyargó, titkos ösvényeid hívnak,
de rendelésed köt: nincs változás!*

*A tölgynek és a karcsú jegenyének
titkodból többet láttatsz, mint nekem;
és szent fülednek értelmetlen ének
az én hajlongó, nyugós életem...*

(SZÉLTŐL HÁNYATOTT NÁD)

„Hajótörökként” kezdi pályáját, új Robinsonként, aki csak néhány fontos tárgyat tud partra menekíteni. De a zsákmány értékes, amit magával hoz a költészet szigetére: hit a tiszta családi életben, a szerelemben, az ifjúság eszményeiben; demokratikus-szociális érzés, a szegénység és a jogtalanság elleni indulat; a háború, az embertelenség, a kiszolgáltatottság nehéz élménye... A múlt idő alig valamit tud hozzáadni ezekhez: a gazdagabb és árnyaltabb történelmi tapasztalatot, néhány külföldi utazás szembesítő hatását, a betegség és a halál döbbenetét, meditációra kényszerítő erejét. Ami e lírára alapvetően jellemző: a szemlélet állandósága, a vargabetűk, a családok és megtérések, a válságok és megújulások hullámhegyeinek és hullámvölgyeinek a hiánya.

A költészet külső kerete, az életrajz is kevés változást mutat. Pákolitz István 1919-ben született Pakson. Kőműves, majd harangozó apjának hetedik gyermeke. A dunántúli félig falusias, félig kisvárosias környezetből a tömjénzagú városba, Kalocsára kerül. Előbb a jezsuita gimnáziumban tanul, később tanítóképzőt végez. A háború alatt behívják katonának. Linzben hadifogságba esik. A háború után különféle dunántúli pusztákon, falvakban tanít. Beiratkozik a pécsi pedagógiai főiskolára, majd Pécsre költözik. 1955-től a megyei tanács művelődésügyi osztályán dolgozik. A budapesti tudományegyetemen tanári diplomát szerez. Az 1957-ben feloszlott, majd újjáalakított dél-dunántúli írócsoporthoz titkára lesz, s a *Dunántúl* című folyóirat örökébe lépő *Jelenkor* szerkesztésében a lap megindulásától részt vesz.

kádenciaszerű lezárást kap, ahol az indító kép jelentése, tartalma, magyarázata „megvilágosul”. A természeti képnek és a gondolatnak ez az összekapcsolása a népdal szerkezetére emlékeztet, de amíg ott a kép szimbolikus töltésű, itt megmarad a maga elsődleges jelentésében. Számtalan példát idézhetnénk e versalkotó módszerre; be kell érünk eggyel:

*Zölden-lilán esőz a fény a fákra,
a tóból száll a kénes, szürke pára.*

*A sarju-fűben boldog nászra vár
a vágyban égő szentjánosbogár.*

*Fehér felhő a holdra vonja fátylát.
Egy csöpp madár csipog s folytatja álmát.*

Orgiát ül a szín, a színárnyalat...

A kezdő természeti képek után most belép a versbe az ember: a kedves alakja és a költő. A képek egy hasonlat részeivé válnak:

s e káprázatban lenge árnyadat

*látom lebegni, de a higgadt észnek
kevés az árny, ha nincs vele a lényed.*

*Éjjélre jár. A sűrű lomb alatt
a jázminok susogva hajlanak.*

*Hajolnék én is fehér asszonyválladra,
de messze vagy, a hetedik határba’.*

Letört egy gally...

A képek helyét lassan átveszik a gondolatok. A természet leírását fölváltja az emberi érzések kimondása. Közeledünk a vers frappáns lezárásához:

*A sóhajtásnyi nesz
megremegtet: ó, mondd, velünk mi lesz?*

*Hogy ittasodna szép szavunk e fénytiül!
de hiányoddal a varázs szegényül,*

*s már lázadássá nő a rémület,
hogy egyedül vagy, én meg nélküled!*

(NÉLKÜLED)

A valóság impresszionista megközelítése, a látványnak példázattá emelése különösen a bensőséges hangulatú szerelmes versekben, valamint a meleg színekkel megfestett, az életből ellesett pillanatképekben sikerül. A benyomásokhoz tapadó költői szemlélet szinte sugallja ezeknek a témáknak és műfajoknak előtérbe kerülését. A képek tehát vagy a szerelmi valóság kimondásához vezetnek, vagy zsánerképpé, jelenetté állnak össze. Remek, hangulatos, árnyalatokban gazdag, szép akvarellek e versek. A látvány pusztá megragadásával és visszaadásával azonban nem éri be a költő: a kedves arcának megrajzolásától a hűség, a magány, az elmúlás, a halál stb. érzésének-gondolatának kimondásáig jut el. S a hasonlatokból, villanásnyi megfigyelésekből fölépített kép is egy-egy évszak, az öregek, a pécsi Széchenyi tér rajzává, egy család, egy jellem portréjává kerekedik.

Az életből ellesett pillanatképek művészi megragadása mellett Pákolitz költészetében egyre nagyobb helyet kap gondolati fölismeréseinek, töprengései eredményének a kimondása. Figyelmének hatósugara az idő múlásával, szemléletének gaz-

dagodásával, életkörülményeinek változásával gyarapszik, tárgul. A faluról, sőt tanyáról városba került ember kíváncsiságával és mohóságával néz körül a világban, s a környezet megváltozásával fokozatosan előtérbe kerülnek a társadalom, a világ, a lét kérdései. A jelenségekre való naiv rácsodálkozás helyett egyre növekvő érdeklődéssel veszi észre azokat a gondokat, amelyeket a változó világ tár a költő elé. Szemléletének érése, gazdagodása – az alapjában most is szenzuális érdeklődésű és alkatú költő figyelmét – fokozatosan a közéleti, társadalmi kérdések felé irányítja. „Az írás nem önmagáért való; társadalmi vonatkozás, tehát közösségi cselekvés, s számomra elsősorban érzelmi telítettségű” – vallja. A költői szemlélet változását Pákolitz jellegzetes egyszavas verscímeinek változásán is lemérhetjük. Míg a korábbi versekre ilyen címek voltak a jellemzők: *Domb, Sarokasztalnál, Isten háta mögött, Hazafelé, Paks, Vidéki, Tanyai intermezzó, Rög, Eperfa...*, később effélékkel találkozunk: *Húsvárók, Népbüfé, Autóból, Recitativ, Egy sznobra, Egy tsz-parasztinak, Változás, Sziréna, Isten, Homérosznak...*

Hisz a költészet értelmében. Ahogy a virág nem önmagáért, hanem a termésért van, a művészi szép célja is túlmutat önmagán: a szó gondolatot érlel. A költészet: fegyver; s a költő: „hasznos akarat”. Esménye a közösségi élet és a cselekvő ember, a „messzenéző”, aki „az emberi boldogulás beteljesedésére tette föl múltó kis életét”. Jelet akar hagyni, s a felelősség, a becsület, az igazság értékét hirdeti. Igénye: „benne élni a mában”. Ha közügyekben szól, ha a humánumon esik sérelem, ha a megújuló világ dolgairól beszél, szava megsűsolyosodik, indulatok törnek föl belőle. A költő az idő múlásával olyan gondok közelébe került, amelyek nem túrik a képek virághímes köntösét, hanem kérdező-faggató megfogalmazásban lépnek elének. E versekben a feszültséget a kimondott gondolat okozza; izgalmat, szenvedélyt az eszme korbá-

csol. Itt a közvetlen élményszerűség és a gondolati tartalom szintézise valósul meg.

A megkésett pályakezdés miatt időzavarba kerül a költő. A belső önértékelés és a külső elismerés fáziskülönbsége fokozott érzékenységet alakít ki benne. A visszaszorítottság gátlásokat épít, görcsöket okoz. A messze tűnt ifjúság miatt panaszkodik; életének jelképévé korán a termést érlelő-betakarító évszakot teszi:

*Beérik lassan pirosuló nyaram,
fut az idő, nem áltatom magam,*

*mérlegre teszem már az éveket:
vajon milyen gyümölcsöt érlelnek?*

(SZEPTEMBER)

Alaphangja a bánat, a szomorúság. Panasz, „hamuszín bánat” tör fel belőle. Sötétedő árnyakkal viaskodik. Az elmúlásra gondol, amikor a kedves távolléte miatt a magány szakad rá. Gyakran jutnak eszébe a gyerekkor emlékei: a korábban ki nem írt élmények. Befelé élő költő, önmagát emészti, lelkét a gond rágja, csatáit belül vívja. Szinte maga is sokallja a múlton való töprengést:

*Pityergő, sárga fák közt ballagok,
az éveimmel bajlódom megint.
A férfikorba rukkoló napok
skatulyás rendje bölcsességre int.*

(BÖLCSESSÉG NÉLKÜL)

A lekészettség érzése beletörődővé, fáradttá teszi. „Kár, boldond” – mondja, s. szinte látni a kéz legyintését, mellyel szavait kíséri. Másutt így jellemzi magát: „Megállsz, motyogsz,

forogsz magad körül.” A szenvedély helyett a józanságot ajánlja orvosságul; a lázadozás, az indulatok helyett a nyugalmat, a jóakarátú szeretetet hívja társul.

A lelki gátlásokra és görcsökre, a belső öregedésre és szomorúságra azonban megtalálja a feloldozást. A megkésetttség érzése kitermeli ellenmérgét: az érzelmesség, a meghatódottság ellen rezignált bölcsességgel, fanyar belctörődéssel védekezik. Pákolitz költészetének alaphangjává így igen korán a puritán egyszerűség, a fanyar irónia válik. A késői indulás okozta gátlások ebben a „mindent megmértem, mindennel számot vetettem” hangulatban oldódnak föl.

*Miért némul benned el a szó,
 hogy igazadért szóljon?
 panaszá hígult szép dühöd
 hullámverés a mólón;*

*bokáig érő félszeid
 bölcs óvatosság örzi;
 rezignált tapasztalatod
 önerődöt emészti...*

(LECKE)

Ez a kesernyés íz, az érzelgősség és nagyképűség ellen védekező fintorok és groteszk fordulatok adnak egyéni zamatot költészetének. Ami ölébe hull, amit könnyen meg lehet kapni – nem kell neki. Ami viszont nehezen adja meg magát – úgy érzi, nem tudja megszerezni. Ebből a tapasztalatból hogyan születne más, mint rezignált bölcsesség?

A meghatódottságot iróniával feloldó hangból, az önsajnálatot kézlegyintéssel elhárító mozdulatból fakad verseinek poentírozott befejezése, fanyar lezárása. Ez a hajlam magyarázza vonzódását a „kisplasztikához”, a tömör, epigramma-

tikus megfogalmazáshoz. Gondolati felismeréseit szívesen zárja négy soros versek pántjai közé. „Belefér a lényeg egy tömör négy sorosba.” Életképszerű megfigyeléseit képkivágással, a színét fonákjára fordító mozdulattal, léggömbpukkasztó ötlettel teszi hatásosabbá. („Sültkacsa – Kávé – Böfögés – Párnás asszonyi vállak – Bor – TV – pizsamában – És elszáll a vasárnap”).

A fanyar alaphangnak sokféle változata alakult ki lírájában. A resignációnak is árnyalatai vannak. A jóízű humortól a keserű satíráig, az öniróniától a cinkos öszmosolygáson keresztül a megszenvedett férfibölcsességig ível. Az emberi gyengeségek és a társadalmi visszasságok egyaránt tolla hegyére kerülnek. A kényelemszeretet, a jóra való restség, az internacionalizmus hiánya, az autócentrikus életszemlélet, az erőszakos pusztítás, a terebélyesedő szabadságot veszélyeztető erők hol csöndes fricskát, hol megbélyegző indulatot váltanak ki belőle.

Pákolitz a világ dolgaira figyelő, a társadalmi haladást szolgáló, az egyént megjobbító költészet híve. Valóságigénye: a hétköznapi emberek hétköznapi gondjainak-örömeinek a kimondása. Érzékeny, igazságkereső költő. Jó füle van az időszzerű „miért?”-ek meghallására és a rájuk adható válaszok megfogalmazására.

Ami az élet kusza dolgai közt a tájékozódásban segíti, ami a költészetben rejlő feszültséget táplálja, az a költő dialektikus, a jelenségeket ellentétpárokra bontó látásmódja. Egyszerre érzékeli a dolgok színét és visszáját, egyszerre látja az *igen*-t és a *nem*-et, egyszerre veszi észre a *van*-t és a *lehetőséges*-t. Minden jelenség mellett ott van annak tagadása, a jó mellett a rossz, az érték mellett a hiány. A teljes valóságot a két „tézis” egysége alkotja; ahogy költő módján, képszerűen megfogalmazva, egyik kötetének címébe írja: a fény és az árnyék.

Már a *Szüret* egyik versében megjelenik ez az ellentétpár, egyelőre inkább öntudatlanul, tömör verslezárásnak szánva, s a költő személyes életére vonatkoztatva:

*Nem is fájna most semmi sem
e nyárutói nap delén,
ha nem tudnám, hogy délután
több lesz az árnyék, mint a fény...*

(DÉL)

Ugyanebben a kötetben még egyszer fölbukkan a fényárnyék-motívum, most már az életszemlélet jelképeként:

*Izgalmas, szép a játék?
Hangoskodók zavarnak!*

*Föllekesít a szándék?
Lepitted néma ajkad...*

örök a fény s az árnyék.

(ÖRÖK)

Legkiérleltebb, szinte filozófiai síkra emelt megfogalmazását a *Fény és árnyék* c. kötet mottójában olvashatjuk:

*Bár buzgó, örök forrásod vagyok,
s az okozatnál több, nagyobb az ok;
külön-léted bár nincs, nem is lehet:
- vajon ragyoghatnék-e nélküled?*

(A FÉNY AZ ÁRNYÉKHOZ)

Mi az, ami a jelképből, a költői megfogalmazásból kihüvelykezhető? – A valóságnak két arca van... A fény és az árnyék, a jó és a rossz föltételezi egymást... Elválaszthatatlanok... Nem lehetnek meg egymás nélkül... Létük örök...

Bármekkora bólintunk is a költőnek erre a hitére, bárhogy helyeseljük is ezeket a rokonszenves gondolatokat, senki sem képzelheti, hogy a fény és az árnyék párhuzamos adagolása minden egyes versben sikerülhet, vagy akár a költői pálya egészén arányos elosztása megvalósítható. A hangsúlyátvétel, a nyomatek eltolódása szükségszerű. A költészet feszültségét éppen a szándék és a megvalósulás közti harc, a fény és az árnyék arányának alkalmankinti megoszlása adja.

Ha az igényt a költői pálya egészével szembesítjük, nagy általánosságban elmondható, hogy a hangsúly eleinte a fényre helyeződik. A versekben a mindennapi élet intim eseményei, a gyerekszoba, a szombat délután, az iskolai munka apró képei jelennek meg. Finom, halk érzelmi rezdülésekről, nyugodt idilli hangulatokról olvashatunk. A költő derűsnek, tisztának, szépnek látja az életet. A szólás öröme és vidámsága csattan fel a sorokból. Nyári kartont terít a szél a rétre, az égbolt felhőtlen, pacsirta szól a levegőben. Ami keményebb hang, árnyékosabb tónus jelentkezik, az a múlttal, a hajdani szegénységgel, a gyerekkor szociális igazságtalanságaival szemben szólal meg. A múlt: gond, tudatlanság, árnyék... „Hetten ettük a kenyeret.” A jelen: megnyílt a tudás megszerzésének kapuja, kacagó kék gyerekszemek, öröm és erő, „zenét tanul a lányunk”, tehát fény. Az ember, aki részeg és káromkodik, legfeljebb az itt felejtett régi, csupán a múlt csökevénye.

A felszínes ítélkezésből az következne, hogy föltételezzük, a napfényes pályakezdő korszakot az árnyékos évek költészete váltja föl. Mivelhogy a „tézis” így kerül egyensúlyba... Ám ez csak a hamisan értelmezett dialektika szerint volna így. Nem erről van szó. Pákolitz költészetében a korábban csak

deklarált szintézisigényt most a valóságos szintéziskeresés váltja föl. Nem azzal, hogy most a fény mellett több árnyékot lát, hogy a fehérbe több feketét kever. Költészete ma is alapvetően kiegyensúlyozott; derű és bizakodó hit fűti. „Ne nyafogj” – inti le magát. Ha kuszáltak is a dolgok, majd letisztulnak, a világ előre megy, „a titok kitapintható”. Emellett azonban a valóság összetettebb látása, a jelenségekre való differenciáltabb reagálás válik uralkodóvá lírájában. Tekintete a felszín alá hatol, a lekerekített válaszokat súlyos kérdések váltják föl, az idillt kiszorítja a realista életkép. A magánélet rezdülései helyett a mai világ ellentmondásai foglalkoztatják, a publicisztikából ismert kérdések helyett (nincs hús, piszkosak a népbüfék stb.) a megszenvedett, kikínlódott emberi igazságot keresi. Az idő bölcsességet érlel. A versekben megszorodnak az emberi létezés értelmét, a társadalom jövőjét faggató kérdések. A világ bonyolultabb, összetettebb képet tár a költő elé. A világot tükröző költészet is bonyolultabb, differenciáltabb lesz. Immár nem „kinyilatkoztatja”, deklarálja a dialektikus szemléletre való igényt, hanem megvalósítja. Az *Ami lehet* egyik apró remeklésében például így:

Nyugszol fekszel

mozdulatlanul

Nézlek nézlek

tehetetlenül

Álmod csöndje

ébredéstelen

Éjed éje

pirkadattalan

Szólongatlak

lankadatlanul

Hallgatsz hallgatsz

reménytelenül

(IN FINEM)

Pákolitz *Messzenéző* című kötetének felét egy tízrészes elbeszélő költemény teszi ki, az *Évgyűrűk*, ahogy a költő nevezi: „lírai rajz a gyerekkorról”. A visszaemlékezésből sokat megtudunk a költő életének első tizegynéhány évéről, s még többet az egyéniségét, költői szemléletét alakító hatásokról. Maga vall itt érzékenységének és önérzetének okairól, félszégének és gátlásainak első jelentkezéséről. A lírai rajzból egyetlen motívumot emelünk ki, de költészete megítélésében döntőnek vélt mozzanatot: a vallásos hittel történt találkozását. A hangsúlyelosztásból arra következtethetünk, hogy ezt a költő is fontosnak tartja az egyéniségét formáló erők közt.

A harangozó apa gyermekeként a vallásos nevelésnek még annál is töményebb közegébe kerül, mint amennyire egy falusi felekezeti elemi iskola tanulóját ezek a hatások érthették. A gyerekkor éveit fölött folyton „az Angelus-ra konduló harangszó” száll, vasárnap délután „szűzmáriás litániákon” ministrál, otthon alázatra, béketűrésre, rang- és tekintélytiszteletre intő szavakat hall. A katolikus liturgia szertartásai, a templomi és temetői énekek összekeverednek benne a baj és betegség ellen szenes vízzel védekező népi babonassággal, bűbajos ráolvasással. „Templomban nőttem Isten nevében” – írja. Anyja papnak szánja, így kerül a kalocsai gimnáziumba, a jezsuita páterek elé. Egy kanonoknál kosztol három évig. A bűn és a bűntudat, a vétkezés és az elégtétel, a hiba és a jóvátétel fogalmai ehhez a gyerekkorhoz kötve alakulnak ki benne.

A költővé érő felnőtt lehetséges „válaszai” közül többfelét ismerünk. A Pákolitzéhoz hasonló gyerekkor élményei küiönféléképp épülhetnek a líra anyagába. A gyerekkorban megismert vallásos világkép és a költészetben megtalált önkifejezés szembesítéséből számos megoldás született már. Elég talán Babitsnak a katolikumban az egyetemesség és a humánium tartalmát megtaláló válaszára utalni, vagy Pi-

linszky költészetére hivatkozni, aki szerint „a művészet a képzelet morálja, hozzájárulása, veritékes munkája a teremtés realitásának, inkarnációjának a beteljesítésére, helyreállítására... akár az imádság vagy a szeretet...”

Pákolitzban sem maradnak meg a gyerekkor igazságai a naiv hit fokán, de nem is szublimálódnak vagy telítődnek misztikus tartalommal. Versei kételkedésről, belső tusakodásról, evangéliummal, istenhittel való vitáról számolnak be. Az igazságot keresi, meg akar bizonyosodni, de csak további kérdések születnek benne:

*(De könnyű, kinek ölbepottyan
a miatyánkos tiszta hit;
s ha nem is látja, mégis látja
örölni biztos malmaid...)*

*Kétkedő szívem ki formálta?
az én nagy vétkem mi lehet? :
hogy két marokra fogtam volna
lánczsával átszírt szívedet?,*

*vagy az, hogy minden virágszirom
titkában lestem a nyomod,
és az evangéliumodból
vártam az örök programot?!*

*Sújthatsz-e boldogtalansággal,
mert az igazságot lesem?
Mért kínozol egy-egy mosolyomért
a harcban ezerszeresen!?*

(LÁTNI AKARTALAK!)

Az évek múlásával nyugtalansága nő. Majd úgy érzi, belefáradt a keresésbe. Nem lát Bizonyosságot, kétségei szaporodnak. „Vigasztalan önmarcangolás” gyötri. A *Fény és árnyék*-ban külön ciklust alkotó „istenkereső” versek sorát egy ilyen minden mindegy válasszal zárja:

*Isten, Sors, vagy mit tudom én mi:
az a jó, hogy el kell itt égni;
szép elmúlás legyen a végem:
még a halál is tettenérjen!*

(KÖNYÖRGÉS SZÉP HALÁLÉRT)

Ha akkor formailag talán le is zárta magában a költő a kérdést, hit és művészet kapcsolata továbbra is eleven valóság maradt számára. Pákolitz lírájában a gyerekkor keresztény-katolikus élményvilága egészen sajátos módon szívódott föl. Újabb kötetében a vitatkozó-tusakodó hang eltűnt, ugyanakkor megszaporodtak verseiben a vallásos eredetű jelképek. Néha csak egy kifejezés árulkodik a biblikus eredetről (lándzsával átszúrt szív, nyolc boldogság, József, három angyal stb.), máskor egész verset átfonó motívummá lesz a Veronika-kendő, Péter virrasztása, Júdás árulása, a Getszemáné kert, az utolsó vacsora, a virágvasárnapi bevonulás, Pilátus, Magdolna alakja. Latin nyelvű, liturgikus szövegtöréket sző a versbe. A gyerekkorban megismert vallásos szokásokat értelmezi át. Stílusa gyakran vált a zsoltárok, halotti könyörgések hangjára.

Amíg azonban Pilinszkynél a hit és a költészet, az ima és a művészet teljes azonosulásából születik a vers (*Pietà, Ravensbrücker passió, Harmadnapon* stb.), míg Babits a bibliai történetben a múltat és a mát összekötő örök tartalmat keresi (*Jónás könyve*), s a gyerekkor emlékeit a felnőtt költő hitének kimondására használja föl (*Balázsolás*), Pákolitz deinkar-

nálja, profanizálja a vallásos fogalmakat, aktualizálja a biblikus történeteket, a maga világi igazságainak változatává formálja át a liturgia képeit. A költő számára, aki a világ racionális értelmezésére, a kézzelfogható bizonyosságra törekszik, a hit költői szimbólummá lesz, a vers a biblia képeinek parafrázisává válik, a liturgia nélküli transzcendens tartalmát. A vallásban nem a művészet gyökerét látja, nem örök tartalmat talál benne, hanem jelképként, mottóként használja föl mai fölismerései kimondására: „a színén átüt a fonák.”
Például:

Mikor a bográcsban elsőt rotyyan

a halászlé,

hókuszpókusz nélküli szertartással

beleszórom a kalocsai paprikát,

s minden különértetés helyett

előreszaladok az időben,

hol a legmesszibb messzire,

a Seholsincs-be is elhallatszik

profán nekrológtok:

SZEGÉNY, EZT HOGY SZERETTE

s míg körülleg

a rozsdás ősz csendélet-hangulat,

illat, zamat, rotyogás,

kóstolgatás közben

vörösborral köszöntöm

az eljövendő emberi tisztaságot

és békességet.

Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.

(ÚRVACSORA)

„Formaművész” – ezt mondani a költőről: nem olyan-e, mint a mesterembert éles szerszámaért, biztos anyagismertéért megdicsérni? A mesterségbeli szabályok tudása, a nyelv tökéletes kezelése, a hibátlan verselés – a költészet alapfeltétele, nem pedig érdem. Egy lomposságra hajló, gyakran bőbeszédűségbe csúszó, laza költői gyakorlat idején azonban mégis inkább rang és elismerés, mint gáncs és elmarasztalás, ha valakire illik: formaművész. Amikor némelyek a hanyagságot és a tudatlanságot próbálják elvé tenni, amikor a pongyolaság lesz úr a versen, akkor a kifejezés pontosságát vallani és védeni: a legmerészebb korszerűség.

Pákolitzról már a korai kritikák megállapították, hogy „kitűnő formaművész, aki a legnehezebbet is magáénak mondhatja: az egyszerűséget”, „komoly művészi és emberi felelősség hatja át minden sorát”, „kevés szóval is sokat mond”. Nem tartja elavultnak a kötött formát, a rímet, az érthetőséget. A modernkedés, az újparnasszista irány ellenében vállalja a régi, a megszokott, a hagyományos jelzőt. Stiláris bizonyosságra törekszik, „a lényegét formáló fegyelem” híve. Nem lelkesedik a szabad gondolattársítás révén fölbukkanó asszociációkért, inkább a tiszta fényű, fölismerhető tartalmú, impresszionista hangulatú képeket kedveli. Verseit a rímek pántja fogja át, de a rím kedvéért nem ír le sorkitöltő félmondatokat. A gondolat és a kifejezés egységét vallja: a „jó tartalmat a szép forma” nemesíti.

Jó stilisztá, nagy verbális erővel formálja gondolatait. Természetes ékesszólása a retorikával rokon. Tág ívű mondatokból építkezik, stílusát nagy nyelvi gazdagság jellemzi. A szépen szóló hang, a lendületes előadás a köznapi témát megemeli. Bár a központozás nélküli, áradó versformát is kipróbálja, hogy a korszak nyugtalan-zaklatott hangulatát visszaadja, igazán a hangsúlyos-magyaros metrumokban van otthon. Kitűnő szerkesztő készséggel, jó arányérzékkel ren-

delkezik. Komponáló tehetségét megfigyelhetjük versesköteteinek fölépítésében, verseinek szerkesztésében, de egy-egy mondat arányos elrendezésében is. Biztosan kezeli a zárt szonettformát; sőt lehetőségeit a szonettkoszorú írásában is kipróbálja.

Míg korábbi verseit minden költői szépségük mellett valamiféle „bőbeszédűség”, a megtalált szó mámora jellemezte, a *Messzenéző* óta az egyszerűsödés, az elmélyülés igényét figyelhetjük meg. A korábbi, impresszionisztikus berlini úti-beszámolót például – hogy azonos témában lássuk a különbséget – a jugoszláviai „szomszédoló” tömör, epigrammatikus pillanatfölvételei követték. A költő szűkszavúbb lett, ritkább ünnep számára a vers, „gyérül a verstermés”, erre intik a klasszikusok. Szava megsúlyosodik, szinte szándékoltan „költőietlen” elemeket kever a versbe. Versépítő elvvé a gondolat válik. Újszerű formai megoldások, tört sorok kerülnek a költeménybe, lemond a strofikus szerkesztésről. A fanyar, ironikus hang előtérbe kerülése is a tömörebb megoldásoknak kedvez. Úgy érzi, megtalálta a kifejezésnek azt a mértékét, amikor a vers „se több, se kevesebb”.

Különös „transzfigurációja” a lírának, hogy éppen attól nemesedik, amitől a költő legjobban fél: a szó elapadásától. A vers akkor izzik föl, amikor egyre nehezebb a szólás. A bizonyosság közelébe akkor kerül a költő, amikor az ismeretlen néz szembe. A líra élete akkor kezdődik, ha a könyv csukott lapjai közül a szó kilép, s táplálékká lesz, mint a megszegett kenyér.

Belefáradsz a prédikálásba.

Mit érsz vele?

Nagyon makacs a gonoszság.

S a szónak alig van hitele.

A Kézírás c. kötet

*De hallgathatsz, ha szólnod adatott?
Bólinthatsz a csalattatásra?*

*Ami látszatra fölösleges,
mégse történik hiába.*

*S az igaz is igazabb lesz,
ha szépen mondd.*

*Se több, se kevesebb:
ennyi a dolgod.*

(SE TÖBB, SE KEVESEBB)

Megjelent a szerző Pannóniai változatok (Szépirodalmi, 1977) c. kötetében.
A tanulmányt Tüskés Tibor hozzájárulásával közöljük.

A Kézírás c. kötet

(Gondolatok a paksi Városi Könyvtár jubileuma alkalmából)

Évforduló ünneplésére méltó, - meglepő és merész gondolat: kiadni egy Kézírás című és tartalmú kötetet. Különösen váratlanok és újszerűen "formabontónak" tarthatjuk ezt egy olyan város részéről, mint Paks. Egy nagy múltú, "ősinek" tekinthető település Magyarországon, amelyet hajdanában, nem is olyan rég szólásokban, vicclapokban egyaránt az "Isten háta mögötti," ismeretlen helyiség szinonimájának tekintettek. ("Paksi mogyoró", "kifogták Paksnál" stb.). Vasúti végállomás valahol a Duna mentén. Ma pedig nemcsak országszerte, hanem - úgy hiszem, túlzás nélkül - világszerte közzismert, nyilvántartott, energiatermelő atomváros. S mint ilyen: szédítő hatáskörű remények és rettegések forrása.

S ez, a hatalmas utat maga mögött tudó, a közvetlen természet közelségből a technikai civilizáció óriásainak legkockázatosabb közelébe, sőt birtokába került város jubileumi konferenciáján egy olyan kötettel áll elő, amely a mindenkori kultúra és civilizáció alapkérdéseit testesíti meg, éberszti föl. Egyben, mintegy a technikai civilizáció ellenpontját, avagy inkább minden ilyen út, lehetőség kezdetét, kezdeteit.

Kézírás-t, költők kézírását gyűjti össze, örökíti meg, alkotja emlékkönyvvé, a megőrzés, a memento - mintegy "papír"-műemlék-állítás jegyében - szokatlan, eredeti kezdeményezés. (Utólag hallom: immár sorozat része.) Főként azt tartom rendhagyónak, hogy az egyébként általános albumszerű évforduló-megörökítésnél ez esetben a hangsúly a kéz írására esik. Nagyvonalú a gondolat: hiszen éppen azokat az időket éljük mindnyájan, amikor egyre kevesebbet, egyre kevesebben írnak kézzel.

Okmányok, hivatalos nyilvántartások esetében talán már egyáltalán nem találkozunk effélével. Anyakönyvtől számlázásokig, gépi feldolgozásuk adataink születésétől elmúlásig. De még a magánlevelezések esetében is - ha egyáltalán beszélhetünk még "levelezésekről" - egyre kevesebb lesz a kézzel rótt betű, a postán feladott levél, s egyre több az e-mail stb., mint a kapcsolattartás eszköze. Holott mindahányan tudjuk - s talán most egyike a heves érdeklődési irányoknak a grafológia, pszichografológia -, kézírásunk olyan karakteres lenyomat, amely jellemünkről, kedélyünkről, lelkiállapotaink változásairól egyaránt árulkodik, mindezt megőrzi más, külső eszközökkel, akarattal befolyásolhatatlanul. S ha igaz ez a mindennapi írások esetében, fokozottan áll fenn egy-egy írónál. (Nem véletlen, hogy már a hivatás, - egyben minősítés megjelölésében ott az "írás" szó. S magától értetődően éppen a személyesség jegyeként megnyilvánuló írás értelmében, amely a saját kezűleg papírra vetett írásképek különleges jelentőséget ad.) Kiváló irodalomtörténész kollegám jut eszembe Martinkó András-, aki ugyancsak elgondolkodtatott egyik legendássá vált "folyosói beszélgetései"^[1] során, amikor így tűnődött: "Tudja, Klára, sokat gondoltam rá: ha láthatom, s ha látom például Vörösmarty egyik munka közben javított kéziratát, szinte kikövetkeztethetem, milyen lehetett, volt a szorongása vagy feloldódása, elkeseredése vagy felderülése, hogy ülhetett, tarthatta a tollat stb."

S most, itt Gutai István úr megtisztelő felkérésére, s úgy vélem: az ő kezdeményezése eredményeként kezembem tarthatok egy olyan könyvet, amelyben ma élő, jeles költőink olyan művei, versei sorakoznak fel, amelyeket ők saját keze írásukkal bocsátottak a paksi Városi Könyvtár rendelkezésére.

Így többféle szempontból is egy igen sajátos együttes, válogatás keletkezett.

Egyrészt - úgy tudom - minden korlát nélkül, minden költő maga döntötte el, melyik versét szánja erre a célra. Így tehát már a kiválasztás is akarva-akaratlanul önjellemző. S ehhez járul az,

[1] A fogalommal lett "Ménési úton", az Eötvös Kollégium épületében, a MTA Irodalomtudományi Intézetében.

hogy Ágh Istvántól Vári Fábián Lászlóig, Lászlóffy Aladártól Pákolitz Istvánig, Dobai Pétertől Pécsi Gabrielláig: úgy sorakoznak ezek a versek egymás mellett, hogy ez az önreprezentálás az alkotók személyes nyoma, kézírásuk lenyomata formájában jelenik meg. A példaként kiemelt nevek szándékosan véletlenszerűek. Próbát tettem azzal: ha találomra ütjük fel ezt a válogatást, mire bukkanunk. Azt így is tükrözik, hogy a Pakson született költőtől (Pákolitz István) az idejáróig (Ágh István); az ország különböző sarkaiból s a határon túlról valóktól (Erdély, Kárpátalja - Lászlóffy Aladár, Ferenczes István, - Vári Fábián László stb.), az akaratukon kívüli kényszerből az anyaországba áttelepedő, mondhatnám "kétlaki"-ságban élőkig (Páskándi Géza, Csiki László, Banner Zoltán stb.), megtalálhatjuk a magyar nyelven élő, író vidékek, legtöbbszörének egy-egy képviselőjét. Találhatunk itt igen neves és szinte névtelen költőt. Idősebbeket, derékhabbélieket és fiatalokat, legfiatalabbakat is. Mivel ez a kötet s a felkért költők zömének közös jegye az, hogy jártak Pakson, egy-egy irodalmi estet tartottak, személyesen is megismerhetővé váltak, köteteik kaphatóak, így ez egyúttal áttekintés is arról, hogy milyen mai irodalmi keresztmetszet birtokába jutott (juthatott) bárki érdeklődő, itt(hon), Pakson. Minden alapvetően a Városi Könyvtár (s ha jól tudom, zömében, vagy egészében) a könyvtárvezető, és az irodalmi esteket, író-olvasó találkozót szervező igazgató, Gutai István jóvoltából.

Bemutatni - érdekes feladat. Ugyancsak sokféle - túl sokféle - lehetőséget kínál. Leghelyénvalóbb lenne persze, ha minden egyes költőnél, versnél megállnék, s a megérdemelt módon méltatnám, ízlelném azt az ittlévő kéziratot, amelyek tkp. "Paksnak" küldött. Még indokoltabb lenne az, hogy mindezt kinek-kinek a személyes háttérével, életműve felvázolásával együtt tenném meg. (Ám ez aligha férne időkeretünkbe, s visszaélnék a hallgatóság türelmével.)

Próbálom jellemezni a gyűjteményt önmagával. Több, de nem túl sok példával.

Azt emelem ki, ami ebben az összeállításban egyedi.

Vajon elsősorban az lenne a jellemző, hogy a "hely szelleme" érvényesül, Paksnak paksi költők Paksról írt verseket küldtek, a hely költői megörökítésével találkozunk? Ezt is megtaláljuk. Legnyilvánvalóbban Pákolitz István versében, melynek már a címe is Paks. Örömmel hallom, hogy róla, aki igazi paksi születésű költő, itt külön, méltó megemlékezés hangzik el. A kiváló irodalom- (vagy sokoldalúsága jogán még inkább) kultúr-történész, Tüskés Tibor beszél róla. Más költő is írt Paksról - Paksnak. Dobai Péter egyben az új katolikus templomnak s joggal nagynevű építésének: Makovecz Imrének állít emléket. (Meditáció a paksi római katolikus templom inspiratív erőterében, A.D. 1990. - Hommage á Makovecz). A tágabb, tolnai tájat, vidéket örökíti meg Tamás Menyhért is az Árnyék-érintésben. A közeli Bölske, pontosabban a bölskei ásatások indítják írásra Téglássy Imrét, már-már epikába áthajló módon. Paksnak küldi immár egyetemes, megtisztelő üzenetét a kolozsvári Kányádi Sándor. ("...az eljövendő évezredben, / ha még lesz, akkor ilyen és / ehhez hasonló 'nyereg alatt' kell / puhítani a puhítani való / kat ") De akár paksi inspirációt is sejtethetnek a gyűjteménybe küldött, a helyhez nem közvetlenül kötődő, sőt inkább távolra, a végtelenbe szárnyaló, a "Duna" és "A folyó" versek. (Sőt: a Tenger, A vízrenéző - nyilvánvalóan más vízpartokról ideasszociáló darabjai is. - Kiss Benedek, Fodor András.)

Ennyi prózai mondat után és közt, költészetről beszélve végre néhány verssort is szabad legyen idéznem. Itt például Csoóri Sándortól:

Hová viszel, folyó?

Végig fél Európán,

napsütötte beton közt,

kődíszes vaskapukon.

Hová viszel folyó?

Testemen túlra, határainon át...^[2]

A vízparttól (akár a paksi Duna-parttól) fél Európáig, testen túlig, transzcendens távlatokig

^[2] Balogh Judit előadásában hallhattuk ezt a verset. Ő és Tell Edit illusztrálták érzékeny szövegmondással a költőkről szóló prózai beszédet.

ível az átélés, mint maga a költészet, mint minden ember életének, lelkének a mélységei (akárha öntudatlanok is ezek a mélységek). Így ragadja magával a folyó élménye a költőt, ha ír, amikor megérinti ez az élmény az igaz ihlet adományát.

Egyik legnagyobb élő költőnkől idéztem, tétováztam is elébb. Neves költők jelennek meg ebben az antológiában, különféle generációkat képviselve, s örömmel olvastam: mind egy-egy remekét küldte Paksra. Takács Gyulától Döbrentei Kornélig, Serfőző Simontól Csajka Gábor Czipriánig. Baka István, Páskándi Géza helyett immár bizonyára a méltó örökösök. De például Ágh István, Nagy Gáspár, s a többiek maguk választottak ki munkáik közül olyan műveket, amelyek irodalomtörténeti, országos összeállításnak is kincsei lehetnének. Időszükében gyorsan egyet említenék most, az Amikor vége címűt Nagy Gáspártól.

Kivételesnek tűnik az a példa, amikor mintha éppen a kezdeményezés, a kézírásra irányított figyelem hívná elő az alig megfogható pillanatok épp "megragadhatatlanságának" művészi megragadását. Azt az érintettséget, amikor a "mindenséghez mérten" "megsejti" "a sosemvolt költeményt". S éppen kalligráfiája közvetítésével arra irányítja a költő a figyelmet, amit "a tökéletes kalligráfia / sem idézhet föl,..." (Ágh István: Nyár-törődék.)

Az első kiemelések után sietek hozzátenni: a Kézírás című "válogatás" másik sajátossága (az eddig ismert, ismerhető összeállításokhoz képest) az, hogy a csak utalásszerűen említett, szépszájú, közismert, neves költő mellett bőven (de úgy vélem arányosan) megtaláljuk a kevésbé ismert, kevésbé neves, esetleg még névtelen poétákat is. Köztük pályakezdőket. Amikor még nem lehet tudni: nagy jövő áll-e előttük, avagy elhagyják a költői pályát. Szép és nemes gesztusnak látom azt, hogy a fentemlített "élő klasszikusok" mintegy kézen fogják a még ismeretlen társaikat, egy sorba állnak velük a paksi Városi Könyvtár kezdeményezése nyomán, azt elfogadva. Nem hangsúlyozom itt az életkort, tizenévesen is indultak már igazán nagy költők. Az is felszabadít - igaz, nagy tévedések talaja is lehet -, hogy a kezembe kapott kéziratok Kézírás -ból kiindulva többükről nem tudok mást, mint azt, hogy az itt látható verset írták. Szubjektív versolvasóként ragadom ki a valóban sok, jó, ígéretes és több mint ígéretes írás közül azt a 2x4 sorosat, amely a Húsvét előtt címet viseli.

*Gyűrt papírpénz az asztalon,
Gyűrt idegek a hegedő sebben.
S a szív! A szív ez a nyugtalan kő,
dübörgő metronóm a cellás csendben.*

*Mi ez a ragyogás? Talán a végítélet,
az ünnep előtti utolsó éjszakán?
Bűn és parázs és szédület.
Bárányok a mészárszék udvarán.*

(Gyöngyösi Ferenc a mesteri sorok szerzője. S könnyen lehet, hogy az én hibám, hogy eddig ez az első - s eddig egyetlen - írás, amit látok tőle.) De úgy vélem méltó példája annak, hogy a vers - amely végül is mindig egy végletes őszinteségre törekvő, abból fakadó, igen személyes valomás -, ha valódi líra, akkor akarva-akaratlanul kevésbé sokat, kifakadó pár mondattal, kevés szóval, akár egy elhallgatással is tágas, netalán egyetemes körképet, diagnózist ad. Rádöbrent egy helyzetképre, amelyben él ő, élünk mi. S ez a kép lehet akár egy "ál-csendélet", belé- és mögéfér hagyományok mélysége, aggodó jövőérzet feszültsége.

Példa, (mely bőven gyarapítható lenne) arra, hogy a gyűjtemény nem szab meg ranghatárt, korhatárt, s ezzel felvállal, felfedez fiatalokat. Teret ad, esélyt a bontakozó pályáknak.

Tematikai megkötés sincs. A szabad választás révén önkéntelenül alakul az, hogy milyen téren, milyen költői szférákban kívánnak megmutatkozni az egyes költők. Magától értetődőnek látszhat az, hogy mennyiségileg (de talán minőségileg is) vezet a szerelmi költészet, minden költészetek origója. E tekintetben egy húron pendül idősebb és fiatalabb; híresebb és kevésbé híres lírikus. Baka István és Bajtai András, a már említett Nagy Gáspár, és a még nem említett Balaskó Jenő, Cukor

György, és Borbély János és Kuti Horváth György; az erdélyi Fekete Vince és Hartmann József, Szarka József, Szokoly Tamás. De, akár a felsoroltak nyomán is kivilágozhat: ...hogyan állunk a szerelmi vallomásokkal és azzal, ahogyan ez – többnyire óhatatlanul és lefegyverzően – társul a hovatarozás hűségéhez? Múlt-tudathoz, - jövőfelelősséghez, hithez, filozófiához? “mit és hol / rontottunk el “ – ezt a kérdést kétségtelenül a legintimebb kettősre vonatkoztatja a költő (itt: Bajtai András)^[3], de a vers-befejező kép ugyancsak tágabba, mélyebbre vonja a lélek “szemhatárát”. “...mostantól csak mélyebbre / és távolabbra húzódunk / egymásban, mint öreg katona / testében a valamikori gránát / repeszei és szilánkjai”. Banner Zoltán: Halottak napja Szatmáron különös és figyelemreméltó módon áll hasonló hullámhosszon Baka István Szakadj-Magdolna-zápor-ával, és Cukor György: Magdolna-vers-ével. S Devecseri Zoltán: Magán-Déaváram másként hasonló fonálon fűződik akár Csengey Dénes: Vörösmarty lázbeszédé-hez. Csengey Dénes Vörösmarty-mezben, valóságos “lázbeszéd”-ként “Gyermekké rémített magyar népem”-hez szól. Szöllősi Zoltán igen lehiggadtan úgy fogalmaz: Lenni. (“Lenni országomban, /.../ tudni számolatlan / mindünk Kárpát tenyerén marad, / lenni országomban” “lenni szerelmesen”).

Ott lappang vagy kimondódik mindben a “hit” és “nem-hit”, a filozófikusan feltett, néha választott kérdés, kérdések. Nem csak Szabó Ferenc-nél vagy az ellentétesen, pillanatképeként is felfogható női költőknél. Közülük Makay Ida, Pécsi Gabriella sorsa, verse közismertnek tekinthető. Fiatalabb pályatársnak gondolom Gáts Krisztina Beátát, L. Németh Erzsébetet, s a négy sorban, egy tömény metaforában önmagát kifejező Majoros Irént. Úgy vélem, hogy az egyik vers már címében hordozza ezt a fajta kérdés-összefonódást, szubjektív vallomás és egyetemes szorongás költői megszólaltatásának összeszövődését. (Oláh Zoltán: Sűrűsödik a sorsom.)

Beszédidőm lejártát érezve végtére is ezt állítom előtérbe, a végtelenre nyíló, a költészet (és itt a Kézírás-ban mintegy személyesen megjelenő költészet) történelmi, etikai üzeneteit. Néhány ilyen részletet idéznék fel befejezésül, hogy tovább csengjen.^[4]

A kézírás, a költészet, a magyar szó, szószólás, szólhatás súlyos, nagy, szép örökség. Hogy a leírt szó - a kézzel leírt költői szó - ősidőktől milyen évezredes felelősséget hordoz, milyen újabb évezredekre kiható üzenetet képes továbbítani, arra egyszerűen, tömény sűrítettséggel figyelmeztethet például a székelyföldi (s a Székelyföld-et nem kis áron szerkesztő, az immár nagyhírűvé lett csíksomlyói búcsúknak is mai szószólója: Ferenczes István Marosszentimrei templom 2002. című versében:

Az ajtón mázsás lakat, gályarab bilincs.

*Tízen, kilencen, nyolcan sem vagyunk,
gyülekezet, szolga, pap – senki sincs...*

Legnagyobb hiányzó maga az Úr.

Áll még egy sírkő, zuzmóval takart:

*kézdiszentkeresztű Lázár Vilmos
üzeni föld alól a tört magyart –
annyit csak, mit egy jégverés kimos.*

A torony galambok nélkül inog,

varjú, csókaraj cibálja gazul,

nem a kő, nem a bezúzott ikon,

itt az idő az, ami meglazult...

Fejünkre pók hull, égi vakolat.

Az orgonában szüette futam.

Nem énekel az sem mi megmaradt.

Kit szeretsz itt és kit büntetsz Uram?^[5]

[3] Nyugodtan nézni szembe

[4] Utólag tudtam meg, hogy választásaim többsége megegyezik a szaválásra kiválasztott darabokkal. Úgy látszik összebeszélés nélkül is hasonló vélemény alakult ki az ünnepség érdemi rendezői és köztem. Hazabeszélve azt mondhatnám: “ugyancsak jó ízlésre, jó lényeglátásra vall”.

[5] Tell Edit adta elő ihletetlen Ferenczes István versét.

Az égreakiáltó ima, amely a kiáltás erejétől már káromlással határos. Hogy törhetné meg a némaságba fagyás szörnyű kényszerét, ezt a megfojtó csendet, ha nem a költői kifakadás, indulat roppant erejével? Mert - mondja csendesebb, prózaibb szavakkal másik, távolibb szatmári földije, az, aki húszéves ifjú éveinek javát kényszermunkásként töltötte a hírhedt Duna-deltában. Az elítélés (hallgatóság: halálraítélés) ártatlanul érte. Az időszből jól ismert, koholt politikai okok jelentették az indítékot. Csodával határosan őrizte meg életét. Sőt, még tovább is erősítette rabtársai és saját lelki és költői erejét.^[8] "Cserélhetsz angolokkal puly-/ kát gépre vagy a franciákkal / búzát a világpiac-on./ A pulyka ott is szárnyas, a búza / ott is kalászos marad. De a / szellemet nem lehet ilyen / módon cserélni. Sem Madáchot, / sem Katona Józsefet Shakespeare-/ re, sem Adyt Blokra, sem Mikszáthot, Móriczot, Karinthy / Frigyes, Németh Lászlót, Déryt / Balzacra, Turgenyevre, Twain-re / vagy más nemzetek nagy íróira. / Mert mást jelent nekik és mást / neked, mégha egyetemesek is. / Ugyanis nincs két egyforma törté-/ nelem..." (Páskándi Géza)

Hozzágondolhatjuk a kezünkben tartott Kézírás nyomán, a személyességet megtestesítő kalligráfiák láttán: nincs két egyforma emberi sors. Mint ahogy nincs két, a történelemmel akárcsak hasonlóan találkozó, ütköző vagy összesimuló, egymást keresztező emberi életút, emberi karakter, emberi reagálásmód sem. "Aki nem olvassa saját nemzeti / irodalmát, a szuverén önisme- / retről mond le. Szellemi szegény / és rest marad. Az egész világnak / kiszolgáltattott."^[9]

Ismét meghosszabbíthatjuk a gondolat ívét: ez ellen az ősidőktől létező kiszolgáltatottság ellen tehetünk (s tettünk), szintén ősidők óta, alig hihető, mégis így igaz, fegyvereknél nagyobb, maradékos erővel, amikor írni kezdünk, amikor olvasni kezdünk, amikor mindezt folytatjuk. (Még ha az írás "kézírás" mivoltát átvittebb értelemben, netalán gépi írásmódokban is folytatódni látjuk, tapasztaljuk.)

Befejezésül (magamat, mostani munkáimat meg nem tagadva) Lászlóffy Aladárra hivatkozom. Ő ebbe a gyűjteménybe egy, talán éppen Pakson, s az atomerőmű árnyékában különös erővel hangzó szentenciát vés be. Furcsa kérdőjelet, paradoxont, amellyel ősidőktől együtt élt az ember, de talán sohasem jelent meg ilyen brutális letagadhatatlansággal - például egy meghibásodott erőmű formájában - ön- és közveszélyes módon, mint itt és most. A humanizmus képviselőinek önellentmondásait, ma a "humanitárius" elnevezésű segélyek világában. "Ne humanitárius segélyt, hanem koporsót küldjenek, ha már halálra tetszett ítélni bennünket"^[10] - a szerb háború idején. Tragikus, hogy a szituáció, a mondatok félelmes igaza nem vesztette el időszerűségét azóta sem. A Kézírás-ban szereplő négy sor csak ennyi:

*Egy ökölvívó lehet békeharcos?
(a humanizmus szkizofréniás?)^[9]
- megengedetten püfölni egy arcot,
és óvni ezer áttételen át....*

- Címe: Etika.^[10]

A sorok mai, egyik lehetséges, konkrét értelmezésében, helyi "alkalmazásában" így is mondhatnánk: Paks most világbéke-felelős. (Különös, történelmi-költészeti találkozó az, hogy a kis kötet-

[8] Arányok (In: A jerikói trombitás, Kolozsvár, 1994., Komp-Press, 24.

[9] A "humanizmus szkizofréniájá"-ról - ugyancsak L. A.-tól - néhány gyilkosan frappáns szellemi fordulatot még ideolpok.

"hágai szenteltvízpasztillák"-ról, "balkáni vérmérgezés"-ről, "szarajevó-gyulladás"-ról beszél. Másutt: a "tömeggyilkost keblünkre öleljük." A "kompromisszum a behemót történelemmel nemigen lehetett nem belemenni.mindig ez volt az 'egyetlen' életünk, fiatalságunk." "A folyamat ma is folyik, vigyázzat!"

Hízen fokozottan abban a helyzetben élünk -" egy helyzetben, - ahol a kőkorszak s az atomkor él szimbiózisban". S akkor, amikor megkérdezzük: "maga Európa Európában van-e?"

Ami pedig közvetlen mostani kéziratunkhoz, s a nyelvhez tapad egyben biztatás is: "...nyelvében fél a nemzet. Persze, ha nem fél, akkor könnyebben egész marad." (Vö. Longobárd korona, Miskolc, 1997. Felsőmagyarország Kiadó. 94, 104, 42, 14, - 23)

[10] A kiemelések az előbbieken is tölem. (Sz. K.)

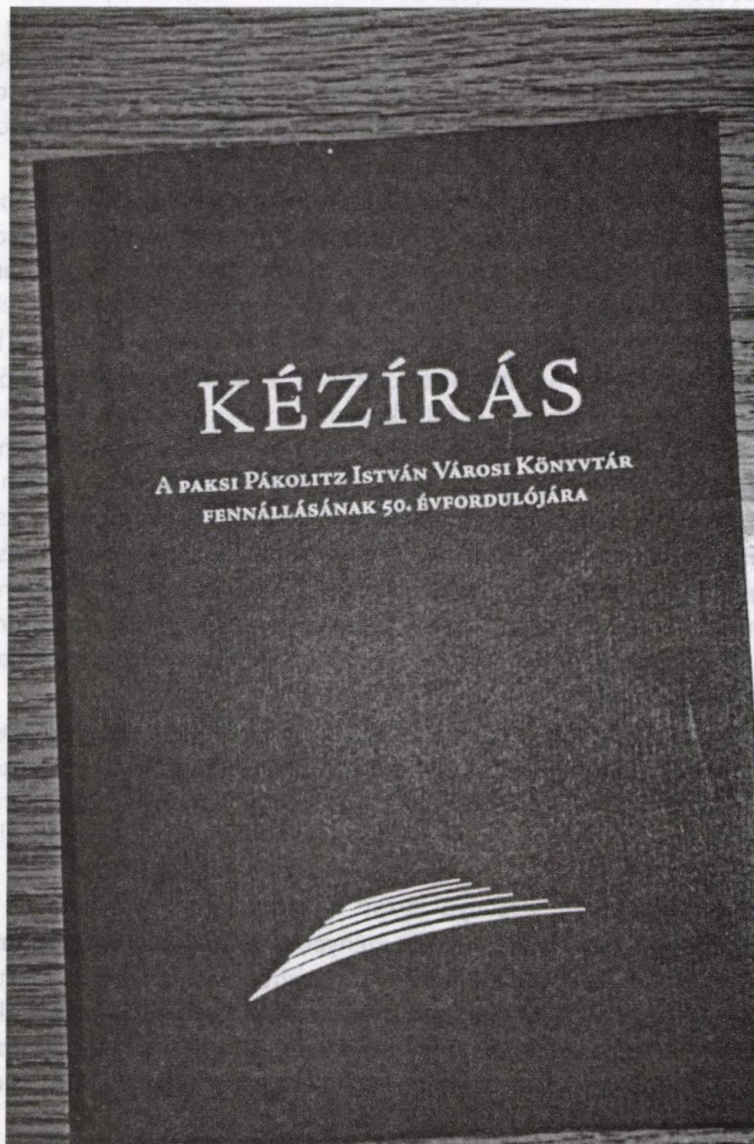
ben egy költő tűzi verse élére az Atomerőmű képét, lenyűgöző eszméjét, az immár személyében is historikusan klasszikus Juhász Ferenc.^[11] De ki felelős Paksért?^[12]

Más író más írás (Horváth István: A magyarózi toronyalja, kitűnő falumonográfiája) kapcsán mondja azt, ami úgy vélem mostanra, s a Kézírásra is vonatkoztatható: "...hogymeg minden végbe, amit elterveznek ellenünk, ez a Horváth Istvánokon is múlik. Mert a lelkünkön, az önbecsülésünkön, a szellemi energiánk szárnyalásán mindig múltott annyi, mint a kardokon."

Bármily hihetetlen, mégis ebben kell és lehet bízunk. S úgy vélem, erre példa a Kézírás is.

Bp. – Paks, 2003. október 13-ára.

■ Széles Klára

[11] Óda az Atomerőműhöz. – Egyik versrészlet, ahol kiütközően hiányzik a mű keletkezésének dátuma. (A többinél is hiányoljuk.)

[12] Szerettem volna - mert megérdemli(k) -, hogy minden, a kéziratban verset közlő költő nevét legalábbis megemlítsen. Nem sikerült, nem sikerülhetett. Ezért nem is elnézést kérek, inkább restellem és óvni szeretnék: az említés vagy nem említés nem azonos az értékítélettel!

Délvidéki magyar könyvtárosok és könyvtárak

„A jövő arra az antikvitás óta vagy talán már a »történelem előtti időktől« - az egységet és a sokféleséget ötvöző, roppant gazdag és kreatív kulturális örökségre épülhet, melyet ez az Atlanti-óceán, Ázsia és Afrika ölelésébe zárt, földrajza mintázta, történelme formálta, görögök elnevezte öreg kontinens őriz.” Jacques Le Goff^[1]

Érdemes többször is elolvasni Jacques Le Goff francia filozófus optimista kicsengésű gondolatait, amikor az emberre az a hálátlan feladat vár, hogy a délvidéki magyarság jövőképét a kultúra, pontosabban a könyvtár és a könyvtáros szemszögéből ragadja meg. Derűlátásunkkal, „új idők egyetemes humanizmusába”^[2] vetett hitünkkel ugyanis naponta feszül szembe a felismerés, hogy mind nehezebb megtalálnunk önmagunkat és otthonunkat, és hogy egyedüli fedezékünk és védelmezőnk még mindig csak anyanyelvünk és kultúránk.

De vajon mekkora esélye lehet annak a kultúrának, amelynek legfőbb hordozója és a nemzeti tudat legfontosabb tényezője, biztosítéka anyanyelvünk? Ha bizakodók akarunk lenni, akkor Umberto Ecohoz érdemes folyamodnunk, aki szerint „az európai kultúra jövője semmiképpen sem a soknyelvűség totális győzelme [...], hanem olyan emberek közössége, akik képesek megragadni egy más nyelv szellemiségét, aromáját, légkörét. A soknyelvű emberek Európájának lakói nem beszélnek folyamatosan nyelvek sokaságát, de amikor találkoznak, úgy is megértik egymást, ha mindenki a saját nyelvén beszél, s ha nem beszél is folyékonyan, érti a többiekét, mert - ha nehezen is - a »szellemet«, kulturális univerzumot érti meg, melyet őseinek és hagyományának nyelvén minden beszélő kifejez.”^[3] Egy ilyen Európában kis közösségünk lehetőségei még az idegen nyelvi közeg és a napokban bevezetésre kerülő vízumkényszer ellenére is adottak, hiszen az anyaország elérhetőségét mind a földrajzi közelség, mind pedig a média és a szellemi kapcsolatok sokrétűsége segítheti. Épp ezért nemzeti megmaradásunknak legdöntőbb és legidősebb feltétele, hogy művelődési és etnikai nemzettudatunkban, anyanyelvszemléletünkben merjük vállalni magyarságunkat, merjük hinni, hogy „csak a kontinens népeinek egységtörékvéseit kísérő belső viszályok, konfliktusok és ellentmondások megértése engedi megpillantanunk a jövőt”.^[4]

Anyanyelvünk fennmaradásához és életképessé válásához az életben maradás fizikai esélyein és az anyagi gyarapodás más népeket megillető lehetőségein kívül olyan közösségi kultúrára van tehát szükségünk, amelyben az ember nem kényszerül idegen minták szerint élni, amelyben nem kockáztatja belső biztonságát és személyes életét, ha kinyilvánítja kötődési igényeit, identitását, törekvéseit, szükségleteit.

Az információs társadalom viszonyai között a vajdasági magyar nemzeti kultúra fennmaradása és gazdagodása olyan művelődéspolitikát igényel, amely egyaránt támogatja a könyv, a kép, a hang és a film, valamint a számítógép-hálózat kultúráját annál is inkább, mert a világháló nagy-szerű lehetőséget ad a kisebbségi nyelvek ápolására is. Az információs társadalom s a mindenütt jelen lévő multikulturalitás viszonyai között a nemzeti kultúra csakis nyitott kultúra lehet - a külső hatásokra fogékony, azokat folyamatosan földolgozni és integrálni képes kultúra, mely önazonosságát

[1] Eco, Umberto: A tökéletes nyelv keresése. Budapest, 1998. Atlantisz, 9. p.

[2] Ágoton Mihály: Esélyünk. In Szerk.: Hódi Éva, Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok 30 éve. Millenniumi kiadvány. Ada 2000. Szarvas Gábor Nyelvművelő Egyesület - Magyar Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsa, 78. p.

[3] Eco, Umberto: A tökéletes nyelv keresése. Budapest, 1998. Atlantisz, 331. p.

[4] Eco, Umberto: i.m. 9. p.

nem változatlanosságában őrzi, hanem tudatos megújulásban és szintézisben munkálja ki. A kor által megkövetelt, nyitott délvidéki magyar nemzeti kultúra fenntartásának, továbbépítésének elemei összefoglalva: az anyanyelvi és anyanyelvű kultúra magas szintű ápolása; a magyar népnyelvhez mint köznyelvünk egyik legnemesebb forrásához való kötődésünk megőrzése; a könyv- és internetkultúra támogatása; s mindezt előfeltételezve: a felsőfokú képzés és a kutatásfejlesztés színvonalának radikális javítása.

Jelenleg a Délvidéken a magyar érdekltségű, művelődési tevékenységet végző intézmények (így a könyvtárak) és szervezetek egységes rendszeréről nem beszélhetünk, hiszen a legtöbb kulturális intézmény és egyesület korábban egy nagyobb, átfogóbb rendszernek volt a része, amelyből legnagyobb hátránya elsősorban a kisebbségi közösségeknek származott, hiszen az intézményeknek ez a hálózata legkevésbé a kisebbségi kultúrák működtetésével és szervezésével törődött. Napjainkra ez a szerveződési forma a kisebbségi kultúrákkal szemben szinte teljes egészében elveszítette a tágasságnak és a nyitottságnak, az egyensúlynak és az arányosságnak még a látszatát is. Az a támogatási rendszer pedig, amely a korszerű demokráciák alapja és a civil önszerveződések fő mozgatója lehetne, nálunk még igen kezdetleges formájában létezik.

Ezért nemzeti közösségünk számára talán nincs is fontosabb feladat, mint a meglévő művelődési intézményeket és szervezeteket úgy elhelyezni kiépítésre váró intézményeink hálózatában, hogy egyértelművé váljon, melyek a legjelentősebbek az anyanyelv, a magyar nemzeti identitás megőrzésében, ápolásában és fejlesztésében. Ez annál is fontosabb, mert az utóbbi évtizedben kibontakozott, korábban alig tapasztalt virágzó önszerveződés, bármennyire is igyekezett létrehozni azokat a szövetségeket és társaságokat, amelyek intézményszerűen szeretnék működtetni és szervezni kisebbségi kultúránkat, ki kell mondanunk, hogy a magyar tudományosság, művelődés érdekében összeállt igazi csoporttevékenység, tudományos munka elsősorban egyéni teljesítmények laza együtteséből alakult ki. Alapvető feladatunk tehát egzakt módon megfogalmazni, melyik tudományos, művelődési területnek mely vonatkozásai lehetnek magyar jellegűek és rendeltetésűek. Ehhez azonban nélkülözhetetlen az a felismerés is, hogy a területi kiterjedés, átfogás létünk egyik kulcskérdése, elhanyagolása pedig eddig is megbosszulta magát. Mint ahogy annak mellőzése is, hogy eddigi kulturális központjaink közigazgatási, politikai háttérében is komoly változások történtek.

A vajdasági könyvtárak és könyvtárügy akár vázlatos áttekintésekor ugyanis tudnunk kell, hogy túlnyomórészt magyar nyelvű könyvtári dokumentumokkal rendelkező könyvtárakról, kizárólag magyar kisebbségi könyvtárügyről nem beszélhetünk, hiszen valamennyi délvidéki könyvtár olyan könyvtári rendszert alkot, amelynek munkáját köztársasági törvények szabályozzák. A legújabb könyvtári törvény szerint a Vajdaságban a teljes körű hatalommal felruházott Szerb Matica Könyvtára, a Művelődési Minisztérium által kinevezett törzskönyvtárak és a nekik alárendelt közművelődési könyvtárak egyetlen, egységes könyvtári rendszert alkotnak. Ebben a jelenleg igen laza hálózatban a közművelődési könyvtárak száma 44, vagyis minden községben (a. m. járás) egy-egy ilyen intézmény összesen 3 és fél millió könyvvel működik.

A Vajdaság 44 közművelődési könyvtára közül 31-ben és az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárában összesen több mint fél millió magyar nyelvű könyv található (ez a teljes könyvvállománynak kb. a 17 %-a).

Magyar nyelvű könyvvállomány van Ada, Apatin, Bács, Bégaszentgyörgy, Beocsin, Csóka, Hódság, Ingyija, Kishegyes, Kevevára, Kula, Magyarakanizsa, Nagybecskerek, Nagyikinda, Óbecse, Palánka, Pancsova, Ruma, Szabadka, Szenttamás, Temerin, Titel, Topolya, Torontálszécsány, Törökbecse, Törökkanizsa, Újverbász, Újvidék, Versec, Zenta és Zombor könyvtáraiban (beleértve a község és a hozzá tartozó településeket is).

A legtöbb magyar nyelvű könyv Szabadkán, Zomborban, Topolyán, Óbecsén, Zentán, Nagyikindán, Magyarakanizsán, Adán, Nagybecskereken és Újvidéken található. Ezek az adatok azonban nem igazán tükrözik, hogy különösen a magyarlakta települések könyvtáraiban jóval kevesebb magyar nyelvű könyv van, mint amit a lakosság számaránya megkövetelne; hogy hány elavult vagy elszakadt magyar könyv vár leírásra, kiiktatásra; ugyanakkor mennyire rendszertelen és esetle-

ges az állománygyarapítás (a legtöbb új magyar könyv az olvasók és a budapesti Országos Széchényi Könyvtár ajándéka). Hiszen amíg korábban az újvidéki Forum Kiadóház az anyaországból minden fontos könyvet behozott az országba, és ezáltal közvetett úton ellátta azokkal könyvtárainkat, manapság már a Forum vagy a napjainkban gomba módra elszaporodott kiadók által megjelentetett könyvek nagy része sem jut el oda, a behozatal pedig szinte teljesen megszűnt. De még ennél is nagyobb gond, hogy a könyvet - minden nemzetközi egyezmény ellenére -, mint tiltott csempészárut, titkon kell belopni az országba. A magyar nyelvű, anyaországi időszaki kiadványok beszerzése hasonló nehézségekkel jár, amit pénztelenséggel küszködő könyvtáraink helyzete még tovább súlyosbít, nem beszélve arról, hogy szükségszerű feladatukká vált az iskolai könyvtárak fogyatékoságainak pótlása (házi olvasmányok hiánya) is.

Magyar felsőfokú könyvtárképzés korábban Újvidéken a Magyar Tanszéken folyt a tanári szak mellett mint szabadon választott képzési forma. Ez azonban idővel elsorvadt, s mára már mindössze egyéves választható tantárggyá zsugorodott, melynek keretében a hallgatók csupán a könyvtártudomány alapismereteit sajátíthatják el. A könyvtári törvény értelmében Szerbiában közép- és felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező egyének a könyvtárban eltöltött 9, illetve 12 havi gyakorlat után kötelesek szakvizsgát tenni, korábban a Szerb Nemzeti Könyvtárban, ettől az évtől kezdve pedig ismét az újvidéki Szerb Matica Könyvtárában szerb, ill. külön kérelem alapján anyanyelven, tekintet nélkül arra, hogy milyen képesítésük van.

A fentiek alapján kialakult kedvezőtlen kép még komorabbá válna, ha kézzelfogható adatokkal rendelkezni az iskolai és falusi könyvtárak helyzetéről, különösen azért, mert közismert, hogy a múlt század második felétől vidékünkön is igen gazdag könyvtárhálózat épült ki, amelyből 1918 után is hosszú ideig élt a magyar művelődés. A centralizáció azonban megtette a magáét, s ez a hálózat, akárcsak az olvasóköri mozgalom (kivéve a legújabb kezdeményezéseket Felsőhegyen, Újvidéken, Ürményházán stb.) immár több mint öt évtizede a múlté.

A vajdasági könyvtári életben sajátos szerepet tölt be a Kapocs Könyvtári Csoport, amely 1998-ban tíz vajdasági könyvtár (az adai, csókai, kishegyesi, magyarkanizsai, topolyai, szenttamási, zentai közművelődési könyvtárak és az újvidéki Magyar Tanszék könyvtára, valamint a felsőhegyi és az újvidéki magyar olvasókör) összefogásával jött létre. A könyvtárcsoport azt a feladatot vállalta fel, hogy ellássa a térségünkben működő magyar könyvtárak együttműködésének szervezését, hogy gondoskodjék a helyi könyvtárügyet építő szolgáltatások és képzések megszervezéséről, illetve egyéb könyvtári és közművelődési szolgáltatásról. Eddig már sikerült lerakni egy olyan működő információs-módszertani könyvtári központ alapjait, amelynek elsődleges feladata lett a délvidéki magyarság anyanyelvű információellátásának segítése és a közművelődési könyvtárak fejlesztése. De pillanatnyi súlyos, magunkba forduló, közösségi értékeinket mellőző helyzetünkben ennél talán még fontosabb az az eredménye, hogy a vajdasági magyar könyvtárosok körében sikerült elindítania azokat a kedvező változásokat, amelyek révén összefogtak, és megkeresték a viszonyaikhoz illő formákat általában a vajdasági magyar kultúra továbbfejlesztéséhez, de különösen az olvasáskultúra fellendítéséhez, a magyar nyelvű könyv hatékonyabb beszerzéséhez és terjesztéséhez, a magyar identitástudat őrzéséhez, ápolásához, a világ kultúrájának és az egyetemes magyar kultúrának a rendszerébe való szerves bekapcsolódásához, valamint magyar közösségünk kulturális örökségének a megőrzéséhez.

Az utóbbi egy-két év fejlesztései arról győznek meg bennünket, hogy a hosszú stagnálás és lemaradás után immár kézzelfogható eredmények tanúskodnak arról, hogy magyar érdekeltségű könyvtáraink régi funkciójukat jelentősen kibővítve az információs társadalom fontos közintézményeivé váltak. Magyar érdekeltségű könyvtáraink a közösségi élet periferiájáról mindinkább kisebb-szélsőbe kerülnek, azaz több irányban és többszörösen is nyitottá válnak, vagyis: az új kihívások kipróbálásának színterei, a kibővülő ismeretszerzési lehetőségek megismerésének és begyakorlásának helyei. Ennek esélyeit erősítették azok az anyaországi fejlesztések is, amelyekben mind fontosabb szerephez jutott a délvidéki korszerű közművelődési tevékenységekhez kapcsolódó telematikai rendszerek kiépítése. A számítógépek segítségével pedig a könyvtárnak kiemelkedően

fontos szerepe lett abban, hogy az informatizálódó társadalmon belül - határokon átnyúlva - a Kárpát-medence valamennyi magyar közössége informált társadalommá, sőt tudástársadalommá váljon, mégpedig saját anyanyelvén.

Az elmúlt hét év támogatásának és munkájának legnagyobb eredményét és sikerét abban látjuk, hogy 2003. május 31-én Zentán Bálint-Pataki József, a Határon Túli Magyarok Hivatalának elnöke ünnepélyes keretek között felavatta a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetet, amely terveink szerint hamarosan hozzáláthat kitűzött feladatainak ellátásához. Célunk ugyanis, hogy az új intézet a délvidéki magyarság kultúrájának, tudományos életének, hagyományainak, anyanyelvének, identitásának őrzője legyen. A nemzeti közösségünket már átfogó, a legtöbb esetben mozgalmi jellegű, kulturális szerveződésekkel (a már meglévő tudományos társaságokkal, szakmai egyesületekkel, az amatőr művészeti mozgalom egyesületeivel) és esernyőszervezeteikkel közösen a kultúra és a tudományosság minden olyan területén, ahol a közeljövőben nincs esély kizárólag magyar érdekelt-ségű intézmények létrehozására (könyvtárak, múzeumok, levéltárak, műemlékvédelem), szeretné felvállalni ennek a munkának az irányítását, segítségét az egész Délvidékre kiterjedő közművelődési tanácsadással és szolgáltatásrendszerrel. Mivel az intézet vezetése alá tartoznak azok a közgyűjtemények, amelyeknél a szolgáltatás alapja kizárólag a délvidéki magyarság részben történelmi múltjával, részben jelen életével, kultúrájával stb. foglalkozó anyagi és szellemi termékek gyűjteménye, feladata lesz egy délvidéki magyar könyv-, kép- és levéltári gyűjtemény, ún. dokumentációs központ kialakítása (Bibliotheca Hungarica), amelyben minden rólunk szóló, nálunk és a nagyvilágban megjelent magyar nyelvű dokumentum megtalálható lesz, de rendszergazdája lesz annak a közművelődési információs hálózatnak is, amely azokra a városi és kistéleplési alaphálózatokra épül (Sulinet-, olvasóköri, Teleház-, Kapocs-mozgalom stb.), amelyek lehetővé teszik, hogy az elektronikus világháló közegében az egyetemes magyarsághoz, a magyar nemzeti kultúrához és nyelvhez tartozók közötti intenzív interakció fennmaradjon - vagy új életre kelhessen - akkor is, ha az interakció résztvevői a földrajzi térben egymástól elválasztva élnek. Az intézet feladata még a kulturális értékek társadalmi hatásának, a művelődési intézmények változásának vizsgálata, a művelődő közösségek tevékenységének elemzése, ezek fejlődését szolgáló kísérletek végzése; közművelődési szakemberek képzése és továbbképzése; kulturális közösségfejlesztő, településfejlesztő tevékenységek elősegítése; a felnőttoktatás, az iskolán kívüli folyamatok, az amatőr művészeti mozgalom oktatási, szakmódszertani ellátása; a népművészet, a népi iparművészet területén létrejövő alkotások hitelességének, szakszerűségének szavatolása; az információk, dokumentumok gyűjtése és ezek használatának biztosítása, szakmai kiadványok megjelentetése; a feladatkörébe tartozó területeken anyaországi és nemzetközi kapcsolatok ápolása.

Az első év (2003) vállalt feladatai:

- A délvidéki magyarság kulturális kataszteréhez szükséges adatok begyűjtése.
- A számítóközpont, a multimédiás műhely, előadó- és olvasóterem berendezéseinek beszerzése (pályázatok, támogatások révén) és beüzemelése.
- Egy információt előállító és szolgáltató regionális központi könyvtár első szakaszának kialakítása (Bibliotheca Hungarica).
- A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet honlapjának (www.vmmi.org.hu) üzembe helyezése (címtárak, eseménynaptár).
- A Délvidéki Digitális Könyvtár (DDK) kiadványsorozatának beindítása.
- A Délvidéki Magyar Népzenei Archívum (DMNA) dokumentumainak elhelyezése.
- A Délvidéki Magyar Képtár (DMK) alapjainak lerakása.
- A Délvidéki Egyházi Dokumentációs Központ (DEDK) adatbázisának kialakítása.

Amikor a délvidéki magyarság pillanatnyi helyzetében az egyedüli járható utat a cselekvés lehetőségének a megteremtésében látjuk, akkor annak is tudatában vagyunk, hogy munkánk sürgős

és halaszthatatlan, hiszen nemzeti közösségünk kohéziója megbomlott, fejlődésében komoly zavarok léptek fel. Ha pedig egy közösség tagjaiban a szorongás, az otthontalanság, a menekülési vágy válik uralkodó érzéssé, akkor ennek okát a külső körülményeken kívül mindenekelőtt a szellemi élet hanyatlásában, a kultúra hiányosságaiában kell keresnünk. Ha viszont van bátorságunk mindezt ki mondani, akkor erők is lehet bevallani, hogy milyen nagy kincs, amikor létünket, jellegünket legálább kultúránkban még védeni tudjuk, mert ha természetének szabad érvényesülését száz dolog is akadályozta és hátráltatja, az, ami szívós és elpusztíthatatlan benne, épp megmaradásunk és itt maradásunk legcélszerűbb taktikája és stratégiája lehet.

Zenta, 2003. október 11.

MELLÉKLET

A Kapocs Könyvtári Csoport 2002-2003. évi könyvtárfejlesztési programjai

1. Az elmúlt egy évben folytattuk azokat a szolgáltatásokat, amelyek szakkönyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok beszerzésében és cseréjében nyilvánultak meg. Az idén már tizenöt báziskönyvtárba (Ada, Belgrád, Csóka, Kishegyes, Magyarkanizsa, Nagybecskerek, Nagyikinda, Óbecse, Szabadka, Szenttamás, Temerin, Topolya, Újvidék, Zenta, Zombor) juttattuk el az alábbi folyóiratokat: Könyvtári Levelező/lap; Könyv, Könyvtár, Könyvtáros; Új Kép (pedagógusok és szülők folyóirata); Aracs (a délvidéki magyarság közéleti folyóirata); Krónikás (a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának lapja). Csaknem félszáz könyvtár kapta meg A nemzet könyvtárának szerepe művelődési életünkben című kiadványt (Újvidék, 2002., Vajdasági Magyar Tudományos Társaság), Szloboda János Az egerek csengője című mesegyűjteményét (Zenta, 2002., Thurzó Lajos Közművelődési Központ), a Pilinszky János: Meditáció című optikai lemezt, valamint közvetítésünk révén könyvtáraink a Pro Hungaris Kulturális Értékközvetítő Alapítvány kérésére fél millió forint értékben rendeltek különféle kiadványt. Kezdeményezésünkre a Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság a nagyobb könyvtárak és a legkisebb fiókkönyvtárak részére könyvek vásárlására igen jelentős pénzüsszeget hagyott jóvá. A felsorolt kiadványok mellett a zentai Városi Könyvtár polcain ott található még a Könyvtári Figyelő és a Könyv és Nevelés című szakfolyóiratok, valamint a Magyar Nemzeti Bibliográfia sorozatából a Könyvek Bibliográfiája és az Új Periodikumok.

2. A Vajdasági Könyvtári Hírlevél négyes száma nemrég jelent meg (2002. ősz-tél, 2003. tavasz-nyár). Benne azok az írások is, amelyek a Kapocs Könyvtári Csoportnak és a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központnak A délvidéki magyar könyvtárak szerepe az információs társadalomban és a közösségépítésben című pályázatára érkeztek. A pályaművekben könyvtárosok, könyvtári kollektívák véleményét vártuk arról, hogy a könyvtári munka, az ott szervezett rendezvények milyen változáson mentek át az elmúlt évek során. Milyen szerepet szánunk ma a könyvtáraknak? A közönség és a könyvtár kapcsolata mennyiben segíti a könyvtárat abban, hogy a helyi társadalom szellemi központja legyen? A pályázat mellékletét képezhette a jól bevált együttműködési és rendezvényformák, továbbá ötletek leírása és a hozzá kapcsolódó dokumentáció (meghívók, szórólapok, fotók, cikkek stb.). A pályaművek terjedelme: mellékletek nélkül maximum 5 gépelt oldal lehetett.

3. Az elmúlt egy évben is megkülönböztetett figyelmet fordítottunk a vajdasági magyar könyvtárosok szakmai rendezvényeinek megszervezésére, hiszen egy-egy szakmai találkozó, kerekasztal-beszélgetés a továbbképzés minden esélyét és lehetőségét magában rejti. Formabontó, hangulatos és a szakmai szigorrt feloldó előadással kezdődött 2003. február 21-én a Vajdasági Magyar Könyvtárosok XI. Szakmai Találkozója. A magyarkanizsai Bicskei Zoltán filmrendező és a budapesti énekes-mesemondó, Berecz András bevezetőként a "magról fakadt kultúra"-ról "értekeztek". Miközben Bicskei arról beszélt, hogy az apokalipszis a művészetben (és a társadalomban) a végórát éli, s most már a tisztulás következik, Berecz András hol mesében, hol dalban hozta elének azt a művészetet, amely igazán magból nőtt ki. A tanácskozás folytatásában megosztotta velünk tapasztalatait: Bencsik Katalin (Zentagunaras, Tornajos), dr. Hódi Éva (Ada), Kiss Éva (Szenttamás), Matuska Mária (Újvidék), Nagy Erzsébet (Bácsfeketehegy), Nagy Mária (Csóka), Szöllősi-Vörös Julianna (Kishegyes) és Tabacszkai Edit (Nagybecskerek) könyvtárosok. Dr. Csáky S. Piroska a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság A nemzet könyvtárának szerepe művelődési életünkben című kiadványát mutatta be. A Vajdasági Magyar Könyvtárosok Szakmai Találkozásójának témája a sajtó volt. A Sajtónap címmel megtartott rendezvény főelőadója dr. Dóka Péter, az Observer Budapest Médiafigyelő Kft. ügyvezető igazgatója volt, aki a cég munká-

ját bemutatva az adatbázis alapú sajtófigyelésről beszélt. Véleménye szerint a számítógép olyan váltást hozott, amelyre nem volt példa Guttenberg óta, aki szintén korszakhatár volt a nyomtatás elterjesztésével. A digitalizálást nem lehet megkerülni, minek folytán viszont változik a könyvtár szerepe és felépítése is. Kínálatukat és az általuk teremtett lehetőséget a gyakorlatban is szemléltette: a jelenlévők láthatták, hogy kereshetők vissza egy-egy szó, szókapcsolat alapján a szükséges újságcikkek, tévé- és rádióműsorok. Számításaik szerint az adatbázisukból naponta több száz újságíró dolgozik, de nagy segítséget nyújthatnak a diákoknak és kutatóknak is, hiszen elkerülhető a hetekig, hónapokig tartó lapozgatás, jegyzetelés, anyaggyűjtés a könyvtárakban. Hogy szám szerint hány szövegük van, azt szinte lehetetlen pontosan meghatározni, hiszen naponta mintegy haterrel növekszik, de körülbelül négy és fél millióra tehető. A lapokat képi változatban, újságkinézetben is tárolják. Kiemelte, a magyar sajtó nemzeti kincs, ezért nem tesznek különbséget abban, hogy egy-egy újság hol jelenik meg. A Zentán folytatott megbeszélés eredményeként hamarosan a Magyar Szó is az adatbázisukba kerül, sőt szó volt arról is, hogyan csatlakozhatnának a felhasználóhoz a határon túli érdeklődők. Napilapunk, a Magyar Szó megújulásáról Mihók Rudolf igazgató és Kókai Péter főszerkesztő számolt be. Az igazgató megállapította, végre sikerült lezárni a múlt terhes fejezetét, végre nem a napilap fennmaradásáról, hanem fejlesztéséről, a továbblépéséről szólhat. Sajnos, az elmúlt évtizedben elmaradt a fiatal újságírók képzése, generációs űr jelentkezett, amelyet sürgősen fel kell számolni. Megemlítette, a középtávú terveikben szerepel a terjesztés jelenlegi hibáinak a kiküszöbölése, hiszen nem elég a minőségre törekedni, a lapnak el is kell jutnia a célközönséghez. A főszerkesztő a tartalmi és képi megújulást ismertette, és vázolta, hogy hogyan fogadták az olvasók a változásokat. A Magyar Szó jelenleg mindenképpen más, mint korábban, de hogy jobbe vagy sem, annak eldöntésére kizárólag azok hivatottak, akik nap mint nap megvásárolják. A Képes Ifjúság szerkesztéspolitikájáról Szabó Palócz Attila, a hetilap főszerkesztője beszélt, és ő is megállapította: a rossz terjesztés következtében elzáródnak az utak az olvasók felé. Esetükben az iskolai népszerűsítés és árusítás ellenére is előfordul, hogy az újság napokat késik. Tóth Bátori Erzsébet, a Magyar Szó könyvtárosa a napilap elavult archiválási lehetőségeiről tájékoztatott, a jelenleg alkalmazott ragasztónapló használata ugyanis nagyon körülményes, nincsenek katalógusok és segédeszközök a visszakereséshez, a bekötött, pár évtizeddel ezelőtti évfolyamok pedig a gyakori lapozgatás miatt lassan használhatatlanná válnak. A szakmai találkozó résztvevőivel Heinermann Péter, a Szerb Matica Könyvtárának főkönyvtárosa osztotta meg tapasztalatait, bemutatkozott a paksi Városi Könyvtár, majd csapatépítő tréning következett húsz fiatal könyvtáros részvételével. A kétnapos, nagyon hasznos képzés vezetője Kerkápoly Csabáné veszprémi pszichológus volt.

4. Továbbra is az egyik fő feladatuk maradt a délvidéki magyar érdekeltségű könyvtárak együttműködésének szervezése, a könyvtárosok szakmai és módszertani segítése. Fontosnak éreztük azokat a szakmai-baráti találkozókat is, amelyeket havonta tartottunk más-más helyszínen a legidősebb kérdések megvitatása végett.

5. A könyvet, az olvasást, a magyar kultúrát népszerűsítő rendezvényeink (író-olvasó találkozók, könyvkiállítások, könyvvásárok stb.) közül kiemelkedett Horváth Arany kolozsvári író és Boér Ferenc kolozsvári színművész irodalmi műsora, amelyet Szavaink gyönyörű ösvényein címmel Sütő András születésének 75. évfordulója alkalmából tartottak Magyarkanizsán, Zentán és Temerinben. Január 22-én, a Magyar Kultúra Napján az érdeklődők zsúfolásig megtöltötték a zentai Művelődési Ház színháztermét. A Musica Pannonica női kamarakórus Kölcsey Ferenc Himnuszával nyitotta meg a Magyar Kultúra Napjának délvidéki központi ünnepségét, amelyet a Vajdasági magyar Művelődési Szövetség, a helyi önkormányzat, a Thurzó Lajos Közművelődési Központ és a Kapocs Könyvtári Csoport szervezett. A rendezvényen megjelent Varga Imre, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője, Pósa Krisztián, a Határon Túli Magyarok Hivatalának előadója, dr. Huszár János szabadkai főkonzul, dr. Pomogáts Béla irodalomtörténész, az Illyés Közalapítvány Kuratóriumának elnöke, Bunyik Zoltán magiszter, tartományi oktatási és művelődési titkár, Orosz János tartományi kisebbségügyi segédtitkár, Pál Károly, a Magyar Nemzeti Tanács Intézőbizottságának tagja, Dudás Károly, a Vajdasági magyar Művelődési Szövetség elnöke, ft. Nagy József Tisza menti főesperes-plébános, Juhász Attila, Zenta város polgármestere, Borsos György, a községi végrehajtó bizottság elnöke, valamint részt vettek a környező önkormányzatok, a civil szervezetek és az egyház képviselői. Dudás Károly üdvözlőbeszédében arról szólt, hogy a politika megoszt bennünket, a magyar kultúra viszont - amely az elmúlt ezer esztendőben a legsúlyosabb történelmi megpróbáltatások közepette irigylésre méltó helyet harcolt ki magának Európában - összeköt. Mert annyi mindent túlélte már, korszakokat, uralkodókat, háborúkat, diktátorokat, a minden zugból áradó szennyet. Remélhetőleg ezúttal sem kerekedik felül rajta a politika, és kultúránk fönix madárként újra és újra diadalmasan felemelkedik. Dr. Pomogáts Béla művelődéstörténeti előadásában az alkalomhoz illően a magyar nép nemzeti himnuszának történetéről beszélt. Kölcsey Ferenc 180 évvel ezelőtt, 1823. január 22-én írta meg Hymnus című versét, amelynek alcíme: A Magyar nép zivataros századaiból. Még öt esztendőnek kellett

eltelnie ahhoz, hogy szövege az Auróra folyóiratban a nyilvánosság elé kerüljön. A meleg hangú áttekintést dr. Pomogáts Béla azzal a gondolattal zárta, hogy ezen a napon a világon nagyon sok helyen elhangzott a magyar himnusz. Énekelték Zentán, Magyarkanizsán, Szabadkán, Topolyán, Újvidéken és Nagykikindán, Szegeden, Debrecenben és Budapesten, Marosvásárhelyen, Kolozsváron, Kassán és Pozsonyban, Bécsben, Münchenben és New Yorkban. Ezek a pislákoló fények, a különböző országokban és városokban előadott énekek valahol fenn a mennyben, a végtelenben találkoznak. Mert ez az ének nemcsak a határokon jut át, hanem felszáll a világmindenségbe is. A Himnuszunkat odaküldjük az Úristen trónusa elé, kell hogy legyen hatása. Az ünnepi műsorban még egyszer felhangzott a Musica Pannonica női kamarakórus kristálytisza éneke Juniku Ildikó vezetésével, az Ómagyar Mária-siralmat Kormányos Katona Gyöngyi, Döbrentei Kornél Istentelen színjáték című versét pedig Domány Zoltán Radnóti-díjas előadóművész mondta el. A Szélrózsa leánykórus régi magyar dallamokat, Szabó Baráth Emília (mezzoszoprán) és Baráth László (klarinét) Zenta környéki népdalokat adott elő Bodor Anikó gyűjtésében és Verebes Ernő zeneszerző feldolgozásában, a Kiriana együttes (Fodor Hedda, Molnár Cs. Angéla, Szügyi Tímea, Zsoldos Ervin) pedig megzenésített versekkel lépett a közönség elé. A Kapocs Könyvtári Csoport szervezésében Nagytomondó mesék címmel Berecz András népszerű énekes-mesemondó Zentán, Tornyoson és Magyarkanizsán mutatkozott be. Magyarok fénye című előadásukkal tájoltak vidékünkön (Zentán, Bácsfeketehegyén, Adán, Tornyoson, Kishegyesen és Topolyán) Dévai Nagy Kamilla és a budapesti Krónikásének Zeneiskola növendékei is. A Kapaszkodó együttes énekelt versek előadásával Adán lépett közönség elé szervezésünkben. "Csillag és szemét a sorsunk" volt a címe a Kapocs Versmondó Kör ünnepi műsorának, amelyet a költészet napjának tiszteletére állított össze Katona Edit, a versmondó kör vezetője Hajnal Anna, Illés Blanka, Mácsai Endre, Molnár Emese, Török Zselyke, a Kiriana együttes és a Szélrózsa leánykórus közreműködésével.

6. Kapcsolattartásunk és kapcsolatépítésünk iránya az elmúlt időszakban is elsősorban az anyaországi közgyűjtemények és szakmai szervezetek felé fordult, de nagyon sikeres együttműködés alakult ki a Kárpát-medence más régióinak magyar könyvtáraival is. Sajátos módon ismerkedtünk, barátkoztunk a Lendván székelő és a fennállásának 10. évfordulóját idén ünneplő Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet 50 fős csoportjával, amely a május elseji ünnepek alatt vendégeskedett a Délvidéken. A szlovéniai magyarok küldöttsége első nap Zentával ismerkedett: többek között megtekintette a városházát, a múzeumot, a VMMI épületét, és megkoszorúzta a zentai csata emlékművét. Este a Városi Könyvtárban dr. Hódi Sándor pszichológussal, Tari István költővel, Fodor István levéltár-igazgatóval beszélgettek a kedves vendégek, majd megtekintették Siflis Zoltánnak Az aracsai templomrom című filmesszéjét és Deák Ferenc Bolygótűz című játékfilmjét Vicsek Károly rendezésében. Május 1-jén a bácskai Duna-vidékkel, a bácsi ferencesek kolostorával és a vár romjaival, majd Zomborral, Doroszlóval, Bácskertessel ismerkedtek. Mély benyomást tett rájuk Zombor, az egykori vármegyeközpont, a doroszlói Szentkút, a tájház, Fehér Ferenc és Herceg János háza, a bácskerteszi templom, a tájmúzeum, a Horgásztanya, valamint Raj Rozáliának, Silling Istvánnak és minden helybelinek a határtalan vendégszeretete. Útban Újvidék felé Adán megkoszorúzták Szarvas Gábornak, jeles nyelvészünknek a mellszobrát. A Forum-házban érve többen elérzékenyedve idézték fel a "régi szép idők"-et, amikor a Mézeskalácsnak, a Jó Pajtásnak a kitudósítói voltak... A lap- és könyvkiadó vállalatok esetében jó lenne, ha mielőbb megvalósulhatna a több intézmény részéről elhangzott indítvány, és létrejönne egy központ, ahol minden Kárpát-medencében megjelent kiadvány hozzáférhető lenne. Legalább azok, amelyek magyar támogatással jelentek meg. Kókai Péter, a Magyar Szó felelős szerkesztője és Bordás Győző, a Forum Könyvkiadó igazgatója részletező ismertetőjükben egyaránt rámutattak arra is, hogy az elmúlt évtizedben több fázisban jelentősen "megerősödött" intézmény (Magyar Szó, Forum Nyomda, Forum Könyvkiadó) még mindig a vajdasági magyarság egyik legjelentősebb intézménye.

7. A számítógépes információszolgáltatás fejlesztésében könyvtár csoportszintű egyes tagjai a vártnál is jobb eredményeket értek el, s így megkezdődhetett a belső és külső hálózat működésének beindítása. Ez nyilvánvalóan elsősorban az anyaországi támogatásnak köszönhető, hiszen az Illyés Közalapítvány immár tíz éve jelen van vidékünkön is, és áldásos segítségét naponta tapasztaljuk és érezzük. A már említett - méreteihez képest természetesen szerény - gépesítés révén valamennyi könyvtár legalább legalapvetőbb számítógépes igényeit ki tudja elégíteni. Most, hogy Zentán, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet székházában üzembe helyeztük a rendszergépet, további feladatunk maradt: a másik két munkaadó kialakítása (egy-egy nagyobb teljesítményű számítógéppel, lézernyomtatóval, lapolvasóval, optikai lemezíróval és integrált könyvtári rendszerrel ellátva) Újvidéken és Szabadkán. Ennek előkészítése az év második felében esedékes.

8. Az érdeklődők számára különböző dokumentumok másolását és sokszorosítását is végeztük.

Hej, Rákóczi, Bercsényi...

A Rákóczi-szabadságharc évfordulója alkalmából október végén a Pákolitz István Városi Könyvtár szervezésében Nagy Csaba nyíregyházi tárogatóművész rendhagyó történelem-irodalom és énekórákat tartott A kuruc kor költészete és zenéje címmel a város általános- és középiskoláiban.

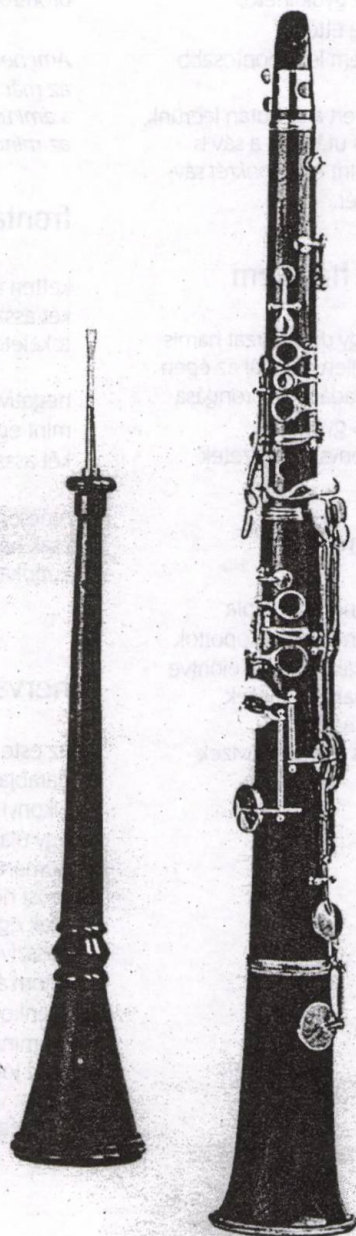
„A tárogató a kuruc korban vált híressé, de már évszázadokkal korábban ismerhették a magyarok – tudatja a művész által összeállított ismertető. – A hangszer a török hódoltság idején, a XVI. században lett közkedvelt. A

források török sípnek, tárogató sípnek írják... ősi alakja Ázsiában, minden jel szerint az iráni fensíkon alakult ki, ahonnan az arabok és a törökök közvetítésével jutott el hozzánk. A mindennapi élet hangszerévé vált, szívesen mulattak rá a táborozó végvári katonák, de felhangzott különböző főúri udvarokban és lakodalmakban is.

Első fénykorát a Rákóczi-szabadságharc idején élte. Éles hangja parancsokat közvetített a katonák számára, máskor tábori énekek, táncok elengedhetetlen kísérő hangszere volt.

Mai formáját a XIX. század végén nyerte el. Így írt erről Schunda Vendel József budapesti hangszergyáros, aki 1894–1896 között Magyarország fennállásának ezeréves évfordulójára megreformálta a tárogatót: „Míg a régi hangszert oboaszerű náddal fújták és billentyűvel láttam el, hogy rajta minden kromatikus hang könnyen játszható. Ezen felül a hangszert megnagyobbítottam és öblösebbé tettem. Most jóformán három hangszernek: az oboának, a klarinétnek és a fagottnak a hangszíneit egyesíti.”

Nagy Csaba bemutatta műsorát felnőtt közönségnek is a városi könyvtárban, a könyvtár, a Városi Múzeum és a Paksi Múzeumbarátok Köre közös rendezvényén is.

■ Gutai István

Nemes Z. Mária

Ügyelet

És a darabok
mozognak,
mint a zsír:
járulék a felfekvés után,
mint egy margó
a húspapírban.

Ami van,
az gyűlölhető,
de ettől
nem lesz pontosabb:

mert a sáv után leérünk,
és utánunk a sáv is
mint egy konkrét sáv:
leér.

a figyelem

egy domborzat hamis
ujjlenyomatai az égen
madarak szorongása
és gyönyörű
kényszerképzetek

merülés

nincsen terápia
nincsenek csoportok
csak folyosók elöntve
csak merülések
meg falak
és súlyos állóvizek

Záradék c.-nek

A köveket az asztalra raktam,
de a madár mégsem szállt fel.
A haj mögött az árnyék
megszáradt a bőrön.

Fák és szegek.
A roncsolás közös játékában
egy másik hiány
örömfomái.

*Ami nem tisztul tovább
az már nincsen,
s ami felesleges
az mind megtörténik.*

frontális ábrázolás

ketten ásnak a kertben
két asszony ás a kertben
tökéletes kúpokát ásnak a kertben

negatív hordalékot és követ
mint egy folyamatábrán
két asszony ás a kertben

nincsenek kutyák a folyamatban
csak halál van és 3 kő
kúpokát ásnak a kertben

hervadáspon

az este kiterjedt és nehéz
darabjaként a fák és néhány
alkonyi kellék segítségével
egy újabb végső pillanatban
némán elhelyezkedünk
most nem vagyunk mások
csak egy hangulat
passzív szókincsében
finom árnyalatai a voltak
ilyenkor majdnem édesek
de mindig fáradtak leszünk
mint jóbarátok akiknek
szőke vicceket mesél
az öreg Juhász Gyula

Barokk Femina

WALTER VON SCHATTEN:

Elérkeztünk a stílzált helyre
Ahol a gyomorfal világít,
És "hideg erdőben olvasol a bűnről",
Melyet folytathatunk *életformaként*
De többek közt, ez sem kötelező.

FRAU MESMER:

Minden darabom kevesül
Miközben csúfítalak este.
Uram, hányat érintettél?
Mlattam, engem, és által.

WALTER VON SCHATTEN:

Ez most nem a hús statisztikája
(*hullamerevség a hulladék felett*),
most másképp vagyok nálad,
és máshogy vagyunk Itt.

FRAU MESMER:

Igen, Uram. El-
érkeztünk: végleg el.
Mind a tájból, mind magunktól és
te tölem, mint a tárgytól
minden bővítmény és dísz.

WALTER VON SCHATTEN:

Nem érted a tartalmát a helynek
Így valószínűtlen vagy, mint az atom.
Lehetünk bármilyen felosztásban
A *Liebespiel* mindig ugyanaz. Lehetünk
bármilyen tárgy, az árnyéka mindig vetület.
Nem a mondat számít, hanem ahogyan érted.

FRAU MESMER:

Én már nem mondok semmit Uram.
(Azt hiszem Itt már el se várható.)
Ez már egy másik nyelv és párhuzam,
amiben nem vagyok kifejezhető.
Stilizálhatod, ahogy akarod:
Minden erdőben vagy egy hideg fa
De te fogsz választani aközött
a teste leszel, vagy az árnyéka.

Kitin és kút

Az utazás a bőröd alatt
 ezekkel az anyagokkal
 periodikus játék
*"mindíg énekelni kellett
 ez volt a legkevesebb"*
 a kezemben tartalak vagy
 a kezemet tartod
*"s az ajtón túl álltak
 akik már nem tisztultak tovább"*
 a rétegek egymás negatívjal
 az illeszkedés végtelen kudarcában
 nem foglak tartalmazni
 így kiválasztani se tudlak
*"nem szóltam anyának
 mert a patológia zárva volt
 és a lavórba sírtam
 mikor elmondtad
 hogy milyenek a csomók"*

napsugáretűd

növényhatározás van
 (anallitikus)
 meg nyár
 amolyan felfedezőút
 olyan romantisch
 nézlek ez volt a kilindulás
 közben hallgatok hiszen
 a szóbuboréktól megfájdult a fejem
 a nyakadon mozog a hús
 miközben fintorogsz
 minden olyan homályos és
 egyszerre relatív
 akár az ébredés
 egy parti Ikrában
 ez most nem pánik
 csupán néma találgatás
 egy közös faj fölött
 melyet nem vagyunk képesek
 felfedezni
 ha így térünk vissza
 kiközösítenek majd
 mint a törpéket

zátony

Idegen tó százsorszáig
"hallgatás a kőben"
 az ártér mint egy gesztus
 kítáguul és elfed
 ásó a vízben
 magányos ruhák
 a parton
 s a lassú
 nehézkedésben
 minden
 újabb mozdulat
 már csak
 merülés
 technika

Elágazó méltóság

1. Kifordultam az ágyból de nem kezdtem lélegezni mert a száraz fény területén nincsen levegő. Csak hasogatás meg egyéb gyakorlatok. Ma megjönnek a vonattal a tisztek és betanítanak minden gyereket. Nem mehetek haza a szobámból. Rágyújtok. Megismerném a tiszteket, de a félelmet könnyebb utolérni.

2.
 Nem vagyok erős és nem tudlak felemelni.
 Egy Irányból jönnek az emberek. Valahol van egy központi seb.
 Rozsdaszemek hipnózisa az épület oldalán.
 Néha meleg a test, amiben jöttél,
 néha hideg a kezem.

3. A szájából lassan folyik a víz. Megütnék minden nap, de a kezemmel dohányszom
 A vödörben halak. A horgok az asztalon.
 Mesterséges táplálkozás a kádban.
 A filcekkel bemázolom a mellbimbódat, aztán kutyákat rajzolok.

Adorján József

Tarka október

A nyár heve itt van, még a szívembe
Nem is gondolnék még az októberre
Tarka a lomb csendes a táj
Nem fecseg felettem a fecske pár.

Elköltöztek csendben, itt hagyták a tájat
A lelkemben egy kissé gyötör a bánat
Elmúlt a nyár újra, itt az ősz a tél
Az idő múlásával az ember szembe kél.

Október, október te tarka lombú határ
Október hónapban egy évem tovaszáll
Hiába kérlelem, hogy maradjon a nyár
Kérésem hasztalan a nyár tovaszáll.

Számtalan esetben fordult már ez elő
Kérdés nélkül elszaladt az idő
Most már fel tudom fogni, mennyit ér egy nyár
Miért van az, hogy most oly tova száll.

Október, október, te tarka lombú határ
Miért van az, hogy az élet oly gyorsan tovaszáll
Megújul a határ, ha jön a kikelet
A fecske pár csevegést, egy másik ember figyeli meg.

Nőnap megemlékezés

Nőnapot ünnepeelve jusson az eszünkbe
Az Anyánk is Nő volt, ezt soha ne feledve
A Nagyanya is az, de az unokáknak mást jelent
Mégvéd ő mindentől, ha baj van rendet teremt.

Nem fárad el soha, mindig szorgoskodik
Az unokákról ő mindig gondoskodik
Ő tartja számon sorba a születnapot,
Sokkal több gondnal is ő már megbirkózott.

Számon tart mindent, gyereket, unokát
A szíve sajog, ha felbomlik a család
Gyakori az ilyen, már nem is szégyen
Kijelenti néha, az unokámat félttem.

Segítő kezet nyújt, erején felül
Megnyugszik a szíve, ha a gond megenyhül
Könny csillog a szemében minden hír hallatán
Könnyes szemmel Imádkozik Mária oltárán.

Köszöntsük a Nőt, Időst és fiatal
Nagyanyját azért, mert bírja még a vihart
A fiatal, a szépet a türelemre intve
Tanítsuk meg őket a családseretetre.

Balatonfüredi táj

Csendes a vízpart, még a nád se rezdül
Elfáradt a szél, a víz símán elterül
Végtelennek tűnik a Tó, mint egy Óceán
Ráfekszik a vízre a közeli látóhatár.

Nézem a vizet, sehol egy vitorla
Hullámot ver a vízen egy-egy vadkacsa
A part közeli nádas az ő tanyája
A párját csalogatva hívja a nászra.

Méltóságteljesen úsznak a hattyúk a part közelében
Úgy úszkál, hogy közben alamizsnát kérjen
A tóparti kövön csendben ül egy horgász
Nem sok a remény arra, hogy halat vacsoráz.

Csendes a vízpart, szinte észrevétlen
Elcsendesül minden az esti szürkületben
Széttérül a pára csendben, szótlantul
Fátyolként terül a tájra, csendben hangtalanul.

Nem sok van már hátra, vége van a télnek
Vízen, parton, nádasban megpezdül az élet
Megjelenik majd a kirándulók hada
Gyorsan siklik a hajó, a vitorlát kibontva.

Horgász, hattyú, kacsa vígan lubickol
Nem takarja a vizet láthatatlan fátyol
Kitágul a világ és a látóhatár
Tónak tűnik újra, és nem mint Óceán.

Gondolatok tizenhat évesen

Iskolába jövet-menet azon jár az eszem,
Ezt a buszma, nehéz táskát miért is cipelem?
Ettől leszek púpos, sánta biztos állíthatom.
Hogy miből lesz a cserebogár, azt már régen tudom.

Tekintgetek jobbra-balra, hadd lássa az a vagány,
Milyen csinos manapság, a tizenhat éves lány.
Udvarlót is tarthatnék, már senki bele nem szólhat.
Tudni kéne, van e helye az udvarunkban a lónak.

Őseimet kioktatom, vegyék ők is észre,
Nagylány vagyok, gondolnom kell most már a jövőmre.
Szorgalomra intem őket, és takarékoságra.
Nem szeretném pazarolni az időmet munkára.

Októberi táj

Mily csodás a természet, szinte hangtalan.
A zizegő csendet egy-egy szarvas néha megzavar.
Az ember csak csodálja ezt a zizegő csendet,
melyet évente ismétél a csodás természet.

Az októberi táj ezer színben látszik.
Akác, tölgy és nyárfa, színes ruhában pompázik.
Méltóságtelesen hullanak a levelek.
Azt hinné az ember, hogy az enyészeté lesznek.

Ők adják az erőt a kikeletl tájnak.
Átváltoznak ők mind tavaszi ruhának.
A természet alkotja, nem emberi kéz.
Az ember ha nyugton hagyja soha el nem vész.

Figyeld a fenyőt, ő nem változik.
Észrevétlen cseréli folyton a ruháit.
Megtartja színét a nyári öltözetnek.
Melyet a többiek biztos irigyelnek.

Magasra nő a többi fák között.
Zöld ruhában pompázik a téli táj fölött.
Ő ad menedéket a zord téli napokon
A hulló hóban az erdei csapat tovább fennmaradjon.

Mily csodás a természet, csendben teszi a dolgát
a folyamat fennmarad, ha békében hagyják
csodálni persze szabad, ha lehet hangtalan
sétálni tudsz benne, ha újra tavasz van.

Felnőnek a gyerekek

Tegnap még a nyakamban ültél, ma már tőlem kérdezed,
Hogy lehet így elviselni ezt a cudar életet?
Lázadozol minden ellen, ami megmaradt mint hagyomány,
Nem érted, hogy miért nem élhatsz a saját fejed után.

Úgy érzed, hogy felnőtt lettél, és érzed már az életet,
Tudod már, hogy mit kell tenni és mi az, amit nem lehet.
Az érzelmek is megjelennek, tisztán értesz minden szót,
Az életnek ez sava-borsa, de nem látod a buktatót.

Minden lépést megfontolva izlelgesd az életet:
De ne feledd el meghallgatni a tanácsadó véneket.
A tanácsokat átgondolva inkább kétszer, mint soha,
Így is lesz majd olyan érzés, hogy az élet milyen mostoha.

Elcsüggedni sosem szabad, de figyeld jól az életet:
Vihar után mindig újra láthatod a kék eget.
Ha tudomásul tudod venni, hogy az élet nem fáklásmenet,
A fáklá akkor nem égeti néked meg a kezedet.

Önmagadba mindig bízva és megbecsülni másokat,
Optimista élet gyakran elűzi a gondokat.
Bátran nézni a jövőbe, a sorsod kovácsa Te lehetsz,
Elmondhatsz majd bátran egy megtapasztalt életet.

November elseje

November elseje, az emlékezés napja
A temetőket járja apraja és nagyja
Ezen a napon legalább illik emlékezni
Azokra, akiket soha nem szabad feledni.

Legyen az hősi halott, vagy akár házi
Negyvenöt előtti, vagy az utáni
Emberek voltak gyarlók vagy hősök
Őket keressük fel a sírhalmok között.

Virággal a kézben, meg-meg állva
Elolvassuk csendben, mit írtak a fejfára
Élt huszonkét évet még negyvenöt előtt
Fiatalon eltemetni ilyen hatalmas erőt.

Ezt tette az emberiséggel egy nagy hatalom
Őrájuk gondolva, ez nem más, mint borzalom
Tegyünk a sírhantjukra egy-egy szál virágot
Meg akarták váltani nekünk a világot.

Életüket adták, úgy tűnik hiába
Kellott még áldozat ötvenhat utánra
A fiatalok ezrei újra szembe szálltak
Hogy vége legyen végre a zsarnokságnak.

Hősi halott sok lett, a zsarnokság maradt
Vándorbottal a kézben így üzentek hadat
Itt hagyták a hazát teli reményekkel
Újhazát keresve messze idegenben.

Gyűjtsunk egy szál gyertyát a hazátlanoknak
Kik örök nyugalmat leltek idegen honban
Kinek a sírjára nem kerül virág
Kik vérükkel írták, ne legyen többé zsarnokság.

Már semmi sem a Régi

Változnak az Idők, órlási tempóba
Mily nagy lett a rongyrázás az ezredfordulóra
Készülődik mindenki, apraja és nagyja
Pezsgőbontás, tűzljáték, a változást mutatja.

Benne vagyunk nyakig a változó Időbe
Pirosra sült csirke forog bent a grillsütőbe
Tenyerét dörzsölli a rongyrázó sereg
Türelmesen megvárja, hogy jól süljön meg.

A változó Időnek megvan ám az ára
Licitálni lehet a csirke combjára
Felhajtják az árát a csillagos égig
Korgó gyomrú polgártársak sóvárogva nézik.

Elhúzták az orra elől a csirkét tálastul
Korgó gyomrú állampolgár halkán feljajdul
Ismerős a huzavona, egy jó néhány éve
Na, de sebaj, közel van már az ezred év vége.

Egész más lesz már jövőre, a számjegyeket nézve
Nullákkal lesz megtűzdelve egy szerény kettes vége
Nem úgy, mint a tavalyi év tele kilencessel
Eltűntették mind a hármat, és mi lesz az egyessel.

Megszületett már a döntés, osztjuk csak szét bátran
Nem jó, hogyha megrendül a bizalom az állampolgárban
Egész más lesz már jövőre, elől van egy kettes
Jó a kérdés, elosztható, ezen vita nem lesz.

Miénk marad most a nulla, biztos vagyok benne
Felhasználni okosan kell, bízzuk menedzserre
Kitalálni nem lesz nehéz, hová teszünk kettőt
Jövedelmet hoz az nekünk biztos elegendőt.

Mi legyen a harmadikkal, elkallódni ne hagyjuk
Nem sok bizony az a kettes, a nullát hozzáadjuk
Ha az kevés, ami jut majd a két első számból
Kaphatnak még kárpótlást a budi tartalmából.

Melyik az erősebb

Hatalmas a Földgolyó, mégis oly kicsi
Az emberi gondolat gyorsan átrepüli
Száll a gondolat, gyorsabban a fénynél
Hamar odaér, ahol gyermekként éltél.

Nincs távolság előtte, nincs országhatár
Egyre gyakrabban történik, hogy a múltra rátalál
Elhalványult emlékek előjönnek sorba
Megtörténtek ezek még a gyermekkorba.

Melyik az erősebb, fájó ez az érzés
Megnyugtadni önmagad nem egyszerű kérdés
A gondolatot elfojtani nem lehet
Erősebb a gondolat, mint a lelkiismeret.

E két tűz között ott van még az ember
Elhagyni a jelent, dönteni ő nem mer
Hánykódik az érzések közt, mint hajó a tengeren
Behúzza a vitorlát, és megnyugszik csendesen.

Melyik lesz az erősebb, megmarad a kérdés
A jelen boldogsága, vagy a gyermekkori érzés
Ezt a kérdést eldönteni csak az Idő tudja
Az ember, hogyha tehetetlen, az Időre bizza.

Megmaradva a jelenbe, és ápolni a múltat
Csak így tűnhet az ember mindig boldognak
Az emberi barátság, határok nélkül
Jelen, múlt és jövő egymással megbékül.

Ezt is megértük: van már apák napja

Gondolatok tömkelege kavarog a fejembe.
Ennyi okos, szép gondolat, hogy férhet így bele.
Igaz lehet az a mondás "sok jó elfér kis helyen".
Egyet-kettőt kiszedelek most, hogy széjjel ne repedjen.

Elkezdeném ecsetelni ezt az áldott szép napot,
Melyet nekünk a szebbik nem örömünkre meghagyott.
Rádöbbsentek valahára, hogy egy nap nekik megéri.
A férfiaknál szép szavakkal többet lehet elérni.

Panaszkodni okunk nincsen, nem is volna értelme,
Kényeztetve, dédelgetve vánszorgunk az életbe,
Mozgásterünk korlátozott, hogy ne érjen stresszhatás,
Hogyha mégis előfordul, segít a ráolvasás.

Előfordul hébe-hóba, hogy az ízületek bántanak,
Kézrátét a gyógy mód erre, s a nyoma biztos megmarad.
Látélelet ne csináltass, nem lesz jó az összhatás,
Hideg zuhany egy nap kétszer és biztosított vacogás.

A napi gondok egyáltalán nem nyomják a vállunkat.
A mentességünk biztosítva, a nejt marad az áldozat.
Annyi zsebpénz illet minket, ez már szinte hatalom.
A maradékot elköltjük majd, ha jön egy jó alkalom.

Az évnek végén megnézzük a spórkassza tartalmát,
Ajándékkal lepjük meg a család minden nő tagját.
Örömünknek adjunk hangot, de nem muszáj szavakkal,
Ünneprontó lehet egy férfi tágra nyitott ajakkal.

A hét végén a megérdemelt kimenődet megkapod:
Ne látogass italboltot, drága hely az tudhatod.
Esetleg egy kis kocsmát, mert várnak ott a cimborák.
A futball meccsen emlegetni egy vétlen ember jó anyját.

A gondok terhe, a sok munka elgyötri a nejedet,
Gondolkodj egy kicsit rajta, vidítani hogy lehet.
Szedd össze a cimborákat egy fárasztó meccs után,
Nekik is lehet örömteli egy szép szombat délután.

Nyugovóra térés során ne zavarj a családot,
Ne kapcsolgassd fel a villanyt, ne vedd be a ruhádat.
Előnyöd is lehet ebből, reggel menet munkába.
Nejed mire ébrednek nem vagy már a szobába.

Így zajlik le az életünk szeretetben, gondtalan,
Mégis hogyha körül nézel férfilember alig van.
Mitől van ez, nem tudom, de töröm rajt a fejemet,
Megoldja majd ezt a kérdést a következő évezred.

Baksai Zsuzsanna

Karók ajánlkozója

Száraz karók vagyunk.
Az emberiséget most,
Ekként szolgáljuk.
Valamikor régen,
Erdők sűrűjében,
Tölgyfa, bükkfa-akácfa,
Fenyőfa-plantafa és
Sok egyéb más.
Boldog ifjú szívvel
Növekedtünk mi fel.
Vastag törzsünkkel,
Erős ágainkkal,
Dús lombunkkal.
Sok dalos madárkának,
Fiókáikkal együtt
Védelmet-élelmet
Nyújtottunk.
Őznek-szarvasnak,
Nyúlnak és sokféle
Erdőt lakó állatnak
Védelmet-élelmet
Nyújtottunk,
Szépen eltartottuk.
Mint száraz fák-
Törzsek-ágak-tuskók,
Szobája melegét,
Még mi is nyújtjuk.
Háza-asztala-széke,
Szekrénye-kocsija-kereke,
Küllője-rúdja,
Boglya lefogója.
Szőlője-karója és
Sok mindenféle más.
Újabban, mint tudjuk,
Autója váza is van,
Belőlünk, a fákból.
Vagyis, mi az emberiség
Kényelmét-védelmét
Szolgáljuk.
Végső nyugalmára mi is
Hűséggel kísérjük
Az embert.
De még életünkben
Leheletünkkel is.
A világ emberiségét
Szárazon és vízen
Hűséggel szolgáljuk.
Teljes életünkben
Ezért hát: Szeress,
Tisztelj, Becsülj és
Védelmezz bennünket!

Önéletrajz

Kissné Wágner Virágnak hívnak, 2002. szeptember 7-én kötöttem házasságot.

Férjem, Kiss László az eröműben, a Kópis Kft-nél dolgozik.

1976. augusztus 18-án születtem Szekszárdon. 1 éves korom óta agyhártyagyulladásból kifolyólag hallássérült vagyok.

Pakson lakom férjemmel. Van egy 23 éves öcsém: Péter.

Ő is az eröműben dolgozik. Anyukám ugyanitt bérelszámoló. Apu Őcsényben él, a bátaszéki Idősek Otthonának Igazgatója és pszichológus. Az ő révén van 2 húgom: Hanna (4) és Zita (1). Én a paksi Ipari parkban dolgozom, de eredeti szakmám szerint bőrdíszműves és szőnyegszövő vagyok.

Hobby szinten: versírás, olvasás és a kreatív foglalkozások a jellemzők.

Egy virágról

Lepréstem egyszer egy virágot,
könyvek lapjai közt őrtzve illatát,
könnyű szirmai a papíron felidéztek régmúlt idők nyarát.

Meséltek a télről is, mikor még
magként a hó alatt álmodott,
arról, hogy várja a fényt és a
meleget adó napot.

Eljött a tavasz, mikor kibújt a
földből, és csak nőtt - növekedett,
fejét büszkén tartotta a többi virág feje felett.
Jöhetett eső vagy szél, neki
semmi sem ártott.

Erős szára megvédte a kis virágot.
Mikor rátaláltam, letéptem őt,
mint szépségével elbűvölőt.
Elnéztem, ahogy életét reám bízta,
ahogy még egyet rebent fehér szirma,
elgyengülő szárát,
ahogy könyvem lapjai most
vigyázzák az álmát.

3 év ajándék

Egy tiszta éjjelen nézz fel az égre,
keress egy csillagot, az egyiken talán már én is ott vagyok.
Érezd a fényét, és majd újraéled velem az elmúlt éveket, azt,
hogy szerettél, és azt, hogy én is szerettelek.
Nem szabott ki hosszú időt nekünk a sorsunk,
de ami jutott kevés abban boldogok voltunk.
Bár lassan, de nélkülem is múlnak majd az évek,
nem felejtés el, ahogy én sem téged,
csak álom, hogy látom arcod, hallom nevetésed,
de álmaim, most már örökké tiszták, hófehérek.

Ha elmész...

Ha elmész, hiányod nem tölti be senki, hideg űrt hagysz majd magad után,
hiába nyújtom feléd a kezem mozdulatom félbemarad sután.
A sok közül csak egy vagyok, kit melléd sodort az élet, de láng mely szívemből gyúlt ilyen hosszan még sosem égett.
Jöttél hát, és szíved melegétől az én szívem is lángba borult,
feledésbe merült, ami régi, ami elmúlt...
De vigyázz! ha elmész, kialszik a tűz, melytől dobog a szívem, és nem marad belőle más csak utolsót lobbanó,
lassan hamvadó parázs.

Magány

Elszoruló szívvel hallgatom távolodó lépteid nesztét,
Mint a rab aki érzi közeledni vesztét.

Rab vagyok, vágyaim által épült börtönöm foglya,
szabadságom immár nincs, aki visszahozza.

A magányban új értelmet kapnak a szavak,
amelyek elhangzottak, és az, ami kimondatlan maradt.

Elszoruló szívvel hallgatom távolodó lépteid nesztét,
csókod érzi még a szám, bőröm kezéd melegét.

Csend vesz körül,
csak szívem riadt dobbanásait halom, ahogy távolodsz egyre tőlem,
Ó hideg, sötét börtön,
alakod, arcod, illatod, lényed mindörökké őrzöm.

Gujdi Veronika

Magamról

1936. december 2-án születtem Gönc községben szegény szülők gyermekeként. Heten voltunk testvérek. Nagy szeretetben nőttünk fel. Sokat énekeltünk, a népdaltól kezdve a szent énekig. A 40-es évek után egy pár évig Pécsen laktunk. Itt az osztályfőnökömtől egy zenés daljátékban szerepet kaptam. Olyan nagy siker lett, hogy a tanárnőm beíratott az akkor már híres Békés Tarhos Zenei Konzervatóriumba. A felvételn is sikert arattam. Közreműködtem a tanárok. Úgy éltem itt, mint a mesében a királykisasszony. Felhőtlen boldogságban. Gyönyörű parkok, erdőszekek, illatozó, nyíló rózsák, mit képlevendulák öleltek át. Pestről jártak le művészek tanítani. Kodály Zoltán, Török Erzsébet, Gyurkovics Mária szinte hetente ott voltak. De sokszor vendégünk volt Zathureczky Ede, Szávai Magda, Szentkirályi Márta, Karczag György és Ránki György Gulyás György, iskolánk igazgatója kíséretében.

Aztán az iskolánkat később feloszlatták. Nem tudtam tovább tanulni, szüleimnek nem volt módjukban támogatni engem. Ami szép bennem él, Tarhosnak köszönhetem. Verseket zenésíték. Nyugdíjas koromtól foglalkozom a versírással. Két gyönyörű gyermekem van. Lányom óvónő, fiám őrnagy. 5 unoka nagymamája vagyok. Boldog, nyugodt életet élek egyedül. Több irodalmi társaságnak vagyok tagja Pécsen, Köves L. Imre vezető Toll Forgatók Irodalmi Társasága: Új Hang - Némethné Benkő Erzsébet vezető, Művész Kör - dr. Horváthné, az AKIOSZ Budapesten - Vandulek Zsóka vezetésével, Komlón a Szóbanforgók - Őri Zsuzsanna vezetésével.

Szeretlek

Szeretem szép lelked
Tiszta fényű vágyát
Szeretem a szíved
Daloló ritmusát

Érzem a testednek
Virágos illatát
Szemednek ragyogó
Fényes pillantását

Szeretlek mint völgyben
Ringó búzatáblát
Tűzzel égő pipacs
Bimbó fakadását

Mennyire Imádlak!
Csak az Isten tudja
Így még nem szerettem
senkit soha, soha!

Szeretet nélkül

Tűnjetek el gondok, bajok
mellőlem
Nem akarom, hogy a könnyem
kísérjen
Szép az élet kedvem legyen
most benne
Jó lenne ha valaki még
szeretne.

Szeretet a lélek tiszta
forrása
Melyből a szív testünket hön
táplálja
Egyedüllét... oly sivár mint
cédrusfa
Úgy élek mint vadvirág az
árnyékba.

Érted

Érted leszek a fény
Ha nap égboltra megy
Forró nyár tűzétől
Levegő megremeg

Forrás leszek néked
Csobogó hús patak
Erdők mélyén a csend
Virág szirmok alatt

Apró csillag leszek
Holdon titkos varázs
Arany alkonyatban
Érted égő parázs

Odabújok hozzád...
Hogy melegítselek
Hűvös éj virágán
Harmatcseppek ülnek.

Évgyűrűk

Őszi sanzon

Szél suhan át a nyárszagú tájon.
Egybemosódó színorglák
S ködfátyol ül a hervadó fákon,
Deres palástra feszül az ág.

Csőndet köt vénülő fák derekára,
Tél oson lopva - rejti magát.
Hó-pillangóknak zizzen a szárnya,
Földre terítve fénykoronát.

Új tavaszt várok, perzselő lángot,
Zsenge virágnak fű-illatát...
Gyermeki dalban régi világom:
Pacsirta füttyben szimfóniám.

(Békés-tarhosi szimfóniám)

(A Szerző megjegyzése: az Igali alkotótáborban a jelenlévő alkotók a Tarhosi Viktória nével bírálatra ajánlott verset nagyon nagyra értékelték. A szerző valódi neve csak ezután került leleplezésre.)

Szépséges tél

Csak idő kell hozzá és nyugalom
Isteni séta a hegyoldalon
Bár vacog a fogam a jég szlnte peng
Őlel a tél a hangtalan csend
Égre tárt szemmel csodát nézek
Hópillangók hogyan repülnek
Fehér a város az erdei fák
Takaró alól nyúlik az ág

Befagyott hártás kis pocsolva
Már körbe fonja a jégkorona
Ragyogó szikráit szórja a fény
Csillagok ülnek a hó tetején

Oly szép vagy tél... olyan gyönyörű
Szabadság vágyadhoz örökön hű
Bár lennék oly erős amilyen te vagy
Oly szépséges szép... olyan szabad!

GYERTYÁK

Gyertyák világítanak

kiszáradt szíveim

fényében bűvölő csodák

hallgatnak

Mennyő-gyönyörű csodák

gyertyák világítanak

lobognak

Földszintes házban

kislányom fényében

Évgyűrűk

2003. november 8-án rendhagyó nyugdíjas találkozóra került sor Pakson, a Teke-klubban. Az erőmű talán legnagyobb létszámú kollektívája - a Villamos Üzemviteli Osztály - volt dolgozói, nyugdíjasai kaptak meghívót párukkal egy bensőséges, családi hangulatú eseményre. Több év elteltével találkoztak a valamikori kollégák, kolléganők. Megható találkozásoknak, szívet melengető beszélgetéseknek lehettünk tanúi, részesei, hiszen volt olyan résztvevő is, aki már több mint húsz éve vonult nyugdíjba, s azóta nem találkozott társaival.

A rendezvény megnyitáskor egyperces néma felállással emlékeztek meg azokról, akik sajnos már nem lehetnek közöttük:

Baksa István
Bogár Csaba
Burányi Péter
Dávid László
Horváth Imre
Kavas Roland
Kriston Lajos
Meczker János
Nagy Zoltán
Susán Csaba
Strelenszky József
Szász Mihály
Várszegi János.

A "kortalanok" nevében Kovács János köszönetet mondott az erőmű részéről megjelent valamikori és jelenlegi osztály vezetőinek megrendezés ötletének azonnali felkarolásáért és anyagi támogatásáért, valamint, hogy jelenlétükkel megtisztelték a rendezvényt.

A fehér asztal mellett jóízűen fogyasztották el a Klein Vili bácsi vezényletével készített, finom kakaspörköltet, amire bizony igen jól esett egy kis üdítő, sör, no meg néhány szőlővel is foglalkozó barát "saját termése".

A jó hangulatot remekül szolgálta ki a zenekar. A korosztálynak tetsző dalokra, ritmusokra szinte mindenki megfeledezett a fájó lábokról, sajgó derekáról, és olykor fiatalokat lepipálva táncolt s énekelt. Az est szép pillanatait Molnár Gyula fotóművész örökítette meg. A rendkívül kellemes, családi hangulatú est végén szinte mindenki megfogalmazódott a "folytatás" igénye, a "jövőre veletek ugyanitt" kívánsága, amire Süli János határozott ígéretet tett.

Így tehát nemcsak a gyönyörű este emlékével, hanem egy nemes hagyomány megteremtésének tudatával búcsúztak társaiktól a résztvevők.

GYERTYÁK

Gyászruhát öltött a reggel,
krizantém-illatú esttel,
tekintetünkben dúdoló csenddel
hallgatunk.

Márványló gyöngyragyoló cseppek,
gyertyák, olvadó kelyhek-
lobogunk.

Holdszirmú halálos estén,
király-krizantém lestén.

■ Majoros Irén Erzsébet

Budapesttől Orsováig

Kenuval a Dunán

A Paksi Atomerőmű Rt.-nél minőségbiztosítási felügyelő mérnökként dolgozó Gócza Levente egyike azoknak, akik nagyon szeretik a természetet. A Bakonyt ugyanúgy kedveli, mint a Balatont vagy a Dunát. Többször volt már vízi túrán, és megtett egy Paks Mohács közötti kenutúrát is, de idén nyáron hosszabb útra szánta el magát. Három hetet töltött el mai dunai hajós módjára, túrake-nuval a Duna középső szakaszán, levezett Budapesttől Orsováig.

– *Mi adta az ötletet, hogy útnak indulj?*

– A Duna TV-ben láttam az Európa kékszalagja, a Duna című filmsorozatot, ami a Duna forrásától Budapestig terjedő túrájáról szólt. A filmekben feltűnt a hajók oldalára festett felirat, az Újpesti Hajóklub neve, és elhangzott az is, hogy sokféle programot szerveznek. Felvettem velük a kapcsolatot, és csatlakoztam ehhez a túrához. A Hajóklubnak országszerte rendkívül jó híre van, Varga János a vezetője. Attól a pillanattól kezdve, hogy vízre lehet szállni, egész évre szerveznek programokat az egynapos túrától kezdve a háromhetesig. A Mosoni-Dunától a Rábáig például minden hétvégén vannak útjaik. Az egynapos túrákhoz különösebb bejelentkezés nélkül lehet csatlakozni, és ha szükséges, hajót is biztosítanak.

– *Mikor és hányan indultatok útnak?*

– Július 15-én indultunk harminc fő körüli létszámmal. A három hét alatt 712 km-t tettünk meg, a napi menet 25 és 50 km között volt, a körülményektől függően. Átlagban 10 hajóval mentünk, volt, aki Budapesttől Mohácsig jött, és voltak, akik Mohácson csatlakoztak, de akadt olyan is, aki hamarabb befejezte, mert haza kellett jönnie. A Kazán-szoros végéig, Orsováig mentünk, ami a Vaskapu erőmű előtt 10 km-re van. Tervezzük, hogy jövőre még egyszer végigjárjuk a Kazán-szoros. Örülök annak, hogy a következő út 100 km-rel Orsova fölött kezdődik majd, mert a leglátványosabb szakasz az utolsó három napban volt.

– *Mi volt számodra vonzó a vízben, a természetben mi fogott meg?*

– A vízén mérhetetlen nyugalom érzését éli át az ember, nyugodt a környezet, a táj. Most az alacsony vízállás miatt nagyon sok homokpaddal találkoztunk, sok volt a strandoló- és táborhely. Ahogy haladtunk a folyón, a történelmi emlékek is megmutatkoztak. A vízről nézve a Galambóci vár képe pont olyan volt, mint a valamikori történelemkönyvben. Túravezetőnk előre felkészült a történelmi, építészeti, földrajzi ismeretekből, és alapos tájékoztatást adott mindenről. Többször szálltunk partra városnézés miatt, mint például Nándorfehérvárnál. A Kazán-szorosban egy hatalmas márványtábláról leolvashattuk, hogy 1894-es országgyűlési törvény alapján kezdték el kimunkálni a szoros hajózhatóvá tételét. A szoros másik végén látható egy falba épített diadalívszerű kapu, amit Traianusz emlékére állítottak annak idején, mert ott volt a Római Birodalom határa, és a császár utat készíttetett oda. Nagy érdekességet jelentett számunkra az a barlang, ahova egy darabig hajóval lehetett menni, utána pedig már szárazföldön volt bejárható. Sajnos szomorú élményekkel is találkoztunk. Láttuk a szerb-horvát háború nyomait viselő novisadi híd romjait. A horvát szakaszon vagy csak vadonatúj tetejű házakat láttunk, vagy olyanokat, melyeken egyáltalán nem volt tető, mert annyira rommá lőtték őket.

– *Mi jellemezte a csapatot?*

– Nagyon jó társaságunk volt. Remekül éreztem magam köztük, pedig előtte senkit sem ismertem. Az ország különböző részéről (Nagykanizsáról, Budakalászról stb.) jöttek, Paksról én voltam egyedül. A túra szervezésekor tervben volt, hogy a Duna felső és alsó szakaszáról korábban készített film kiegészül egy újabb anyaggal, amit ezen a túrán vesznek fel. Ezért a PA Rt.-től kapott reklámanyagot, az erőműves pólókat szétosztottam, amit mindenki örömmel és gyakran viselt, ez sok képen látszik is.

– *Az időjárás mennyire volt kegyes hozzátok?*

– A legrosszabb idő még itthon ért bennünket, amikor Dunaszentbenedeknél táborozott a csapat, és nagy éjszakai vihar támadt. Én szerencsére kimaradtam belőle, mert hazaugrottam Paksra. A továbbiakban csak két alkalommal esett félórás eső, egyébként végig jó idő volt.

– *Voltak borulások?*

– Borulás nélkül jártuk végig a Dunát. Az utolsó napi táborozáskor ment be a vízbe hajóval egy 6 fős vidám társaság. Valamelyiküknek eszébe jutott, hogy mégis tarthatatlan borulás nélkül befejezni a túrát, és addig bohóckodtak, próbálkoztak, amíg sikerült nekik.

– *A tisztálkodást, ételmezezt hogyan oldottátok meg?*

– Előfordult, hogy simán megálltunk a parton, és a Dunában fürödtünk. Általában lakott terület közelében táboroztunk le, és volt mód a zuhanyozásra, igaz többször hidegvízzel, mint meleggel. Belgrád előtt egy kajak-kenu iskola táborhelyén szálltunk meg, és ott kedvünkre használtuk a hideg-melegvízes zuhanyozási lehetőséget. Az ellátásba napi háromszori étkezés tartozott, a nyersanyagellátást mindig az adott helyen oldottuk meg.

– *Hogyan jöttetek haza?*

– Mi mikrobusszal jöttünk, a hajókat tréler szállította. Akadt, aki vonattal jött haza Magyarországra, például Szegedre, mert számára az volt a legkedvezőbb.

– *Miként summázod az utat?*

– Csodálatos élmény volt. Nagyon tudom ajánlani mindenkinek. Aki a nomád körülményeket szereti, annak egyáltalán nem volt nehéz a három hét. Egy ilyen útnál sok függ a szervezéstől és a társaságtól. Túravezetőnk nagyon körültekintően járt el mindenben. Hadd említsem meg egy, a Duna felső szakaszán lévő német erőműtől Paksig tartó túra tervét. Ezzel egyben az atomenergia békés célú felhasználásának programját is lehetne támogatni, és a paksi atomerőműnek is bizonyára előnyére válna.

Köszönöm a beszélgetést!

■ Lovásziné Anna

“Édes Élet” a Városi Múzeumban

A város múzeuma kinőtte saját épületét. Ezt az elmúlt hónapban rendezett két esemény látatta meg valamennyiünkkel. A gyapai ásatásról szóló előadásra is megtelt a múzeum kőtára, ám december 4-én sokaknak már csak a lépcsőn maradt hely.

Dr. Csapó Katalin, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum muzeológusának “Cukrászatról dióhéjban” című előadására, valamint a Városi Múzeum “Édes Élet” című időszaki kiállításának megnyitójára ugyanis nagyon sokan voltak kíváncsiak.

A szakembertől hallhattunk a mézeskalácsgyártás történetéről, de szó esett Mátyás király koráról is, mikor itáliai specialisták készítettek a magyar királynak nádcukorból édességeket. Az “édességipar” kezdetben nem volt elkülönítve a gyógyszergyártástól, különválásuk a 17. században indult el. Dr. Csapó Katalin beszélt a hazai átállásról, mikor az addig egyeduralgoló nádcukor behozatali nehézségei miatt (Napóleon tengeri zárlata idején) a hazai felhasználók áttértek a cukorréparra. Ez nagy lökést adott a feldolgozóiparnak is, néhány évtizeden belül 43 cukorgyárban dolgoztak fel minden édesség alapját.

Érdekes ismertetést tartott az előadó a budai (Augustus család “dominanciája”), illetve a pesti (Gerbaud Emil privilégiuma) cukrászok rivalizálásáról. Egy dologban azonban közös volt az ősbudavári, valamint a városligeti helyszín: mindkettőt elsősorban hölgyek látogatták, hiszen az urak inkább a kávéházakat tekintették a társadalmi események színterének. Mint minden versengésből, így ebből is a közönség került ki győztesen. Szebbnél szebb, a vajkrém megjelenésével pedig még inkább élvezhetőbb sütemények, torták kerültek az asztalokra. A 19. század végén Dobos C. József nevét is megismerte a cukrászszakma. Mert bár ő nem volt cukrász – csemegekereskedőként kereszte a kenyerét -, a dobostorta fogalomává vált.

Kitért az előadás az élet édes oldalának vidéki formájára is. Szolnoktól Szombathelyig, Siófoktól Nagyszebenig egyre másra nyíltak a cukrászatok, és várták egyre finomabb édességekkel és egyre hangulatosabb helyiségekkel a vendégeket.

Az előadás után nyílt meg az időszaki kiállítás, melynek létrehozásában két cukrászda, az Éva és a Stella nyújtott nélkülözhetetlen segítséget. Ők fotókkal, adatokkal, valamint a fogadás süteményeivel járultak hozzá a sikeres eseményhez. Az est színvonalának emelésében a Paksi Atomerőmű Rt. Látogató Központ és Múzeum is támogatást nyújtott.

Zárásként az est házigazdája, Váradyné Péterfi Zsuzsanna átadta a szaloncukor-készítő verseny okleveleit.

Családi kategória – 1. helyezett: Borsiné Pataki Ágnes, Lídia és Henriett oldalán;

Gyermek kategória – 1. helyezett: Mesevár Óvoda Körte csoportja;

Felnőtt kategória – 1. helyezett: Gyermeksziget Óvoda óvónői.

JEHOVA TANÚI HÍRSZOLGÁLAT – SZEKSZÁRD

Paksi Tükör
Szerkesztőség
Beregnyei Miklós

Szekszárd, 2003. november 24.

Paks
Városi Könyvtár
Villany u. 1.
7030

Tárgy: Összefoglaló sajtóközlemény

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Tájékoztatást küldök Önnek a 2003. november 23-án megtartott kongresszusunkról. Kérem, amennyiben lehetséges, lapjukban szíveskedjen közölni ezt az információt.

Szívünk megóvása

Jehova tanúi a fizikai egészség megóvása mellett hangsúlyt fektetnek szellemi jólétük, jelképes szívük állapotára. Ezért találó volt a november 23-án megrendezett kongresszusi nap jelmondata: **„Teljes szívvel szolgáljuk Jehovát!”**

Az eseményre Tolna megyéből és Kaposvár térségéből 699 küldött utazott Budapestre, az egyház kongresszusi központjába.

Az elhangzott programokból néhány.

A „Segítsünk másoknak örömteli lélekkel szolgálni Jehovát!” program interjúi kiemelték, hogy milyen öröm származik abból, ha érdeklődünk olyan emberek iránt, akik szeretnék Istent szolgálni és a Bibliát tanulmányozni.

A délelőtti program része a keresztkedés. A keresztkedés vízben történő bmerítést jelent, ami az Istennek tett önátadás kifejezése. Ezen alkalommal 13 fő keresztkedett meg.

Délután a „Segíts gyermekeidnek, hogy örömük legyen Jehovában!” című előadás azt boncolgatta, hogyan óvhatják meg a szülők gyermekeik szívét a káros befolyásoktól, és hogyan segíthetnek nekik Istenhez közeledni.

Tisztelettel

Erdélyi Gábor
sajtómegbízott
(tel.: 06/70 519-1792)

Paksi Tükör

tartalom

- 1 Cserna Anna: Deák Ferenc paksi és tolnai kapcsolatai
- 7 Szilágyi Márton: Deák Ferenc kapcsolata kora irodalmi életével (vázlat)
- 11 Gerő Gyula: Visszapillantás–emlékezés
- 18 Laudáció
- 19 Tüskés Tibor: Pákolitz István – faximile
- 40 Széles Klára: A Kézírás c. kötet
- 53 Gutai István: Hej, Rákóczi, Bercsényi...
- 54 Paksi költők versei: Nemes Z. Mária, Adorján József, Baksai Zsuzsanna,
- 64 Majoros Irén Erzsébet: Évgyűrűk
- 65 Lovásziné Anna: Budapeستől Orsovaig
- 68 Jehova tanúi hírszolgálat

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

XI. évfolyam, 1. szám, 2004 januárja

Szerkeszti a szerkesztő bizottság

Felelős szerkesztő: Beregnyei Miklós

Rovatszerkesztők:

Lovásziné Anna, Györfly József, Szabó Péter, Szarka József

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság

Felelős kiadó: a JPT elnöke

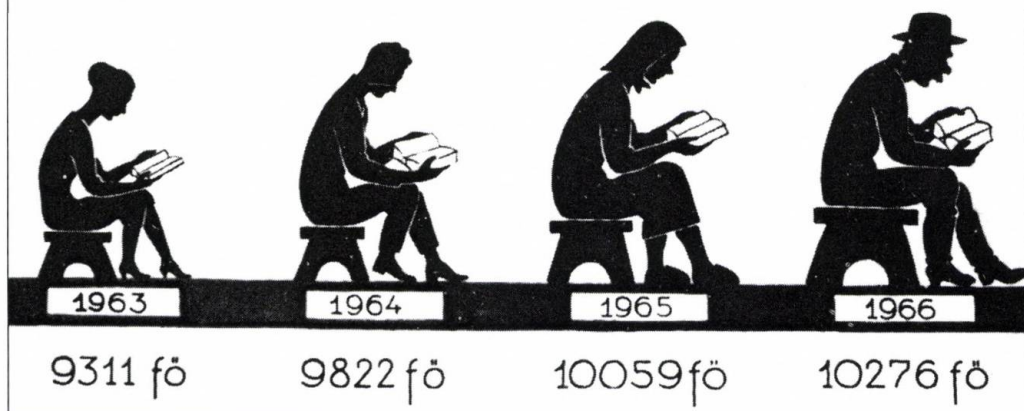
Készült: PA Rt. Nyomda 2004/71. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

Apaksi járás könyvtárainak olvasói

Apaksi járás könyvtárainak állományának fejlődése

